

Mission laïque française oppilaat ja
koulutus sivilisointiprosessina itäisen
Välimeren alueella 1920-luvulla

Kuva 1: Kairon ranskalaisen lyseon oppilaita kevätjuhlassa. *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927.

Iida Karjalainen
Pro gradu-tutkielma
Yleinen historia
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Helmikuu 2020

Tiivistelmä

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme -	
Opintosuunta – Studieinriktning – Study Track Yleinen historia			
Tekijä – Författare – Author Iida Vilhelmiina Karjalainen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title <i>Mission laïque française</i> oppilaat ja koulutus sivilisointiprosessina itäisen Välimeren alueella 1920-luvulla			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Helmikuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 90	
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tutkielma käsittelee ranskalaisen koulutusjärjestön <i>Mission laïque française</i> (MLF) toimintaa itäisen Välimeren alueella 1920-luvulla. Tutkielman keskiössä ovat järjestön oppilaat sen kouluissa Kreikassa, Egyptissä, Libanonissa ja Syyriassa, ja se, miten tasavaltalaista ja maallista koulutusideologiaa kannattanut järjestö perusteli toimintaansa oppilaissa koulutuksen aikana väitetysti tapahtuneen muutoksen kautta.</p> <p>MLF perustettiin Ranskassa vuonna 1902, ja järjestö aloitti pian toimintansa perustamalla kouluja itäisen Välimeren alueelle, jossa se halusi toimia maallisenä vaihtoehtona alueen ranskankielisiä kouluja ylläpitäneille katolisille lähetystyöjärjestöille. MLF katsoi edustavansa alueella perinteisen katolisen Ranskan sijasta modernia ja maallista tasavaltaa, jolla oli velvollisuus kouluttaa ja ”sivilisoida” muita kansoja. Järjestö perusti toimintansa ensimmäisen 25 vuoden aikana yhteensä seitsemän koulua Beirutiin, Thessalonikiin, Kairoon, Aleksandriaan, Damaskokseen ja Aleppoon. Toimintansa tukena MLF alkoi vuonna 1920 julkaista omaa aikakauslehteään, <i>Revue de l’enseignement français hors de France</i> (REFF). Kyseisessä lehdessä ja muussa järjestön julkaisemassa materiaalissa käsiteltiin paljon MLF:n oppilaita ja heidän kouluttamisensa merkitystä. Oppilaiden kautta MLF muun muassa perusteli oman koulutusideologiansa toimivuutta ja sopivuutta alueelle.</p> <p>Tarkastelen aihettani seuraavien tutkimuskysymysten kautta: Miten oppilaiden läpikäymä koulutus rakennettiin <i>sivilisointiprosessina</i> REFF:n sivuilla, ja miksi oppilaita käytettiin järjestön toiminnan perusteluun? Mitä tavoitteita <i>Mission laïque française</i>lla oli oppilailleen ja miksi? Miten esimerkiksi kansallisuuden, uskonnon, rodun ja sukupuolen kategoriat vaikuttivat oppilaille asetettuihin tavoitteisiin? Mistä ja keitä oppilaat olivat, ja mikä heidän kouluttamisensa tarkoitus oli MLF:n ja Ranskan kannalta? Keitä oppilaista oli tarkoitus tulla, ja miksi heidän kouluttamisensa oli järjestölle tärkeää? Tutkielman alkuperäisaineisto koostuu REFF:n 65 numerosta, jotka julkaistiin vuosina 1920–1927 sekä MLF:n Kairon lyseon tiedonannosta vuodelta 1927, jossa julkaistiin myös MLF:n Pariisissa järjestetyn 25-vuotisjuhlakonferenssin pääpuheenvuoro sekä suppea kuva-aineisto Kairon lyseon oppilaista ja oppilaitoksessa kevätlukukaudella 1927 järjestetyistä tapahtumista. Pääasiallinen alkuperäisaineisto koostuu oppilaitoksia käsittelevistä raporteista, jotka sisältävät esimerkiksi opettajien, oppilaiden ja koulussa vierailneiden henkilöiden pitämiä puheita toisilleen.</p> <p>Tutkielmassa osoitan, että MLF:llä oli inklusiivisesta ideologiastaan huolimatta arvottavia asenteita oppilaitaan kohtaan. Vaikka järjestö painotti haluavansa kouluttaa oppilaista kotimailleen hyödyllisiä kansalaisia, tavoitteet olivat usein ristiriidassa hyvinä pidettyjen tulosten kanssa. MLF pyrki välittämään oppilailleen ensisijaisesti Ranskalle myönteisen kulttuurisen identiteetin, jonka kautta he tarkastelisivat maailmaa. Siitä huolimatta, että MLF esitti itsensä sopivana tahona kouluttamaan erilaisista taustoista tulleita oppilaita kunnioittaen näiden omia kulttuureja, järjestön julkaisemasta materiaalista käy ilmi, että koulutuksen läpikäyneissä oppilaissa arvostettiin erityisesti sitä, miten paljon he muistuttivat ranskalaisia ikätovereitaan esimerkiksi käytöksen osalta, ja sitä, millä tavoin he hyödyttivät Ranskaa. Myös järjestön entisiin oppilaisiin pidettiin yhteyttä, ja heidän oletettiin toimivan oppilaitoksille, MLF:lle ja Ranskalle hyödyllisinä välittäjinä kotimaissaan. Järjestö esitti oppilaansa moninaisena joukkona eri kansallisuus- ja uskontoryhmiin kuuluneita lapsia ja nuoria, joista oli järjestön kouluissa sivilisointiprosessin kautta muovattavissa yhtenäinen ja Ranskalle myötämielinen ryhmä.</p>			
<p>Avainsanat – Nyckelord – Keywords</p> <p><i>Mission laïque française</i>, Ranska, koulutus, 1920-luku, Egypti, Kreikka, Libanon, Syyria, Orientti, sivilisointimissio</p>			
<p>Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited</p> <p>Kaisa-kirjasto</p>			
<p>Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information</p> <p>-</p>			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Aihe, tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet	1
1.2. Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus	6
2. Koulut, oppilaat ja koulutuksen tavoitteet	12
2.1. Mission laïque française itäisen Välimeren alueella	12
2.2. Koulutuksen tavoitteet.....	23
2.3. Moninaiset oppilaat ja sekulaari koulutus	32
3. Koulutuksen tulokset ja oppilaiden tulevaisuus.....	41
3.1. Kuin ranskalaisessa lyseossa: koulutustavoitteiden onnistuminen	41
3.2. Tyttöjen koulutuksen ristiriidat	55
3.3. Kohti Ranskaa? Oppilaiden Ranska-suhde ja tulevaisuus koulutuksen jälkeen	61
4. Johtopäätökset.....	81
Lähdeluettelo.....	85

1. Johdanto

1.1. Aihe, tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Miten koulu vaikuttaa siihen, minkälaisia ihmisiä oppilaista tulee, ja miten asetelma muuttuu, jos kouluttavalla taholla on tietoinen päämäärä sille, keitä heistä pitäisi tulla? Tässä tutkielmassa tarkastelen näitä kysymyksiä ranskalaisen koulutuksen historian kautta. Historiantutkimuksen aiheena ranskalaisen koulutus Euroopan ulkopuolella johtaa ajatukset usein Ranskan siirtomaihin, oppilaitoksiin, joissa opiskeli vain pieni, siirtomaiden ihmisistä valikoitu eliitti, tai kouluihin, joissa opetettiin yksinkertaistettua ranskaa, jonka katsottiin riittävän kulttuurisesti ja rodullisesti alempina pidettyjen ihmisten ja ranskalaisten väliseen kanssakäymiseen.¹ Näihin asetelmiin liittyy olennaisesti imperialismiin perustuva valta, eurooppalaisen valtion hallinta toisesta valtiosta, alueesta tai kansasta. Vähemmän tunnettu ranskalaisen koulutuksen historian juonne ovat ranskalaiset koulut siirtomaaimperiumin ulkopuolella, joko kaukana siitä maapallon toisella puolen tai Ranskan imperiumin liepeillä, Välimeren itärannikon ympäristössä.

Tällä alueella, jota on kutsuttu myös Orientiksi, ja joka eurooppalaisten mielikuvituksessa on ollut yhtä häilyvä, epämääräinen ja vaikeasti käsitettävä kuin tuo nimitys², oli 1800–1900-luvuilla huomattava määrä ranskalaisia kouluja. Niitä ylläpitivät enimmäkseen yksityiset ihmiset ja järjestöt, joiden motiivit ja toimintatavat vaihtelivat suuresti. Kouluja yhdisti lähinnä niiden opetuksen kieli, ja se, että niiden ylläpitäjillä oli tietty kuva Ranskasta, jota ne halusivat levittää ja ylläpitää toiminta-alueillaan. Ranskan toisen keisarikunnan aikana (1852–1870), ennen kolmannen tasavallan (1870–1940) perustamista, tämä kuva esitti lähinnä ”*Roman kirkon esikoistytärtä*”, monarkistista ja katolista ristiretkien Ranskaa.³ Kuvan maalareina toimivat lukuisat alueella toimineet lähetystyöjärjestöt, jotka halusivat kotimaansa pitävän kiinni historiallisesta asemastaan Lähi-idän kristittyjen suojelijana. Kolmannen tasavallan perustaminen toi kuitenkin mukanaan muutoksen tuulet Ranskassa, kun tasavalta alkoi kehittää koulutusjärjestelmäänsä, ja maallinen koulutus alkoi näyttäytyä jokaisen uskontoryhmän omia kouluja toimivampana keinona yhtenäistää maata ja kouluttaa sen ihmisistä kotimaalleen kuuliaisia kansalaisia. Aikaisempi kuva alkoi saada uusia sävyjä, ja vaikka ristiä ei riistetty esikoistytären kaulasta välittömästi, itäisen Välimeren alueen katoliset

---

¹ Spaëth 2010, 66.

² Orientin käsitteestä ja laajuudesta Said 2011, 14–18.

³ Thobie 2008, XXVII. ”[...] *la France, fille aînée de l’Eglise*”.

ranskalaiset koulut saivat pian seurakseen sekulaareja oppilaitoksia, joita ylläpitäneet tahot ihannoivat toisenlaista Ranskaa: vallankumouksen ja valistuksen kotimaata, tasavaltaa.⁴

Yksi näistä toimijoista oli vielä nykyäänkin toimiva koulutusjärjestö, *Mission laïque française* (suom. ranskalainen sekulaari missio), joka perustettiin vuonna 1902 vastavoimaksi ranskalaista koulutusta ulkomailla hallinneille lähetystyöjärjestöille, ja joka 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä perusti kouluja Välimeren itärannikon alueelle. Mielenkiintoisen järjestöstä tekee se, että 1900-luvun alussa se ei toiminut Ranskan varsinaisissa siirtomaissa, vaan levitti imperiumin ulkopuolella ”sivilisointimissiota” (*mission civilisatrice*), joka perustui universaalina ja muita ylempänä pidetyn ranskalaisen kulttuurin velvollisuuteen opettaa ja ”sivilisoida” ihmiskuntaa.⁵ Järjestö katsoi tämän velvollisuuden ulottuvan myös siirtomaiden ulkopuolelle, ihmisiin, joiden suhde Ranskaan oli toisenlainen kuin kolonisoitujen alueiden asukkaiden, joille ei annettu varaa valita, halusivatko nämä tulla ”sivilisoiduiksi” vai eivät. *Mission laïque française* oli perustamisaikanaan uudenlainen järjestö, mutta ranskalaisen koulutuksen tutkimuksessa se on melko vähälle huomiolle jäänyt toimija, jonka toiminta ja ideologia kuvastavat kuitenkin mielenkiintoisella tavalla ranskalaisen sivilisointimission sisäsyntyisiä paradokseja – universaaliuden retoriikan ja erilaisuuden artikuloimisen rinnakkaiseloja, erilaisten ihmisten arvottamista samaan aikaan tasa-arvoa korostaen.

Käsittelen pro gradu-tutkielmassani *Mission laïque française* (tästädes MLF) toimintaa itäisen Välimeren alueella 1920-luvun alkupuolella. Järjestön toiminnan painopiste oli vuosikymmenen alussa Ranskan imperiumin laitamilla Välimeren itärannikon alueella: Kreikassa ja Egyptissä, sekä Kansainliiton Ranskalle myöntämien mandaattialueiden muodostaneissa Syyriassa ja Libanonissa, joihin kaikkiin viittaaan tekstissä yhteisellä nimityksellä MLF:n *kohdemaat*. Tutkielmani keskipisteessä ovat järjestön oppilaat, ja se, minkälaisessa roolissa he olivat sen levittämässä materiaalissa, erityisesti järjestön julkaisemassa lehdessä *Revue de l'enseignement français hors de France* (tästädes REFF), jota MLF käytti tiedotusvälineenään ja jossa se esitteli ja mainosti toimintaansa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Miten oppilaiden läpikäymä koulutus rakennettiin *sivilisointiprosessina* REFF:n sivuilla, ja miksi oppilaita käytettiin järjestön toiminnan perusteluun? Mitä tavoitteita *Mission laïque française*lla oli oppilailleen ja miksi? Miten esimerkiksi kansallisuuden, uskonnon, rodun ja sukupuolen kategoriat vaikuttivat oppilaille asetettuihin tavoitteisiin? Mistä ja keitä oppilaat olivat, ja mikä heidän kouluttamisensa tarkoitus oli MLF:n ja

---

⁴ Thobie 2008, XXVI.

⁵ Sivilisointimission määritelmästä Conklin 1997, 1–3.

Ranskan kannalta? Keitä oppilaista oli tarkoitus tulla, ja miksi heidän kouluttamisensa oli järjestölle tärkeää?

Järjestön oppilaita koskevassa materiaalissa olen kiinnostunut ensisijaisesti siitä, miten heidän saamansa ranskalainen koulutus konstruointiprosessina ja miten MLF käytti oppilaita ja tätä prosessia oman toimintansa perusteluun. Tarkoitan sivilisointiprosessilla tässä työssä sitä järjestön oppilaissa tapahtunutta muutosta, jonka MLF väitti heissä saavansa aikaan tarjoamansa maallisen ranskalaisen koulutuksen avulla. Nimitän prosessia sivilisointiprosessiksi sen takia, että MLF:n toiminta perustui tietoisesti ranskalaisen sivilisointimission periaatteisiin, vaikka tutkimusajanjaksolla järjestö ei sitä soveltanutkaan siirtomaissa, joihin termi yleensä yhdistetään. Historioitsija Alice L. Conklin määrittelee sivilisointimission ranskalaista imperialismia määritelleeksi ajatukseksi, jonka mukaan ylivermaisena pidetyn ranskalaisen kulttuurin edustajien tehtävä ja velvollisuus oli levittää kieltään, arvojaan ja ajatuksiaan vähemmän kehittyneinä pidettyjen kansojen keskuuteen yleensä siirtomaavallotusten myötä. Conklinin mukaan sivilisointimission sisältyi ajatus siitä, että ”[...] *Ranskan koloniaaliset subjektit olivat liian primitiivisiä hallitsemaan itseään, mutta että heitä oli mahdollista kehittää.*”⁶ MLF:n käsitys sivilisointimissionista oli sen tasavaltalaista juonnetta, joka uskoi kulttuurin, ideoiden ja arvojen levitykseen vapaaehtoisuuden kautta, ilman siirtomaavallotusten väkivaltaa. Järjestö ei kuitenkaan vastustanut siirtomaita sinänsä, vaan pyrki pikemminkin näyttämään sen, että Ranskan vaikutusvaltaa maailmalla voitaisiin ylläpitää ja edistää uudella tavalla, tasavaltalaisiin ideoihin perustuvalla ja rauhanomaisilla keinoin.⁷

Näiden keinojen tarkasteluun erinomaisen näkökulman tarjoavat MLF:n oppilaat, joiden läpikäymän koulutuksen kautta järjestö pyrki osoittamaan koulutusideologiansa toimivuuden ja perusteli toimintansa oikeutusta. Kuten koulutuksellakin, sivilisointiprosessilla oli nähdäkseni alku, keskikohta ja loppu, ja työni rakentuu niiden ympärille. MLF:n ja sen toiminta-alueen esittelyn jälkeen käsittelen prosessin eri vaiheita ja piirteitä temaattisesti aloittaen järjestön tavoitteista ja oppilaista luvussa 2, jossa valotan MLF:n opetuksen päämääriä suhteessa sen oppilaisiin ja kerron tarkemmin siitä, keitä oppilaat olivat, ja miten heitä käytettiin järjestön toiminnan perusteluun. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään luvussa 3 sitä, miten ja miksi sivilisointiprosessin tuloksia oppilaissa arvioitiin ja esiteltiin. Ensiksi käsittelen muutosta, jonka MLF väitti saavansa aikaan oppilaissa, ja siitä, miksi muutoksen esiin tuominen oli tärkeää MLF:n julkisuuskuvaan takia. Tässä yhteydessä erotan omaksi ryhmäkseen MLF:n naispuoliset oppilaat, joiden koulutusta tarkastelen erillisessä

---

⁶ Conklin 1997, 1. ”[...] *France’s colonial subjects were too primitive to rule themselves, but were capable of being uplifted.*”

⁷ Conklin 1997, 12–13 ja Deguilhem 2002, 459.

alaluvussa 3.2. Lopuksi keskityn prosessin läpikäyneisiin oppilaisiin, ja siihen, miten heidän siteitään MLF:n oppilaitoksiin ja Ranskaan rakennettiin, vahvistettiin ja ylläpidettiin, ja miten MLF hyötyi heistä.

Pääasiallinen tarkoitukseni ei ole tarkastella syvällisesti sitä, miten väitetty sivilisointiprosessi todella vaikutti tai ei vaikuttanut oppilaiden identiteetteihin, vaan pikemminkin sitä, miten MLF *väitti* sen toimivan ja miksi se näin teki. Palaan kuitenkin luvussa 3 myös siihen, miten oppilaat itse kuvailivat sivilisointiprosessin tuloksia niissä puheissa ja teksteissä, joita heiltä julkaistiin. MLF:n tarkoitus ei ollut eritellä ja esitellä oppilaidensa identiteettien rakenteita lukijoilleen sellaisina kuin ne kohdemaiden näkökulmasta olivat, vaan näyttää, minkälaisessa roolissa MLF ja Ranska voisivat olla niiden rakentumisessa. Viimeisessä alaluvussa 3.3. arvioin sitä, minkälaisia oppilaiden omat motiivit pitää yllä suhdettaan heidät kouluttaneeseen järjestöön ja Ranskaan olivat, samoin kuin sitä, minkälaisilta koulutuksen päämäärät heidän silmissään saattoivat näyttää. Vain harvoja REFF:ssä julkaistuja, propagandatarkoituksessa kirjoitettuja ja valikoituja tekstejä voi käyttää tämän arviointiin, ja siksi käytän järjestön itsensä julkaiseman materiaalin keskustelukumppanina erään MLF:n entisen oppilaan, toimittajan ja kirjailijan Jacqueline Shohet Kahanoffin (1917–1979) jälkeenpäin kirjoittamia esseitä, joissa käsitellään hänen kokemustaan koulutuksen merkityksestä.⁸

REFF:ssä julkaistua materiaalia on luettava sen kautta, että ne valikoitiin MLF:n virallisessa äänenkannattajassa julkaistaviksi, ja siksi niistä löytyvät elementit kertovat enemmän siitä, mitä mieltä MLF oli, kuin oppilaiden omista mielipiteistä tai kokemuksista. Tarkoitukseni ei ole niin sanotusti *myötälukea* MLF:n tekstejä, ja siten oikeuttaa niissä tapahtuvaa vallankäyttöä, joka tuottaa luonnehdintoja ja määritelmiä tiedon objekteista eli järjestön koulutettaviksi uskotuista lapsista. Metodini on pikemminkin *vastakarvaan lukeminen*, joka tunnistaa ja kyseenalaistaa tekstien valtarakenteet.⁹ Ensisijaiset metodini ovat tekstien kriittinen tarkastelu lähiluvun, vertailun ja lähdekritiikin kautta, ja käytän analyysini apuna kulttuurintutkija ja sosiologi Stuart Hallin kulttuurin, paikan ja identiteetin käsitteitä suhteessa siihen, miten koulutuksella pyrittiin vaikuttamaan MLF:n oppilaiden identiteettiin, tai pikemminkin siihen, miten sen vaikutuksia kuvattiin. Hall määrittelee kulttuurin yhteisten merkitysten järjestelmänä, jota samaan ryhmään kuuluvat ihmiset käyttävät maailman jäsentämiseen. Kulttuurinen identiteetti voidaan tässä yhteydessä ymmärtää eräänlaisena tulkintakehyksenä, jonka kautta ryhmän jäsenet tarkastelevat maailmaa. Kulttuurin mallina Hall käyttää kieltä, jonka oppimisen myötä jokainen ryhmään kuuluva käyttää yhteistä sanaa asiasta, jolla on tietty merkitys – tulkintakehyksen omaksuminen tarkoittaa myös merkityksien tuntemista.

---

⁸ Kahanoff 1959a ja 1959b, passim.

⁹ Koivisto 2013, 144–149 ja Said 1994, 51–52.

Tulkintayhteisön jäsenyys voi Hallin mukaan tarkoittaaakin myös muiden asioiden, kuten esimerkiksi kieliryhmän arvojen tuntemista, vaikka niitä ei itse jakaisikaan.¹⁰

Hallin käsitteiden keskustelukumppanina ja MLF:n tavoitteiden ja toimintamallin ymmärtämisen apuna käytän ranskan kielen opetuksen historiaa tutkineen kielitieteilijän Valérie Spaëthin ranskan kielen opetuksen malleja, jotka selittävät MLF:n toiminnan periaatteita suhteessa assimilaation ja assosiaation käsitteisiin. Ranskalaisen koulutuksen historian tutkimuksen yhteydessä nämä käsitteet viittaavat ranskan kielen opetuksen periaatteisiin siirtomaissa ja ulkomailla sijainneissa kouluissa. Spaëthin mukaan assosiaatioperiaate tarkoitti kielten ja kulttuurien yhteiseloä kouluissa, joissa ranskan kieli kontekstualisoitiin paikkaan eli Ranskaan vain löyhästi, ja joissa ranskan kielen oppiminen tarkoitti sen ”omaksumista” (*modèle de l'appropriation*) ja käyttämistä muiden kielten rinnalla. Assimilaatioperiaate puolestaan tarkoitti ranskan kielen ”välitystä” (*modèle de la transmission*) tavalla, joka asetti Ranskan kielen ja kulttuurin muiden yläpuolelle, ja kiinnitti ne vahvasti paikkaan, josta niihin liittyvät valta-asetelmat olivat peräisin.¹¹

Rajaan tutkielmani ajallisesti 1920-luvun alusta vuoden 1927 puoliväliin. Rajausta on pitkälti keinotekoinen, kuten historiantutkimuksessa yleensä, ja käyttämäni materiaali käsittelee myös aikarajauksista edeltäviä tapahtumia. Tässä tutkielmassa rajaukseen vaikutti kuitenkin erityisesti materiaalin saatavuus. REFF-julkaisua ei toistaiseksi ole saatavilla kansainvälisissä verkkoarkistoissa, ja Kansalliskirjaston kokoelmiin on hankittu vain vuosikerrat 1920–1926, joista viimeinen sisältää yhden numeron vuoden 1927 alusta. Ajanjakso muodostaa kuitenkin luontevan aikarajauksen, sillä vuodet 1920 ja 1927 olivat eräänlaisia vedenjakajia järjestön toiminnassa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen MLF pääsi jatkamaan toimintaansa normaalisti vasta vuonna 1920, ja uudisti toimintaansa muun muassa aloittamalla REFF:n julkaisun. Vuonna 1927 järjestö puolestaan vietti 25-vuotisjuhliansa, ja pohti neljännesvuosisadan aikana saavutettuja asioita suhteessa sen tavoitteisiin. Vuodet 1920–1927 olivat MLF:lle toiminnantäyteisiä paitsi sen kotimaan niin myös sen kohdemaiden vaihtuvien tilanteiden vuoksi. Uusia kouluja perustettiin, vanhoista projekteista jouduttiin luopumaan ja toiminnan oikeutusta jouduttiin pohtimaan, sekä etsimään uusia tukijoita. Vuosikymmenen alkupuoli oli myös eräänlaista kulta-aikaa MLF:n toiminnassa ennen sen 1920–30-lukujen vaihteessa kohtaamia ongelmia, jotka juontuivat muun muassa mandaattialueiden koulutuspolitiikan tiukentumisesta sekä kohdemaiden tilanteiden muutoksista.¹²

---

¹⁰ Hall 2003, 86–90.

¹¹ Spaëth 2010, passim.

¹² MLF:n kohtaamista vaikeuksista 1930-luvulla Thévenin 2002, 136–137 ja Flitouris 2015, 5–8. Mandaattihallinnon koulutuspolitiikasta Libanonissa Sbaiti 2015, passim.

1.2. Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus

Pääasiallinen alkuperäisaineistoni koostuu MLF:n julkaisemasta aikakauslehdestä *Revue de l'enseignement français hors de France* (suom. Ranskan ulkopuolisen ranskalaisen koulutuksen aikakauslehti, REFF), joka ilmestyi tutkimallani aikavälillä vuosina 1920–1927 noin 10 kertaa vuodessa. Käsittelemäni aineisto koostuu 65 numerosta, jotka sisältävät laajan kirjon erilaisista teksteistä koostuvaa materiaalia, joka vaihtelee kulttuuri- ja pedagogia-aiheisista artikkeleista lehdistökatsauksiin ja jopa työpaikkailmoituksiin. Oman tutkielmani kannalta tärkeintä sisältöä ovat säännölliset katsaukset järjestön koulujen toimintaan ja raportit järjestön ranskalaisen johdon ja muun muassa Ranskan virallisten edustajien vierailuista kouluihin. Raporttien ohessa julkaistiin usein vierailijoiden ja koululaisten toisilleen pitämiä puheita, sekä yleisiä kannanottoja koulujen toimintaan ja ulkomailla tapahtuvan ranskalaisen koulutuksen merkitykseen.

Sisällöllisesti lehden pääasiallinen yleisö olivat ranskalaiset opettajat, professorit ja muut koulutuksen kanssa tekemisissä olleet henkilöt, ja omia artikkeleitaan siihen kirjoittivat sekä MLF:n jäsenet että muut satunnaiset kirjoittajat. Lehden tarkoitus oli toimia MLF:n tiedotusvälineenä ja ”propagandan instrumenttina” (*instrument de propagande*), mutta siinä julkaistiin myös paljon muuta materiaalia, joka nähtiin järjestön päämäärien kannalta hyödylliseksi tai mielenkiintoiseksi.¹³ Lehteä levitettiin myös ulkomaille, ja esimerkiksi käyttämäni Kansalliskirjaston kokoelmissa olevat nidotut vuosikerrat 1920–1926 hankittiin leimojen mukaan pian niiden ilmestymisen jälkeen.¹⁴ REFF korvasi vuonna 1920 MLF:n aikaisemman, vuosina 1904–1919 ilmestyneen lehden, *Revue de l'enseignement colonial*, ja sitä julkaistiin vuoteen 1940 asti, jonka jälkeen sen korvasi vain muutaman vuoden verran 1950-luvulla ilmestynyt *Dialogues*.¹⁵

REFF:n lisäksi olen käyttänyt myös muutamia muita alkuperäislähteitä, kuten toisen ranskalaisen koulutusjärjestön, *Alliance Française* vuoden 1922 Marseillen siirtomaanäyttelyssä järjestetystä konferenssista kokoamaa julkaisua *Notre langue dans le bassin de la Méditerranée* (1923), jossa julkaistiin MLF:n varapuheenjohtajan Henry Gourdonin esitelmä järjestön toiminnasta itäisen Välimeren alueella, sekä MLF:n Kairon lyseon julkaisemaa tiedotetta *Bulletin et Palmarès du Lycée français du Caire* (1927), jossa kerrotaan koulun toiminnasta. Tiedote sisältää myös MLF:n pääsihteeri Edmond Besnardin järjestön 25-vuotisjuhlakonferenssissa pitämän esitelmän, ja samasta

---

¹³ Muiden muassa Sorbonnen yliopiston historian professori Alphonse Aulard, yksi järjestön perustajista, kirjoitti useita pitkiä artikkeleita julkaisuun. Esim. ”Histoire de la Révolution française – Points de vue nouveaux”, REFF 1920, nro. 1, 7–11. Lainausta kts. ”Notre Programme”, REFF 1920, nro. 1, 2.

¹⁴ Esimerkiksi REFF 1920–1921 vuonna 1923, 1922 ja 1923 on hankittu vuonna 1924, jne.

¹⁵ *Revue de l'enseignement français hors de France*. Institut français de l'éducation. Internetsivusto, päiväämätön. (luettu 25.11.2018).

tiedotteesta on peräisin myös käyttämäni valokuva-aineisto, joka esittää järjestön ylläpitämän Kairon lyseon oppilaita erilaisissa koulun järjestämissä tilaisuuksissa. Näiden alkuperäislähteiden lisäksi olen käyttänyt Kairon lyseon entisen oppilaan, kirjailija ja toimittaja Jacqueline Shohet Kahanoffin kirjoituksista koottua esseekokoelmaa *Mongrels or Marvels* (2011), josta valitut kaksi esseetä käsittelevät Kahanoffin lapsuutta ja nuoruutta maailmansotienvälisen ajan Egyptissä. Ensimmäinen teksti, ”Childhood in Egypt” (1959a) pureutuu Kahanoffin lapsuuteen, ja käsittelee mielenkiintoisella tavalla MLF:n tarjoaman opetuksen ristiriitoja oppilaiden identiteettien kautta. Toinen teksti, ”Europe from Afar” (1959b), käsittelee ranskalaisista kouluista valmistuneiden egyptiläisten nuorten valintoja ja vaihtoehtoja, joita rajoittivat sekä yhteisö, kansallisuus että sukupuoli.¹⁶

Egyptistä ensin Amerikkaan ja myöhemmin Ranskan kautta Israeliin muuttaneen Kahanoffin essee ovat jälkeempäin kirjoitettuja, ja niissä heijastuvat myös hänen lapsuutensa kotimaan myöhemmät tapahtumat, kuten juutalaisen Kahanoffin oman yhteisön kohtalo egyptiläisen nationalismin pyönteissä ja toisen maailmansodan vaikutus. Historiallisena aineistona tekstit ovat haastavia, eikä esseiden sisältöä voi yleistää koskemaan kaikkia MLF:n oppilaita, kuten tuon myöhemmin esiin. Tekstien katkeruus ja niissä ilmenevä hämmennys MLF:n koulutuksen tavoitteista ovat siitä huolimatta mielenkiintoinen entisen oppilaan arvio hänen saamastaan koulutuksesta, ja tekstit toimivat selkeänä kontrastina MLF:n itse tuottamalle materiaalille. Esseissään Kahanoff myös hahmotteli omiin kokemuksiinsa ja taustaansa perustuvaa yhteiskunnallista ajattelutapaa, *levantismia*, josta hänet parhaiten tunnetaan, ja johon tekstit myös pääasiassa liittyvät. Sasson Somekhin ja Deborah Starrin mukaan Kahanoffin levantismi oli paitsi hänen vastauksensa siihen, miten israelilaisen yhteiskunnan tulisi käsitellä monikulttuurisuuttaan, niin myös halventavaksi muuttuneen Levantin eli Välimeren itärannikon alueen käsitteen ottaminen uudelleen käyttöön siinä merkityksessä, kuin hän itse sen ymmärsi. Siinä missä 1960-luvun Israelissa ”*levantiinit*” vaikutteet nähtiin orientalistisesti haitallisina, Kahanoff käänsi käsitteen pääläelleen luoden sen pohjalta useiden kulttuurien risteyksessä kasvaneita Levantin ja sen lähialueen juutalaisia kunnioittavan sosiaalisen olemassaolon muodon.¹⁷

Pääasiallisessa aineistossa eli REFF-julkaisussa oppilaita ja oppilaitoksista kirjoitettiin kuitenkin aikakaudelle ominaisin retorisin keinoin korkealentoisissa puheissa ja raporteissa, joissa enimmäkseen koulujen henkilökunta ja MLF:n hallintoneuvosto puhuivat oppilaita ja heidän saamansa koulutuksen merkityksestä järjestön näkökulmasta. Tekstit ovat selkeästi propagandatarkoituksessa kirjoitettuja, valikoituja ja julkaistuja, mutta ne kertovat mielestäni paljon

---

¹⁶ Kahanoff 1959a ja 1959b, passim.

¹⁷ Somekh ja Starr, 2011, xii–xxv.

siitä, mitä MLF halusi oppilaitoksillaan saavuttaa, ja siitä, keitä se halusi oppilaistaan tehdä. Myös muu REFF:ssä julkaistu materiaali valikoitiin tietynlaisen kuvan aikaansaamiseksi, ja siksi käytänkin esimerkiksi siirtomaakoulutusta koskevia, muista julkaisuista lainattuja tekstejä MLF:n omien tekstien vertailukohtana.¹⁸

Koulujen ja järjestön kohdemaiden arkipäivästä MLF raportoi valikoivasti. Koulujen tilojen riittämättömyydestä ja järjestön talousvaikeuksista kerrottiin tarkoituksena kerätä huomiota ja lisärahoitusta järjestön tukijoilta, mutta koska MLF:n toiminnan perusteena oli osoittaa se, että ranskalainen sekulaari koulutus sopi kaikille, esimerkiksi eri uskonto- tai kansallisuusryhmiin kuuluvien oppilaiden välisistä konflikteista ei kerrottu kertaakaan koko tutkimusajanjaksolla.¹⁹ MLF otti myös hyvin vähän kantaa kohdemaidensa tapahtumiin tai poliittisiin tilanteisiin. Luodun kuvan ja käytännön todellisuuden vastaavuutta ei voikaan arvioida REFF:ssä julkaistun materiaalin pohjalta kuin tiettyyn rajaan asti, ja tässä suhteessa joudun turvautumaan pitkälti tutkimuskirjallisuuteen.

Oma tutkielmani sijoittuu luontevimmin sivilisointimission ja siihen liittyvän ranskalaisen koulutuksen tutkimukseen, mutta se sivuaa myös Ranskan siirtomaahistoriaa siitä huolimatta, että MLF ei tutkimusajanjaksolla toiminutkaan varsinaisissa siirtomaissa, vaan Ranskan imperiumin laitamilla Egyptissä, Kreikassa ja Ranskan Kansainliitolta saamalla mandaattialueilla Libanonissa ja Syyriassa. Kytkökset siirtomaahistoriaan tulevat ensisijaisesti sivilisointimission imperialistisen ja kolonialistisen ulottuvuuden kautta. Kuten myöhemmin kuvaan, MLF pyrki näyttämään, että sen edustama versio sivilisointimissiosta oli paitsi lähetystyöjärjestöjen niin myös siirtomaakoulujen vastaavaa missiota toimivampi vaihtoehto ei-ranskalaisten oppilaiden muuttamiseksi Ranskalle myötämielisiksi välittäjiksi ja klienteiksi.²⁰

MLF on suurista, ranskalaista sivilisointimissiota levittäneistä koulutusjärjestöistä²¹ vähiten tutkittu, ja suurin osa ranskalaisen sivilisointimissiota käsittelevästä tutkimuksesta mainitsee järjestön lähinnä säännön vahvistavana poikkeuksena tunnustuksellisten koulutusjärjestöjen seassa. Ainoa yleisesitys MLF:n historiasta on järjestön satavuotisjuhlien kunniaksi julkaistu historiikki *La Mission laïque*

---

¹⁸ Kts. esim. ”L’Enseignement au Maroc”, REFF 1923, nro. 32, 241–246.

¹⁹ Levottomuuksista ja koulujen sisäisistä konflikteista Miccoli 2015, 68 ja Flitouris 2010, 5–6.

²⁰ Kts. alaluku 2.3. Moninaiset oppilaat ja sekulaari koulutus.

²¹ Tunnetuimpia järjestöjä ovat muun muassa ranskanjuutalainen *Alliance israélite universelle* (AIU, p. 1860) ja *Alliance française* (AF, p. 1883). AIU:lla oli 1800-1900-lukujen vaihteessa satoja kouluja ympäri Pohjois-Afrikkaa, Lähi-itää ja Kaakkois-Eurooppaa. Järjestön aikomuksena oli ranskankielisen koulutuksen avulla emansipoida alueiden juutalaisyhteisöjä, joiden asemaa pidettiin erityisen huonona, ja joilla kouluttautumismahdollisuuksia ei juuri ollut. AF puolestaan oli selkeästi Ranskan imperiumin palvelukseen perustettu järjestö, joka kuitenkin otti mallia monessa suhteessa AIU:n toiminnasta. AF tuki ja perusti kouluja, järjesti ranskan kielen kursseja ja mm. perusti kirjastoja. Toimintaa oli sekä siirtomaissa että niiden ulkopuolella. AIU:n historiasta kts. Rodrigue 1990 ja AF:stä Horne 2017, passim. Näiden kahden järjestön koulutusideologioita vertailee Spaëth, 2010, passim. Ranskalaisista katolisista lähetystyöjärjestöistä kts. White ja Daughton 2012, passim.

française à travers son histoire 1902–2002 (2002), jonka on kirjoittanut ranskalainen esihistorian tutkija André Thévenin. Teos perustuu MLF:n omaan arkistomateriaaliin, ja muun muassa kuva-aineistoa ja järjestön hallintoneuvoston kirjeenvaihtoa käytetään laajasti, mutta ilman lähdeviitteitä ja lähdeluetteloa julkaistu teos ei ole verrattavissa varsinaiseen tutkimuskirjallisuuteen, ja olenkin käyttänyt sitä vain hyvin rajatusti ja harkiten lähinnä joidenkin henkilöhistoriallisten seikkojen tarkistamiseen. Historiikin suhtautuminen MLF:n toimintaan on huomattavan kritiikitön, ja järjestö esitetään pääasiassa valistuneena humanitäärisenä toimijana, eikä sen kytköksiä ranskalaiseen imperialismiin juurikaan tuoda esille.²²

MLF oli paljon tätä kuvaa monitahoisempi ja ristiriitaisempi toimija, ja se poikkesi myös perinteisistä ranskalaisista katolisista opetus- ja lähetystyöjärjestöistä, joihin sivilisointimission levitys Ranskan siirtomaissa ja Osmanivaltakuntaan kuuluneilla alueilla useimmiten yhdistetään. Tämän poikkeavuuden tuo esiin historioitsija Randi Deguilhem MLF:n Syyrian kouluja koskevassa artikkelissaan ”Making Syrians into Frenchmen” (2002), jonka mukaan MLF:n tarkoitus oli levittää ”modernin Ranskan henkeä ja ideoita” sekulaarin tiedepohjaisen koulutuksen kautta. Väkivaltaista imperialismia vastustanut järjestö näki roolinsa älyllisen kolonisaation kautta, ja halusi voittaa oppilaansa puolelleen saamalla nämä haluamaan kuulumista ranskalaisen kulttuurin ja sivilisaation piiriin.²³

Ranskalaisia kouluja Lähi-idässä tutkinut historioitsija Esther Möller (2010 ja 2016) on kartoittanut jonkin verran myös suhteellisen vähän tutkittuja ranskalaisten koulujen entisten oppilaiden yhdistyksiä artikkelissaan ”Elites as the Least Common Denominator” (2011), jossa hän painottaa sitä, että yhdistyksiin ja ranskalaiseen koulutukseen ylipäättään liitettiin erilaisia merkityksiä ja toiveita oppilaiden ja toisaalta Ranskan edustajien taholta. Samaa painottavat myös Dario Miccoli ja Paris Papamichos Chronakis, jotka ovat kumpikin juutalaisen historian tutkijoita. Miccoli on käsitellyt MLF:n toimintaideologiaa ja merkitystä Egyptin juutalaisyhteisöjen kannalta teoksessaan *Histoires of the Jews of Egypt* (2015), joka pureutuu omasta tutkielmastani poiketen myös MLF:n oppilaiden kouluissa tuottamaan materiaaliin, muun muassa koulutöihin ja kirjoitelmiin, joita ei REFF:ssä julkaistu. Chronakis puolestaan on tutkinut ranskan kielen ja kulttuurin asemaa Thessalonikin juutalaisyhteisön politisoituneessa identiteettikeskustelussa ensimmäisen maailmansodan aikana, ja sivuaa myös MLF:n entisten oppilaiden motiiveja siihen, miksi nämä osallistuivat aktiivisesti Ranskan ja ympärysvalttojen tukemiseen samaan aikaan, kun paikalliset sionistit arvostelivat heitä juutalaisen kansan pettämisestä – kuuluihan ympärysvalttoihin myös

---

²² Esimerkiksi MLF:n pääsihteeri Edmond Besnardista on hyvin vähän tietoa muussa kirjallisuudessa.

²³ Deguilhem 2002, 459. ”[...] *spirit and ideas of modern France.*”

Venäjän keisarikunta, jossa tapahtuneet juutalaisvainot eli pogromit ravistelivat 1900-luvun alussa myös muiden maiden juutalaisyhteisöjä. MLF:n Thessalonikin lyseon historiaan pureutuu myös Lampros Flitouriksen artikkeli ”La Mission Laïque de Salonique” (2015).²⁴

Ranskalaisten koulujen toiminnan edellytyksiä on tutkinut historioitsija Jacques Thobie teoksessaan *Les intérêts culturels français dans l’Empire ottoman finissant* (2009), joka tarkastelee laajemmin ranskankielisen koulutuksen historiaa Osmanivaltakunnan alueella 1800–1900-lukujen vaihteessa. Teos kartoittaa kaikkien alueella toimineiden ranskan kieltä levittäneiden järjestöjen toimintaa ja muun muassa niiden saamaa rahoitusta. Yleisteoksina sotienvälisen ajan Ranskasta ja sen harjoittamasta imperialismista olen käyttänyt pääasiallisesti Martin Thomasin teosta *The French Empire Between the Wars* (2005) ja J.P. Daughtonin teosta *An Empire Divided* (2006), sekä muuta tutkimuskirjallisuutta tarpeen mukaan. Sivilisointimissiota käsittelevästä kirjallisuudesta tärkein käyttämäni teos on Alice J. Conklinin *A Mission to Civilize* (1997), joka tarkastelee ranskalaisen sivilisointimission ajatuksen kehitystä Ranskan Länsi-Afrikan siirtomaiden kautta. Mathew Burrowsin artikkeli ”’Mission civilisatrice’: French Cultural Policy in the Middle East, 1860–1914” (1986) puolestaan selittää ranskalaisen kulttuuripolitiikan rakentumista suhteessa Osmanivaltakuntaan ja sen lähialueisiin.²⁵

MLF:n sivilisointiprosessin ja sen tavoitteiden ja odotusten ristiriitojen ymmärtämisen ja jäsentämisen apuna olen käyttänyt aikaisemmin mainittujen Hallin ja Spaëthin lisäksi historioitsija Rachel Nuñezin artikkelia ”Rethinking Universalism” (2012) sekä politiikan tutkija ja historioitsija Françoise Vergès’n artikkelia ”Colonizing, Educating, Guiding. A Republican Duty” (2014), jotka tuovat esille ranskalaisen sivilisointimission ristiriidat tasavaltalaisen universalismin ilmentyminä. Näiden kirjoittajien keskustelukumppanina olen käyttänyt myös Edward Saidin klassikkoteosta *Orientalismi* (2011), sillä oman arvoasetelmansa MLF:n teksteihin luo myös se kulttuurinen jakolinja, jonka MLF asetti itsensä ja oppilaidensa väliin. MLF väitti edustavansa Ranskaa, modernia tasavaltaa ja kaikkien kansojen henkistä kotimaata ja kouluttajaa, sekä kulttuurisesti ylempää sivilisaatiota, joka pystyi ymmärtämään, luokittelemaan ja määrittelemään oppilaitaan, joiden kotimaat ja -kaupungit niputettiin epämääräisesti ja epäjohdonmukaisesti käytetyn ”Orientin” käsitteen alle. MLF:n tavassa puhua oppilaistaan on orientalistinen pohjavire, jonka ilmentymiä käsittelen erityisesti alaluvuissa 2.2. ja 3.1.²⁶ Ennen astumista MLF:n oppilaitosten luokahuoneisiin ja tutustumista MLF:n oppilaisiin on kuitenkin hetkeksi käännettävä katse 1920-lukua edeltävään

---

²⁴ Möller 2010, 2011 ja 2016, Miccoli 2015 (kts. 69–75), Chronakis 2017 ja Flitouris 2015, passim.

²⁵ Thobie 2009, Thomas 2005, Daughton 2006, Conklin 1997, Burrows 1986, passim.

²⁶ Nuñez 2012, Vergès 2014 ja Said 2011, passim.

aikaan, ja tarkasteltava sitä, miksi MLF perustettiin, missä sen ”Orientti” sijaitsi, ja miksi järjestö sinne suuntasi.

2. Koulut, oppilaat ja koulutuksen tavoitteet

2.1. Mission laïque française itäisen Välimeren alueella

Uskonnon läsnäolo valtion instituutioissa oli Ranskan kolmannen tasavallan (1870–1940) alkuaikoina jatkuvaa kiistelyä aiheuttanut aihe maan poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. 1870-luvun lopulta lähtien katolisen kirkon vaikutusvaltaa koululaitoksessa alettiin ajaa asteittain alas, ja viimein vuonna 1905 Ranskan valtio ja kirkko erotettiin toisistaan lopullisesti. 1800-luvun lopun tasavaltalainen antiklerikalismi eli kirkonvastaisuus synnytti maahan maallisen koululaitoksen, jossa noudatettiin maallisen ”tunnustuksettomuuden” (*laïcité*) periaatetta, jonka mukaan uskonto ei kuulunut kouluhin ja julkiseen sfääriin, vaan yksityisen elämän puolelle. Maallisen koululaitoksen tehtävänä oli opettaa ranskalaisista kunnan kansalaisia, yhdenmukaistaa maata kielellisesti ja kulttuurisesti ja sitouttaa heidät tasavallan ja kansakunnan maallisiin ideaaleihin.²⁷

Siinä missä 1800-luvulla kouluja hallinneet papit ja muut uskonnolliset toimijat Ranskassa ajettiin pikkuhiljaa ulos julkisista kouluista, maan hallitsemilla alueilla näin ei tehty. Oma lukunsa olivat myös Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa sijainneet, imperiumin ulkopuoliset ranskalaiset tai ranskankieliset koulut, joita ylläpitivät niin ikään enimmäkseen katoliset lähetystyöjärjestöt, sekä laajan kouluverkoston Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään 1800-luvun lopulla rakentanut ranskanjuutalainen järjestö *Alliance israélite universelle*, joka oli perustettu vuonna 1860. Jyrkästi katolisen kirkon läsnäoloa koululaitoksessa vastustaneet tasavaltalaiset poliitikot, intellektuellit ja opettajat kuitenkin kyseenalaistivat uskonnollisten järjestöjen yksinoikeuden ranskalaisen koulutuksen järjestämiseen kotimaan ulkopuolella, missä lähetystyöjärjestöt saivat toimia kaikessa rauhassa Ranskan nimissä jopa vuonna 1905 tapahtuneen valtion ja kirkon eron jälkeen. Vastalauseena kirkon läsnäololle julkisessa koululaitoksessa ja tarjoamaan vaihtoehdon lähetystyöjärjestöjen kontrolloimalle koulutustyölle siirtomaissa perustettiin vuonna 1902 Mission laïque française (MLF), joka nimensä mukaisesti edusti toisenlaista lähetystyötä, ranskalaista maallista missiota. MLF oli muista ranskan kieltä levittäneistä ja koulutusta järjestäneistä järjestöistä poikkeava jo maallisen luonteensa, mutta myös opetusfilosofiansa kautta, jonka mukaan Ranskan ulkopuolella järjestettävä opetuksen lähtökohtina tuli olla oppilaiden välittömästä ympäristöstä lähtöisin olevat tarpeet, jotka tosin määriteltiin MLF:n toimesta.²⁸

---

²⁷ Daughton 2006, 8–9.

²⁸ Thobie 2008, 39, Rodrigue 1990, passim, ja sekularismin soveltamisesta siirtomaissa Thomas 2005, 169.

MLF:n perustaja oli uransa siirtomaakoulutuksen parissa Tunisiassa, Réunionin saarella ja Madagaskarilla tehnyt opettaja Pierre Deschamps (1873–1958). Järjestön muut perustajat ja alkuaikojen aktiivit olivat sekalainen ryhmä Ranskan kolmannen tasavallan ajan poliittista ja kulttuurista eliittiä: poliitikkoja, filosofeja, opettajia, professoreita ja virkamiehiä, joilla kaikilla oli yhteinen tavoite, joka oli levittää ranskan kieltä ja kulttuuria sekulaarin koulutusjärjestelmän kautta. Järjestön hallintoneuvoston johdossa oli 1920-luvun alussa pitkän linjan vasemmistopoliitikko, senaattori Jean-Baptiste Bienvenu-Martin (1847–1943, MLF:n puheenjohtajana 1912–1930). Ennen Bienvenu-Martinia järjestöä oli johtanut Sorbonnen yliopiston professori, Ranskan vallankumouksen historian tutkimuksen uranuurtaja Alphonse Aulard (1849–1928, puheenjohtajana 1906–1912), joka 1920-luvun alussa istui edelleen kunniapuheenjohtajan asemassa lähestulkoon jokaisessa järjestön hallintoneuvoston kokouksessa. Satunnaisesti toiminnassa mukana oli edelleen myös Aulardin edeltäjä, kahteen otteeseen Ranskan pääministerinä ja kertaalleen presidenttinä vuosina 1924–1931 toiminut poliitikko Gaston Doumergue (1863–1937, MLF:n puheenjohtajana 1905–1906).²⁹

Oppilaitosten toiminnan kannalta tärkeimpiä henkilöitä olivat kuitenkin MLF:n pitkäaikainen pääsihteeri, opettaja ja maallisen koulutuksen innokas lähettiläs Edmond Besnard (1866–1949, pääsihteerinä 1906–1949), sekä oppilaitosten rehtorit ja opettajat. Heistä aktiivisimpia olivat Aleksandrian lyseon rehtori Marcel Fort, josta tuli Besnardin jälkeen MLF:n pääsihteeri vuonna 1949, sekä Thessalonikin lyseon rehtori Georges Ozou (1867–1926).³⁰ Kaikki MLF:n jäsenet olivat aktiivisia sekulaariuden puolestapuhujia, jotka halusivat näyttää kotimaansa skeptikoille, että maallinen koululaitos oli avain yhteiskuntarauhan saavuttamiseen, ja että riippuvuus lähetystyöjärjestöistä maan vaikutusvallan levittämisessä ei edistäisi Ranskan tavoitteita maailmalla, varsinkaan Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän pääosin islaminuskoisilla alueilla. Se Ranska, jota MLF katsoi edustavansa, oli moderni tasavalta, jonka vientituotteena ja vallan perusteena oli sivilisaatio, ei katolinen uskonto.³¹ Isänmaallissävytteisellä idealismilla ja ranskalaisen sivilisointimission universaaliin oikeutukseen perustuvalla järkkymättömällä uskolla varustautuneena MLF suuntasi katseensa 1900-luvun alussa itäisen Välimeren alueelle.

Mutta miksi juuri sinne ja mistä alueesta oikein on kyse? MLF:llä oli kouluja 1920-luvulla alueella, joka on Euroopan, Lähi-idän ja Afrikan risteyksessä, itäisen Välimeren rannikolla. Viitataan koko alueeseen tutkielmassa nimenomaan sen maantieteellisen sijainnin eli Välimeren läheisyyden kautta,

---

²⁹ Thévenin 2002, 72–73 ja Deguilhem 2002, 451–452.

³⁰ Thévenin 2002, 75, 106–107, 169. Raportti Ozoun hautajaisista Pariisissa: ”Lycée de Salonique – Nécrologie”, REFF 1926, nro. 62, 268–272.

³¹ Daughton 2006, 10–11,

sillä 1900-luvun alkupuolella aluetta koettelivat monet suuret muutokset, ja sen valtioiden rajoja piirrettiin uusiksi useaan otteeseen. Historioitsija Aron Rodriguen mukaan Ranskan ulkoministeriö käytti 1900-luvun alussa systemaattisesti *Levantin* käsitettä puhuessaan alueesta, joka kattoi Osmanivaltakunnan, Egyptin, Persian, Bulgarian ja Kreikan alueet, mutta maantieteellishistoriallisena käsitteenä Levanttia käytetään yleensä ainoastaan Välimeren kaikista itäisimmästä rannikosta Lähi-idässä, mikä jättää ulos Kreikan ja Egyptin.³² 1800–1900-lukujen ranskalaisessa ja eurooppalaisessa mielikuvituksessa nämä alueet yhdistyivät usein ”Orientin” käsitteen alle, ja tätä käsitettä MLF myös itse useimmiten käytti, mutta ei ainoastaan sitä. Sen toiminta-alueita nimitettiin välillä Levantiksi tai Orientiksi, ja toisinaan myös yksinkertaisesti itäiseksi Välimereksi.³³ Mielestäni Orientin käsite on liian epämääräinen ja latautunut toimiakseen tässä työssä muuna, kuin MLF:n asenteita jäsentävänä historiallisena tulkintakehyksenä, jonka kautta järjestön toiminta-alueen piirteitä tulkittiin. Levantti puolestaan ei viittaa tarpeeksi selkeästi Kreikkaan eikä Egyptiin. Alueeseen voi viitata myös Osmanivaltakunnan kautta, mutta 1900-luvun alussa itäisen Välimeren rannikolla Kreikassa ja Egyptissä elettiin jo osittain osmanivallan jälkeistä aikaa. Viimeistään tutkimusajanjaksolle tultaessa 1920-luvulla vanha valtakunta veti viimeisiä henkäyksiään ja lopulta, vuonna 1922, se siirtyi lopullisesti historiankirjoihin. Mielestäni toimivin tapa viitata alueeseen 1900-luvun alussa on sen maantieteellisen sijainnin kautta: MLF:n kohdemaat olivat Välimeren itärannikon alueella.

Kaikki MLF:n kohdemaat olivat kuitenkin jossain vaiheessa kuuluneet Osmanivaltakuntaan, ja Ranskan suhdetta alueeseen on tarkasteltava sen kautta. Tarina alkaa 1500-luvulta, Ranskan kuninkaan Francis I:n (1494–1547) ja Osmanivaltakunnan sulttaanin Suleiman Suuren (1494–1566) solmimasta allianssista, joka sisälsi poliittisen ja sotilaallisen kumppanuuden lisäksi ensimmäiset Ranskan solmimat kapitulaatiot eli sulttaanin kanssa tehdyt sopimukset, jotka suojasivat Ranskan kuninkaan alamaisia ja muun muassa takasivat ranskalaisten lähetystyöntekijöiden liikkumisen Osmanivaltakunnan alueella. Näistä sopimuksista alkoi myös Ranskan historiallinen asema Lähi-idän kristittyjen suojelijana. Aseman merkitys ja laajuus muuttuivat eri aikoina, mutta sen takia Ranska varsinkin 1800-luvun lopulla toimi paikallisten kristittyjen vähemmistöjen puolestapuhujana, liittolaisena ja edustajana. Erityisen vahvat siteet syntyivät Ranskan ja lähinnä Libanoninvuorten alueella asuvien, katolisen kirkon auktoriteetin tunnustavien maroniittikristittyjen välille, joista tulikin tärkeitä liittolaisia Ranskalle erityisesti nykyisen Libanonin alueella.³⁴

---

³² Rodrigue 1990, 146–147.

³³ Kts. esim. Gourdon 1923, passim.

³⁴ Dueck 2006, 445 ja Fieldhouse 2006, 45–46

1800-luvun ensimmäiset vuosikymmenet toivat mukanaan kuitenkin runsaasti muutoksia alueen valtasuhteisiin. Kreikka irtautui Osmanivaltakunnasta itsenäisyys sodan päätteeksi vuonna 1830, vaikka Thessaloniki liitettiin Kreikkaan vasta ensimmäisen Balkanin sodan (1912–1913) tuloksena. Historioitsija Mathew Burrowsin mukaan Ranskan sekaantuminen Osmanivaltakunnan asioihin alkoi toden teolla jo Napoleon Bonaparten sotarekkestä Egyptiin (1798–1801), josta lähtien Ranska lisäsi huomattavalla tavalla läsnäoloaan alueella. Ranska muun muassa tuki hetkellisesti modernin Egyptin perustajana pidetyn, Osmanivaltakunnan kuvernöörin Muhammed Alin (1769–1849) pyrkimyksiä itsenäistyä Osmanivaltakunnasta 1820–1840-luvuilla. Krimin sodan tuloksen myötä Ranskan asema alueen kristittyjen virallisena suojelijana vahvistettiin lopullisesti vuonna 1860, ja pian sen jälkeen Ranska myös otti osaa sotilaallisesti Libanonin vuorten ympäristössä käytyyn sisällissotaan Iso-Britannian tukemien druusien³⁵ ja omien liittolaistensa maroniittien välillä.³⁶

Historiantutkijat ovat pitkälti yksimielisiä siitä, että perinteinen asema Osmanivaltakunnan alueen kristittyjen vähemmistöjen suojelijana oli Ranskan alueeseen kohdistuneiden vaatimusten ja intressien ytimessä. Historioitsija Aron Rodrigue huomauttaa kuitenkin, että Ranskassa vuonna 1905 tapahtuneen kirkon ja valtion eron ja Vatikaanin kanssa solmittujen diplomaattisuhteiden rikkoutumisen myötä kapitulaatioiden turvaama virallinen asema lakkasi olemasta, ja siksi Osmanivaltakunnassa ja sen lähialueella sijainneiden ranskalaisten koulujen merkitys kasvoi äkkiä entistä suuremmaksi, sillä Ranskalla ei ollut alueella muodollisia siirtomaita. Rodriguen mukaan alueeseen kohdistuvasta koulutuspolitiikasta tuli tärkeämpää kuin missään muualla, kun alueelle oli 1800-luvun lopulla alkanut virrata myös italialaisia, saksalaisia ja anglosaksisia toimijoita, jotka uhkasivat Ranskan kielen ja kulttuurin saavuttamaa asemaa. Koulut nähtiin tehokkaina työvälineinä Ranskan vaikutusvallan levittämiseen, ja muiden maiden vaikutusvallan vähentämiseen.³⁷

Pitkät suhteet alueeseen ja asemansa 1800-luvun alusta lähtien vakiinnuttaneet ranskankieliset lähetystyöntekijät olivat vahvistaneet hiljalleen ranskan kielen asemaa alueella, joskaan systemaattista kielenlevityspolitiikkaa tai sivilisointimissiota Ranskalla ei alueella Burrowsin mukaan ollut ennen 1800-luvun puoliväliä, jolloin Ranskassa tapahtui useita yhteiskunnallisia muutoksia, jotka lisäsivät kiinnostusta kielen ja kulttuurin levittämiseen Osmanivaltakunnan alueella ja sen ympäristössä. Ensinnäkin Ranskan lyhytikäinen toinen tasavalta (1848–1852) loppui Napoleon

---

³⁵ Druusit ovat nykyisten Jordanian, Libanonin, Syyrian ja Israelin alueella elävä uskonnollinen ryhmä. Druusilaisuus on shiialaisuuden ismaililaisesta juonteesta kehittynyt uskonto, johon on yhdistynyt piirteitä myös muista uskonnoista. Druusit eivät kuitenkaan ole muslimeja, vaan druusilaisuuden katsotaan olevan oma, erillinen uskontonsa. Druusilaisuuteen ei voi kääntyä, eivätkä he tee lähetystyötä. *The Oxford Dictionary of Islam* [online], päivämätön (luettu 5.2.2020).

³⁶ Burrows 1986, 111–113.

³⁷ Rodrigue 1990, 146.

Bonaparten veljenpojan, Louis Napoleonin (1808–1873) tekemään vallankaappaukseen, jonka myötä perustetun toisen keisarikunnan (1852–1871) aikana katolinen uskonto vahvisti hetkellisesti asemiaan Ranskassa, jossa suurin osa kouluista oli vielä tällöin uskonnollisten tahojen ylläpitämiä. Myös kielensä ja kulttuurinsa levityksessä Ranska tukeutui yksityisiin järjestöihin, ja ulkomaille suuntautuvaa kulttuuripolitiikkaa ja sivilisointimissiota alettiin kehittää vasta 1800-luvun puolivälin tienoilla, kun niiden ymmärrettiin auttavan poliittisia päämääriä. Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan lähetystyöjärjestöjen kouluja tukemaan perustettiin vuonna 1856 *Œuvre des Écoles de l'Orient*, Vatikaanin kanssa yhteistyötä tehnyt ranskalainen järjestö, jonka tehtävänä oli avustaa paikallisia kristittyjä yhteisöjä ja ranskalaisia lähetystyöntekijöitä, sekä pitää huoli siitä, että Ranska piti kiinni roolistaan katolisen maailman johtajana, kuten lähetystyöjärjestöt sen näkivät. Burrowsin mukaan samaan aikaan, 1800-luvun puolivälissä Ranskassa kuitenkin herättiin siihen, että itäisen Välimeren alue oli lipsumassa sen otteesta Iso-Britannian vallan sen sijaan voimistuessa, ja sen takia kulttuuripolitiikkaan alettiin kiinnittää enemmän huomiota vaikutusvälineenä. Vuoteen 1914 mennessä ranskalaisissa kouluissa yksistään Osmanivaltakunnan alueella oli yli 100 000 oppilasta, jotka edustivat Burrowsin mukaan kymmenesosaa kaikista kouluihin päässeistä ja yli 40% kaikista ulkomaalaisten koulujen oppilaista.³⁸

Siinä missä ensimmäinen maailmansota katkaisi useiden ranskalaisten koulujen toiminnan Välimeren itärannikon maissa, sodan jälkeen Ranskan ei tarvinnut enää turvautua pelkästään kouluihin ja kulttuuriseen vaikutusvaltaan. Vuonna 1919 perustettu Kansainliitto loi niin sanotun mandaattijärjestelmän, jonka avulla oli tarkoitus hallita sodan hävinneiden osapuolten siirtomaita ja hajonneen Osmanivaltakunnan alueita. Lähi-idän mandaatit jaettiin Ranskan ja Iso-Britannian kesken. Jako perustui pitkälti jo ensimmäisen maailmansodan aikana tehtyyn Sykes-Picot-sopimukseen, jossa maat olivat jakaneet alueen omiin etupiireihinsä. Sopimusta myötäillen Ranska sai Kansainliitolta mandaatikseen Syyrian, ja Iso-Britannia puolestaan Irakin ja Palestiinan. Mandaattijärjestelmä perustui ajatukseen siitä, että mandaateiksi kaavailtujen alueiden ihmiset eivät vielä olleet kypsiä hallitsemaan itse itseään, vaan että ne tarvitsisivat siihen toisen valtion tai kansakunnan ohjausta.³⁹

Mandaattivaltojen oli tarkoitus käyttää valtaa alueilla Kansainliiton nimissä, eli varsinainen valta oli niillä eikä niinkään Kansainliiton mandaattikomissiolla, jonka tehtäväksi jäi valvoa mandaattien toteutumista ja ottaa vastaan mandaattialueiden asukkailta tulevat vetoamukset ja reagoida niihin tekemällä selvityspyyntöjä mandaattivalloille. Periaatteessa mandaattien tuli olla väliaikaisia ja

---

³⁸ Burrows, 1986, 110 ja 128.

³⁹ Provence, 2017, 68–69 ja Pedersen, 2015, 23–44.

johtaa mandaattialueiden itsenäistymiseen, mutta useat historioitsijat ovat sitä mieltä, että sekä Ranska että Iso-Britannia näkivät mandaatit siirtomaaimperiumiensa jatkeina. Muun muassa historioitsija Michael Provence väittää, että ne pitivät niitä valloitetuina alueina ja jopa siirtomaina, mikä näkyi mandaattivaltojen kovina sotilaallisina ja poliittisina toimina – Provencea lainaten Syyriasta ja Libanonista tuli Ranskan mandaatteina ”[...] epäsuoraan hallittuja koloniaalisperustuslaillisia tasavaltoja”.⁴⁰

MLF aloitti toimintansa kuitenkin jo ennen Osmanivaltakunnan hajoamista ja mandaattijärjestelmän syntyä. Itäisen Välimeren alueesta muodostui sen toiminta-alue, johon se perusti useita oppilaitoksia 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Erityisen tärkeä MLF:stä tuli maailmansotien välisenä aikana, jolloin Ranskan sekulaarit tasavaltalaishallitukset pyrkivät vähentämään maan riippuvuutta katolilaisista lähetystyöjärjestöistä siirtomaissa ja myös muilla alueilla, joilla Ranskalla oli intressejä. Sekulaarin järjestön suosiminen aiheutti vastustusta lähetystyöjärjestöissä, vaikka sekularismia sovellettiinkin niiden valta-alueilla Ranskan siirtomaissa vain hyvin rajatusti, ja MLF:n toiminta keskittyi pääasiassa imperiumin ulkopuolelle.⁴¹

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Ranskan valtio tiukensi otettaan kaikista ranskan kieltä levittäneistä järjestöistä, ja pyrki etäännyttämään perinteisistä kumppaneistaan lähetystyöjärjestöistä – perinteikkäiden katolisten koulujen tukemista ei täysin haluttu lopettaa, mutta ristiriitaisen tilanteen ratkaisemiseksi yhteistyötä myös MLF:n koulujen ja Ranskan edustustojen välillä lisättiin ja maallinen järjestö alkoi saada suuremman osuuden ennen ainoastaan katolisille järjestöille menneestä valtiollisesta rahoituksesta.⁴² MLF:n toiminta oli periaatteessa yksityisten ihmisten määrittelemää ja kouluja koskevat päätökset tehtiin järjestön hallintoneuvoston toimesta Pariisissa, mutta Ranskan opetus-, siirtomaa- ja ulkoministeriö seurasivat sen toimintaa.⁴³ Siinä missä ranskalaiset katoliset lähetystyöjärjestöt olivat olleet Ranskan ulkopoliitiikan instrumentteja entisen Osmanivaltakunnan alueella, erityisesti nykyisten Syyrian ja Libanonin alueilla, MLF:n asema oli vielä toistaiseksi häilyvämpi, ja järjestön asema alkoi vahvistua mandaattialueilla vasta 1920-luvun lopulla, kun muslimien huomattiin karttavan ranskalaisia kouluja niihin yhdistetyn katolilaisuuden takia.⁴⁴

Järjestön kohdemaiden muuttuvissa poliittisissa tilanteissa MLF:n toiminta sekä mukaili että toisinaan asettui Ranskan valtiollisia intressejä vastaan. Yhtäältä ranskan kielen ja kulttuurin levitys

---

⁴⁰ Provence 2017, 61–92. “[...] *indirectly ruled colonial-constitutional republics.*”

⁴¹ Dueck 2012, 153, Thomas 2005, 169–170 ja Thévenin 2002, 140–141.

⁴² Rodrigue 1990, 146.

⁴³ Deguilhem 2002, 452 ja Dueck 2012, 154–155. Muiden muassa opetusministeriö, ulkoministeriö ja Ranskan Ylikomissariaatti Syyriassa rahoittivat MLF:n toimintaa.

⁴⁴ Spagnolo 1974, 580–581 ja Möller 2011, 98.

ja sen kautta Ranskan kansainvälisen aseman vahvistaminen niin sanotusti pehmein keinoin oli emämaalle mieluista toimintaa, mutta toisaalta MLF:n aktiivit uskoivat sekä kotimaansa että oman järjestönsä pyyteettömiin motiiveihin niin lujasti, että muun muassa Ranskan ylikomissariaatin kovat otteet mandaattihallinnon aikana Syyriassa tulivat heille yllätyksenä. MLF ajatteli Ranskan, ”*kansojen suuren opettajan*”, olevan alueella ainoastaan opettamassa syyrialaisia isänmaalleen hyödyllisiksi kunnon kansalaisiksi.⁴⁵

Thomasin mukaan MLF:n toiminnan lähtökohtana itäisen Välimeren alueella oli ”[...] *funktionaalinen imperialismi, joka näki ranskalaisen koulutuksen arvon tapana kasvattaa alkuperäisväestön taloudellista hyödyllisyyttä.*”⁴⁶ Perinteisesti Ranskan pyrkimyksiä alueella on tarkasteltu kulttuuri-imperialistisena projektina, jossa kielen ja kulttuurin hegemonia olivat suuressa roolissa, mutta alue oli Ranskalle keskeinen myös taloudellisesti ja poliittisesti. 1920-luvun alkupuolella MLF toimi Kreikkaan liitettyssä Thessalonikissa, Egyptin Aleksandriassa ja Kairossa, sekä Libanonin ja Syyrian alueilla Beirutissa, Damaskoksessa ja Aleppossa. Tämän alueen MLF niputti yleensä yhteen ristiriitaisen ja epämääräisesti määritellyn ”Orientin” käsitteen alle. Orientti oli MLF:lle sen koko toiminta-alueen eli Egyptin, mandaattialueet Syyrian ja Libanonin ja entisen osmanivaltakunnan kauppakaupungin Thessalonikin kattava maantieteellinen käsite, mutta myös symbolinen ja kuviteltu paikka, jonka MLF katsoi tuntevansa niin hyvin, että se pystyisi vastaamaan alueen yhteiskuntien ongelmiin, sellaisina kuin järjestö ne näki. Tällä tuntemuksella, jota voisi myös nimittää Edward Saidia mukaillen MLF:n orientalistisen tiedon arkistoksi, järjestön jäsenet pystyivät käsittelemään kohdemaidsa ihmisiä sekä kansoina ja erilaisina ryhminä, mutta myös ilmiönä, jonka käytöstä ja olemassaolosta se pystyi selittämään. Orientti nähtiin uskonnollisesti ja kansallisesti hyvin jakautuneena alueena, jossa MLF:n oppilaitoksia tarvittiin erityisen paljon.⁴⁷ Thomasin mukaan Ranskan sopivuus muslimienemmistöisten maiden ja alueiden hallintaan oli yksi tasavaltalaisen imperialismien keskeisistä väitteistä, jolla perusteltiin sekä siirtomaavaltaa Pohjois-Afrikassa että Ranskan mandaattia Syyriassa – siitä huolimatta että Libanon oli erotettu omaksi alueekseen sen kristittyjen vähemmistöjen takia, joita pidettiin muslimeja helpompina hallita. Myös MLF uskoi tähän

---

⁴⁵ MLF:n aktiivien järkytyksestä Ranskan toimista Syyriassa Deguilhem 2002, 454–455. Myös REFF:ssä julkaistiin epäsuorasti mandaattihallintoa arvostelevia tekstejä, mm. ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926–27, nro. 65, 24–30. Lainausta: ”Notre Programme”, REFF 1920, nro. 1, 1, ”*grande éducatrice des peuples*”.

⁴⁶ Thomas 2005, 169–170. ”[...] *more functional imperialism that valued French schooling as a means to increase the economic utility of the indigenous population.*” Ranskan taloudellisista intresseistä Egyptissä Saul 1997, passim ja Thobie 2009, XXXII.

⁴⁷ Said 2011, 41–42. Esimerkkeinä Orientin määrittelystä ”Rapport du Secrétaire Général”, ”REFF 1923, nro. 31bis, 224–225 ja Gourdon 1923, 186, jossa Kreikka, Egypti ja Syyria on kaikki listattu ”Orientin” käsitteen alle.

väitteeseen, mutta piti nimenomaan itseään sopivimpana Ranskan edustajana alueella maallisuutensa takia.⁴⁸

Järjestö aloitti toimintansa itäisen Välimeren alueella vuonna 1906 perustamalla ranskalaisen lyseon (*Lycée français de Salonique*) tuolloin vielä Osmanivaltakuntaan kuuluneeseen Thessalonikiin, joka siirtyi vuosikymmen myöhemmin Kreikan alaisuuteen. Ranskaa kiinnostivat alueen taloudelliset ja poliittiset mahdollisuudet, joita se oli pyrkinyt edistämään perustamaan lähetystöjä ja konsulaatteja Osmanivaltakunnan tärkeimpiin kaupunkeihin. Thessaloniki oli yksi Osmanivaltakunnan tärkeimpiä kauppasatamia, jonne Ranska perusti pääkonsulaattinsa jo 1700-luvulla. Konsulaatin toimintaa vuosina 1781–1914 väitöskirjassaan tutkineen historioitsijan Mathieu Jestinin mukaan konsulaatti oli tärkeä Ranskan edunvalvoja Osmanivaltakunnassa, ja edisti kotimaansa vaikutusvaltaa kaupungissa kaupankäynnin lisäksi myös kulttuurin ja koulutuksen saralla tukien ja koordinoiden erilaisia projekteja, kuten koulujen perustamista kaupungin yläluokan lapsille.⁴⁹

Thessaloniki oli pitkään ollut Ranskalle tärkeä kohde taloudellisesti, mutta kolmannen tasavallan perustamisen jälkeen Ranskan edustajat kaupungissa olivat myös alkaneet panostaa kotimaansa kulttuurisen vaikutusvallan levittämiseen, jonka tärkeimpiä instrumentteja olivat ranskalaiset koulut.⁵⁰ Thessalonikin lyseo oli pitkään MLF:n kouluista suurin, ja sen perustaminen vain vahvisti ranskan kielen jo ennestään vahvaa asemaa kansainvälisessä kaupungissa, jossa sitä käytettiin kreikan ohella yleiskielenä kaupankäynnissä ja kaupungin lukuisten eri yhteisöjen välillä. Flitouriksen mukaan ranska oli kaupungin väestön enemmistön muodostaneen sefardijuutalaisyhteisön koulukieli, ja thessalonikilaisen älymystön kieli ylipäätään.⁵¹

Ranskalaisia kouluja oli kaupungissa ollut ennenkin, mutta MLF:n lyseo oli Thessalonikin ensimmäinen pysyvä sekulaari oppilaitos, joka oli erityisesti kaupungin ranskantaitoisen yläluokan suosiossa. Lyseolla oli aktiivinen entisten oppilaiden järjestö (*Association des anciens élèves de la Mission laïque française de Salonique*), jonka toimintaan myös lyseon rehtori Georges Ozou osallistui. Ensimmäisen maailmansodan aikana entisten oppilaiden yhdistys levitti Ranskalle ja muille ympärysvallioille suosiollista propagandaa ja tuki Ranskaa näkyvällä tavalla Thessalonikissa. Flitouriksen mukaan lyseosta itsestään muodostui sotienvälisenä aikana ranskalaisen kulttuurin kehto, joka joutui kuitenkin tasapainottelemaan 1920–1930-luvuilla kaupungin eri yhteisöjen välisten

---

⁴⁸ Thomas 2005, 211, Provence 2017, 91 ja ”La Mission Laïque en Orient”, REFF 1923, nro. 31, 4–5.

⁴⁹ Jestin 2014, 31–34 ja 658–669.

⁵⁰ Jestin 2014, 661–668.

⁵¹ Flitouris 2010, 1–2. Sefardijuutalaiset eli espanjanjuutalaiset ovat Espanjasta 1400-luvulla karkoitettu juutalaisyhteisö, joka karkotuksensa jälkeen asettui asumaan Pohjois-Afrikkaan, Lähi-itään sekä Kaakkois- ja Etelä-Eurooppaan. Sefardijuutalaisten kieli on ladino eli juutalaisespanja, joka on saanut vaikutteita myös monista muista kielistä.

konfliktien ristiaallokossa. Antisemitistiset välikohtaukset kaupungissa ja lyseossa sekä kreikkalaisten nationalistien että toisaalta kaupungin sionistien epäluulo järjestöä kohtaan vaikeuttivat juutalaisten perheiden suosiossa olleen lyseon toimintaa. Oppilaitosta syyteltiin puolin ja toisin sekä juutalaisten oppilaiden assimiloimisyrityksistä että heidän liiasta suosimisestaan.⁵²

Oppilaitos koostui poika- ja tyttölyseosta, sekä erillisestä kauppakoulusta ja ala-asteesta. Poikalyseo tähtäsi ranskalaiseen *baccalauréat*-ylioppilaskokeeseen, joka avasi tiet eurooppalaisiin korkeakouluihin, kun taas tytöille oli tarjolla neljän vuoden mittainen lyseo, josta sai päättötodistuksen. Koulu tarjosi vuodesta 1909 lähtien kursseja myös aikuisille, ja kesällä 1918 se alkoi järjestää myös kesäopetusta. Lyseon kokonaisoppilasmäärä tutkimusajanjaksolla vaihteli noin 1000–1400 oppilaan välillä.⁵³

Seuraava oppilaitos perustettiin nykyisen Libanonin pääkaupunkiin Beirutiin vuonna 1909, ja sen ensimmäinen rehtori oli MLF:n perustaja Pierre Dechamps. Tutkimusajanjaksolla oppilaitosta johti rehtori Mathieu. Beirutin oppilaitos (*Collège de Beyrouth*⁵⁴) sisälsi tytöille ja pojille yhteisen esikoulun ja sukupuolen mukaan erotellut peruskoulun luokka-asteet. Viimeisien luokka-asteiden aikana oppilaat pystyivät erikoistumaan esimerkiksi kaupallisiin opintoihin tai opettajankoulutukseen tähtääviin oppiaineisiin. Beirutin oppilaitos joutui sulkemaan ovensa maailmansodan vuoksi vuosien 1914–1919 ajaksi, ja MLF sai sotilaskäytössä olleet tilat takaisin vasta vuoden 1920 alussa, jonka jälkeen koulua alettiin uudistaa. Tutkimusajanjaksolla oppilasmäärä kasvoi noin 300 oppilaasta 700 oppilaaseen, ja se toimi MLF:n asemapisteenä mandaattialueella, josta käsin oppilaitosten perustamista Aleppoon, Damaskokseen ja myös muihin Syyrian kaupunkeihin suunniteltiin.⁵⁵

Pian Beirutin oppilaitoksen perustamisen jälkeen MLF laajensi toimintaansa Egyptiin, jossa se perusti lyseot Aleksandriaan (1910) ja Kairoon (1910)⁵⁶. Kairossa se myös otti valvontaansa Daherin kaupunginosassa sijainneen ranskalaisen *Collège Daherin*. Egyptissä ranskalla oli 1900-luvun alussa vahva asema maan puhutuimpana eurooppalaisena kielenä Iso-Britannian vaikutusvallasta huolimatta. Ensin protektoraattina ja vuodesta 1914 lähtien siirtomaana Iso-Britannian hallussa ollut Egypti alkoi kapinoida siirtomaavaltaa vastaan vuonna 1919 ja itsenäistyi nimellisesti vuonna 1922,

---

⁵² Chronakis 2017, 181–182 ja Flitouris 2010, 4.

⁵³ Gourdon 1923, 187–188 ja Flitouris 2010 3.

⁵⁴ Sana *collège* tarkoittaa suomeksi yläastetta, mutta oppilaitos ei ollut yläaste, vaan pikemminkin laajennettu peruskoulu, johon oli yhdistetty ammatillisen opetuksen luokkia ja lukioluokat. Oppilaitoksen rakenteesta Thévenin 2002, 88–89.

⁵⁵ Gourdon 1923, 191–193 ja ”Dix jours à Damas”, REFF 1920, nro. 3, 142–144.

⁵⁶ Tiedot Egyptin lyseoiden perustamisvuodesta vaihtelevat: tutkimuskirjallisuudessa lyseoiden perustamisvuosi on usein 1910, mutta alkuperäislähteiden, mm. Gourdon 1923, mukaan Aleksandrian lyseo perustettiin MLF:n suojeluksessa 1909, ja MLF otti sen hallintaansa vuotta myöhemmin, ja 1906 perustettu Kairon lyseo siirtyi MLF:n alaisuuteen loppuvuodesta 1909.

vaikkakin täysi itsenäisyys saavutettiin vasta myöhemmin. Ranska, jolla oli paljon taloudellisia intressejä Egyptissä, pyrki käyttämään maassa vallinnutta englantilaisvastaista mielialaa omaksi hyödykseen, ja myös MLF tulkitsi tilanteen sille otolliseksi mahdollisuudeksi vahvistaa ranskan kielen asemaa Egyptissä. Eliittikulttuurin kielenä pidettyä ranskaa opetettiin erityisesti varakkaiden ihmisten suosimissa yksityisissä ja ulkomaalaisissa kouluissa, ja sen puhumista pidettiin sosiaalisen nousun mahdollistajana.⁵⁷

Ranskankielisyyttä (*francophonie*) Egyptissä tutkinut Frédéric Abécassis väittää, että ranskalaiset oppilaitokset hyötyivät maailmansotienvälisenä aikana myös Egyptin sulttaanista kuninkaaksi vuonna 1922 muuttuneen Fuad I:n yrityksistä kerätä ympärilleen ranskankielinen poliittinen eliitti, joka voisi hyödyntää englantilaisvastaista kansallista liikettä omaksi edukseen, ja jonka koostumusta kuninkaan olisi myös helpompi hallita ranskankielisen koulutuksen eksklusiivisuuden vuoksi. Abécassis huomauttaa myös, että Egyptin hallinnossa oli 1920–1930-luvuilla läsnä kaksi sukupolvea, joista nuorempi ja alempi virkamiehistö oli oppinut vieraana kielenään siirtomaavallan kielen eli englannin. Vanhempi, ja tärkeämpiä virkoja hallussaan pitänyt virkamiessukupolvi oli kuitenkin pitkälti ranskantaitoista. Tilanne oli jäänne siirtomaa-aikaa edeltävästä tilanteesta, jolloin ranskalla oli englantia tärkeämpi asema egyptiläisessä koululaitoksessa.⁵⁸ Järjestöllä olikin hyvät välit Egyptin kuningashuoneeseen ja viranomaisiin, ja tärkeimpien virkamiesten ranskankielisyys auttoi suhteiden ylläpitoa. Kaikki MLF:n egyptiläiset oppilaitokset olivat maan johdon suosiossa, mistä myös raportoitiin runsaasti: silloisen opetusministerin Ali Maher Pashan (1882–1960) vierailut olivat tavallisia MLF:n Egyptin oppilaitoksissa, ja vuonna 1921, ennen Egyptin muuttumista kuningaskunnaksi, Aleksandrian lyseo sai vieraakseen jopa itsensä Egyptin sulttaanin.⁵⁹ Huomionarvoista on myös se, että MLF:n Kairon lyseo sijaitsi vuoteen 1931 asti Egyptin entisen opetusministerin, Mazloum Pashan palatsissa, jonka jälkeen se siirtyi omiin tiloihinsa Bab al-Luqin kaupunginosaan.⁶⁰

MLF:n egyptiläisistä oppilaitoksista erityisesti Aleksandrian ranskalainen lyseo (*Lycée français d’Alexandrie*) oli hyvämaineinen ja vauras oppilaitos, jota johti määrätietoisin ottein yli kolmen vuosikymmenen ajan (1919–1949) rehtori Marcel Fort.⁶¹ Noin 1200–1400 oppilaan lyseo oli Thessalonikin oppilaitoksen ohella eräänlainen MLF:n kruununjalokivi, joka sai yksittäisistä

---

⁵⁷ Russell 2010, 34–35 ja Miccoli 2015, 62. Ranskan investoinneista Egyptissä Saul 1997, passim.

⁵⁸ Abécassis 2001, 2 ja Abécassis 2005, 138–142.

⁵⁹ Miccoli 2015, 64–66. Vierailuista esimerkiksi ”Lycée de Caire”, REFF 1925, nro. 51, 236 ja ”Lycée d’Alexandrie”, REFF 1925, nro. 54, 378, ja ”Visite de Sa Hautesse le Sultan”, REFF 1922, nro. 17, 44. Sulttaani vieraili Aleksandrian lyseossa 21.11.1921, jossa hänet otti vastaan Ranskan konsuli Pierre de Witasse.

⁶⁰ Miccoli 2015, 62.

⁶¹ Abécassis, 2005, 136.

oppilaitoksista ylivoimaisesti eniten huomiota REFF:n sivuilla. Oppilaitos oli rakenteeltaan pitkälti Thessalonikin lyseon kaltainen, joskin poikkeuksena muihin MLF:n oppilaitoksiin ja jopa Ranskan omaan koulutusjärjestelmään, vuodesta 1921 lähtien Aleksandrian lyseon tyttöoppilaat saivat osallistua oppilaitoksensa järjestämiin, korkeakouluopintoihin tähtääviin ranskalaisiin *baccalauréat*-kokeisiin.⁶² Kairossa sijaitsevat Kairon ranskalainen lyseo (*Lycée français du Caire*) ja Daherin oppilaitos jäivät raportoinnissa ja oppilasmäärissään hiukan Aleksandrian varjoon, sillä koulujen tilat olivat MLF:n mukaan riittämättömät ja huonokuntoisemmat kuin Aleksandrian lyseon tilat. Miccolin mukaan Kairon ranskalainen lyseo alkoi kuitenkin kasvattaa merkitystään sotienvälisenä aikana, jolloin siitä tuli varsin suosittu ja arvostettu oppilaitos erityisesti Kairon juutalaisten keskuudessa.⁶³ Kairon lyseon oppilasmäärä kasvoi hiukan alle 700 oppilaasta 1100 oppilaaseen, kun taas Daherin oppilasmäärät vaihtelivat noin 200–300 välillä. Kummassakin kairolaisessa oppilaitoksessa opiskeli sekä tyttöjä että poikia.⁶⁴

Kansainliiton annettua Syyrian Ranskan mandaattialueeksi MLF perusti sinne jo olemassa olleen Beirutin oppilaitoksen lisäksi kaksi koulua, yhden Damaskokseen (1925) ja toisen Aleppoon (1925). Syyria jaettiin mandaatin aikana useaan eri alueeseen, joista myöhemmin muotoutuivat nykyiset Libanon ja Syyria, mutta MLF:n teksteissä puhutaan vielä jaonkin jälkeen syyrialaisista koko alueen asukkaina. Itse käytän selkeyden vuoksi aluejakoon pohjautuvia käsitteitä, ja kummassakin *syyrialaisessa* oppilaitoksessa opiskeli noin 100–150 oppilasta, sekä tyttöjä että poikia. Aleppon lyseo (*Lycée franco-arabe de la Mission laïque française*) ja Damaskoksen lyseo (*Lycée de Damas*) olivat tutkimusajanjakson alkupuolella vasta suunnitelmissa, ja vuonna 1925 perustettujen, pienten koulujen toiminta törmäsi jatkuviin vaikeuksiin, jotka johtuivat suurimmaksi osaksi mandaattihallinnon toimista Syyrian alueella. Enemmän brutaalia miehitystä kuin hyväntahtoista edunvalvontaa muistuttanut mandaattihallinto aiheutti ranskalaisvastaisia mielenosoituksia ja levottomuuksia Syyriassa. Epäsuosittu mandaattihallinto keskitti suurimman osan vallasta itselleen, mikä johti ranskalaisvastaiseen kapinointiin vuosina 1925–1927.⁶⁵

MLF:n hallintoneuvoston luotto kotimaansa kunniallisiin aikeisiin mandaattialueella oli mandaattihallinnon ensimmäisinä vuosina ainakin päällisin puolin vahvaa. Vasemmistolaisen ja sekularismia kannattaneen kenraali Maurice Sarrailin nimitystä Syyrian ylikomissaariksi tervehdittiin ilolla MLF:n jokavuotisessa yleiskokouksessa vuonna 1924. MLF:n toimintaan jo ensimmäisen

---

⁶² Gourdon 1923, 190, alaviite 1. Ranskassa tytöt saivat vastaavan oikeuden vasta 1924.

⁶³ Miccoli 2015, 61–63.

⁶⁴ Gourdon 1923, 190–191.

⁶⁵ Deguilhem 2002, 453–457, Thomas 2005, 221–223 ja Pedersen 2015, 142–168.

maailmansodan aikana Thessalonikissa tutustuneen Sarrailin kuvailtiin olevan ”[MLF:n ideaalien] *lävistämä, sotilas, joka on ennen kaikkea kansalainen*”, ja hänen odotettiin paitsi helpottavan MLF:n toimintaa Syyriassa, niin myös tuovan mandaattialueelle ”*vapauden ja järjen [...], Ranskan vallankumouksen hengen*”.⁶⁶ Sarrail osallistuikin MLF:n toimintaan Syyriassa ja Libanonissa ja oli muun muassa juhlapuhujana Damaskoksen lyseon avajaisissa syyskuussa 1925.⁶⁷ Sarrail kuitenkin poistettiin tehtävistään pian 18.10.1925 tapahtuneen puolustamattoman Damaskoksen pommituksen jälkeen. Pommitus ja sitä edeltäneet, myös siviileihin kohdistuneet väkivaltaisuuudet herättivät runsaasti kansainvälistä kritiikkiä Ranskaa ja Kansainliiton mandaattijärjestelmää kohtaan. Pommituksen jälkeen osa perheistä ei enää uskaltanut tai halunnut lähettää lapsiaan takaisin MLF:n oppilaitokseen, mikä johti hetkelliseen oppilasmäärän romahdukseen Damaskoksessa.⁶⁸

Järjestöllä oli tutkimusajanjaksolla yhteensä seitsemän koulua itäisen Välimeren alueella, toisistaan paljon poikkeavissa maissa ja kaupungeissa. Selkeyden vuoksi käytän niistä kaikista ilmaisua MLF:n *kohdemaat*, ja tuon käsittelyn yhteydessä esiin sen, mistä oppilaitoksesta tai maasta tarkalleen ottaen puhun. Järjestön toiminta ja sen kohtaamat haasteet vaihtelivat kohdemaan mukaan, mutta entäpä sen koulutuksen tavoitteet? Mitä MLF halusi oppilaitoksissaan saavuttaa ja miksi?

2.2. Koulutuksen tavoitteet

Tässä alaluvussa käsittelen MLF:n järjestämän koulutuksen tavoitteita suhteessa sen oppilaisiin. Pedagogisten ja käytännöllisten päämäärien lisäksi koulutuksella oli myös henkisiä ja MLF:n toimintaideologiaan sitoutuvia tavoitteita, jotka eivät rajoittuneet pelkästään oppilaisiin itseensä, vaan myös heidän perheisiinsä ja ympäristöönsä.

MLF opetti itäisen Välimeren maissa monenkirjavaa oppilasjoukkoa, jonka saama ranskalainen koulutus kuvattiin kohdemaissa vastavoimana kunkin yhteiskunnan ongelmille: Egyptissä MLF kuvasi kasvattavansa maan kipeästi tarvitsemaa kansainvälistä eliittiä; Syyriassa ja Libanonissa järjestö korosti toimivansa vastavoimana fanatismille eli eri uskonnollisten ryhmien välisille jännitteille; Kreikassa puolestaan MLF näki itsensä ranskalaisen hegemonian ylläpitäjänä ja vaihtoehtona muiden maiden haitallisena pidetylle propagandalle, esimerkiksi saksalaiselle

---

⁶⁶”Discours de M. Aulard”, REFF 1925, nro. 47, 44. ” *Il saura transporter cet esprit de liberté et de raison, l’esprit de la Révolution française. [...] C’est avec joie que nous saluons l’envoi en Syrie, d’un Haut-Commissaire pénétré de nos idées, d’un soldat qui est avant tout un citoyen.*”

⁶⁷”Lycée de Damas”, REFF 1925, nro. 54. 378–381.

⁶⁸ Pedersen 2015, 146–147. Syyrian mandaattihallinnon harjoittamasta väkivallasta Provence 2015, passim, ja ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926–27, nro.65, 28–29.

vaikutukselle.⁶⁹ Huolimatta maakohtaisesti hiukan erityyppisistä tavoitteista ja toiminnan edellytyksistä, REFF:ssä julkaistuissa puheissa, joissa hallintoneuvoston jäsenet puhuivat oppilaista ja perustelivat järjestön toimintaa, heitä käsiteltiin yleensä yhtenä oppilasmassana, jonka suhteen tavoitteet olivat suurin piirtein samat, eikä esimerkiksi eurooppalaistaustaisia oppilaita juurikaan eroteltu muista.

MLF näki Ranskan ”kansojen suurena opettajana”, mutta toisin kuin monissa varsinaisissa Ranskan siirtomaakouluissa, MLF:n ylläpitämien koulujen tavoitteena ei ainakaan virallisesti ollut oppilaiden assimilointi tai ranskalaistaminen, vaan assosiaatio eli kulttuurien yhteiselo. Koulutuksen päätöspisteinä ei siintänyt siirtomaiden pienelle alkuasukaseliitille suotua laihaa toivoa Ranskan kansalaisuuden saamisesta taikka mahdollisuutta tehdä uraa siirtomaajärjestelmän sisällä, toisin kuin Ranskan varsinaisissa siirtomaissa.⁷⁰ Historioitsija Jacques Thobien mukaan MLF:n koulut olivat kuitenkin suhteellisen laadukkaita verrattuna monien lähetystyöjärjestöjen kouluihin, sillä MLF:n opettajat olivat keskimääräistä korkeammin koulutettuja kuin esimerkiksi katolisten järjestöjen opettajat, ja sen kouluissa ihannoitu Ranska oli perinteisen katolisten vähemmistöjen suojelijan sijaan ”*valistuksen ja vallankumouksen Ranska*”, joka oli liberaali ja antelias, ja joka halusi ottaa suojelukseensa kaikki kansat.⁷¹

Mutta mitä tämä ”liberaali ja antelias” Ranska halusi MLF:n koulujen oppilaille antaa? Ensisijaisesti MLF:n missio oli levittää ranskan kieltä ja kulttuuria sekulaarin koulujärjestelmän kautta ja näin ollen heikentää katolilaisten lähetystyöjärjestöjen monopolia ranskankielisestä koulutuksesta Ranskan ulkopuolella.⁷² Tavoitteen ymmärtäminen vaatii kuitenkin sen määrittelyä, mikä merkitys kielellä ja kulttuurilla oli järjestölle. Kulttuurintutkija Stuart Hall määrittelee kulttuurin yhteisten merkitysten järjestelmänä, jota samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät maailman ymmärtämiseen. Yhteisen merkitysjärjestelmän jakaminen luo tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön, ja Hallin mukaan kulttuuri onkin tärkeä identiteetin rakennuskappale, ja kieli yksi sen keskeisistä käytännöistä.⁷³ Mielestäni MLF:lle Ranskan kieli ja kulttuuri olivat toisistaan erottamaton kokonaisuus, jossa kielen opiskelu tarkoitti arvoperustaisen kulttuurisen merkitysjärjestelmän välittämistä järjestön oppilaille. Kielen oppiminen tarkoitti MLF:lle sitä, että

---

⁶⁹ Egyptistä esim. ”Un Lycée Français à l’Etranger”, REFF 1922, nro. 17, 19. Kilpailusta Saksan kanssa ”Allocution de M. Bienvenu-Martin”, REFF 1921, nro. 9, 460–461.

⁷⁰ Deguilhem 2002, 452–453 ja Majumdar 2007, 20–21.

⁷¹ Thobie 2009, XXV–XXVII. ”*La France des Lumières et de la Révolution* [...]”

⁷² Deguilhem 2002, 449–450.

⁷³ Hall 2003, 85–90.

oppilaat oppivat myös sen haluaman kuvan Ranskasta ja sen kulttuurista: he oppivat ranskalaisille opettajilleen myönteisen tulkintakehyksen, jonka kautta tarkastella maailmaa.

MLF:n esittelemä ajatus ranskalaisesta kulttuurista ei ollut tiukkarajainen, etnisyyteen, uskontoon tai välttämättä aina edes fyysiseen paikkaan perustuva. Päinvastoin, järjestö esitti ranskalaisen kulttuurin yleisesti käypänä merkitysjärjestelmänä, eräänlaisena universaalina kulttuurina, jonka arvot välittyivät ja iskostuivat järjestön oppilaisiin kielen omaksumisen ja sen kautta ranskalaiseen ajatusmaailmaan tutustumisen kautta. Se esitettiin sisäsyntyisesti humanina, tasa-arvoisena ja pasifistisena kulttuurina, joka saattoi kukoistaa kaukana varsinaisesta kotimaastaan, MLF:n oppilaiden toisena kulttuurina heidän omansa rinnalla. Koulutuksen aikaansaaman sivilisointiprosessin tarkoitus oli tehdä oppilaista niin sanotusti ”inhimillisempiä versioita itsestään”, kuten järjestö asian määritteli:

*Opettamalle heille kиеlemme, heihin leviävät meidän ajatuksemme ja periaatteemme, jotka ovat peräisin tästä kulttuurista, ranskalaisesta sivilisaatiosta, joka on niin syvällisellä tavalla humaani, että todella vaikuttaa siltä, että ihminen on ihminen vain siinä määrin kuin hänet on voitu sillä kyllästä.*⁷⁴

MLF:n suhtautuminen Ranskan kieleen ja kulttuuriin muistutti mielestäni viralliselta ideologialtaan enemmän samoilla alueilla toiminutta ranskanjuutalaista koulutusjärjestöä Alliance israélite universellea (AIU, perustettu 1860), joka Valérie Spaëthin mukaan käsitti ranskan kielen valtiollisesta alueesta irrotettuna universaalina ihmisoikeuksien kielenä, kuin Alliance françaisea (AF, perustettu 1883), jonka ranskan levityksen motiivit ja tavat olivat tiukasti sidoksissa Ranskan siirtomaapolitiikkaan. Spaëthin mukaan AF:n toiminnassa ranska oli dominoiva kieli, joka rajoitti muiden kielten opiskelua ja käyttöä, kun taas itseään hyväntekeväisyysjärjestöinä pitäneet AIU ja MLF ainakin virallisesti kannustivat kielten ja kulttuurien yhteiseloön eli assosiaatioon.⁷⁵

AIU:sta poiketen MLF:n kouluissa ei kuitenkaan opetettu uskontoa, sillä sekulaarin järjestön mukaan se kunnioitti kaikkia uskontoja opettamatta yhtäkään niistä.⁷⁶ Oppilaiden oman kulttuurisen identiteetin säilymistä pyrittiin tukemaan myös järjestön perustajan Deschampsin opetusfilosofialla, jonka mukaan oppilaitosten tarjoama koulutus oli sovellettava oppilaiden omiin tarpeisiin. Koulutuksen soveltaminen oli osa myös siirtomaapedagogiaa, mutta usein kyseessä oli koulutuksen

---

⁷⁴ ”Mission Laïque française”, REFF 1923, nro.31bis, 4, ”En leur enseignant notre langue, elle les pénètre de nos idées et de nos principes, de cette culture, de cette civilisation française, si profondément humaine, que l’on ne soit homme que dans la mesure où l’on a pu s’en imprégner.”

⁷⁵ Spaëth 2010, 57 ja 62–67. Toisin kuin AIU ja MLF, AF esimerkiksi piti niin sanotun ”typistetyn ranskan” opetusta riittävänä siirtomaissa.

⁷⁶ ”La Mission Laïque”, REFF 1920, nro.1, 4–5.

ja esimerkiksi kielenopetuksen typistäminen vastaamaan siirtomaiden ihmisten kulttuurin tasoa, sellaisena kuin se eurooppalaisesta näkökulmasta nähtiin olevan.⁷⁷

Vaikka kyse ei suoranaisesti ollutkaan siirtomaakoulutuksesta, MLF:n suhdetta ranskalaiseen imperialismiin ja varsinaiseen siirtomaakoulutukseen on siitä huolimatta syytä pohtia. 1920-luku oli ranskalaisen imperialismiin kannalta tärkeä, mutta ristiriitainen ajanjakso. Ensimmäisen maailmansodan aiheuttama talous- ja väestökriisi emämaassa lisäsivät imperiumin tärkeyttä resurssien, työvoiman ja talouskasvun lähteenä. Daughtonin mukaan perinteisesti humanitaarisina esitetyt ranskalainen kolonialismi ja sivilisointimissio alkoivat kuitenkin hiljalleen menettää uskottavuuttaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen, kun imperiumin kriitikot toivat esiin paitsi sen kalleuden, niin myös kolonialismin negatiiviset vaikutukset siirtomaiden ihmisiin. Toisaalta Elisabeth Ezra tuo esiin sen, että jopa imperialismia jyrkästi vastustaneet tahot saattoivat muutaman vuoden sisällä vaihtaa puolta Ranskan sisäisten poliittisten allianssien vuoksi. Myös MLF oli hiukan myöhemmin, 1920–30-lukujen vaihteesta lähtien, valmis osittain hylkäämään assosiaatioon perustuneen ideologiansa.⁷⁸

Sivilisointimission oikeutukseen uskoneet eivät kuitenkaan luovuttaneet helpolla, ja muiden muassa MLF esitti itsensä uutena, valistuneempana vaihtoehtona Ranskan vaikutusvallan levitykselle maailmalla. MLF halusi myös herättää ranskalaisten mielenkiinnon Ranskan valta-alueita ja oman toimintansa merkitystä kohtaan ja ”[...] *taistella maanmiestemme välinpitämättömyyttä sitä kaikkea kohtaan, mikä tapahtuu alueilla, joissa [...] asuu väestö, jolla on oikeus kaikkeen huolenpitoomme ja sympatiaamme.*”⁷⁹ Kansainliiton perustamisen ja sen virallisen kaksikielisyyden myötä menetetty epävirallinen yksinoikeus ranskaan diplomatian kielenä sai Ranskan valtion tiivistämään otettaan kieltä levittäneistä koulutusjärjestöistä, jotka nähtiin olennaisina toimijoina Ranskan kansainvälisen aseman vahvistamisessa ja imperiumin kielellisen ja kulttuurisen yhtenäisyyden takaajina. Thomasin mukaan maantieteellisestä laajuudesta huolimatta Ranskan imperiumi oli jo matkalla kohti hajoamista. Ensimmäisen maailmansodan jälkeinen heikkous lisäsi mielikuvien merkitystä: kuvaa yhtenäisyydestä ja Ranskasta voimakkaana suurvaltana oli tärkeää ylläpitää.⁸⁰

Ranskan sodanjälkeisestä heikkoudesta huolimatta MLF näki sen olevan yhä henkinen suurvalta, ja järjestön tehtävä oli sen ylevistä ideaaleista huolimatta edistää Ranskan kansallista etua vahvistamalla

---

⁷⁷Späeth 2010, 66.

⁷⁸Daughton 2011, 508–509 ja Ezra 2000, 26–30. MLF:n ideologian muutoksesta Flitouris 2015, 5–6 ja Deguilhem 2002, 452–453.

⁷⁹”Rapport moral présenté par le Secrétaire général”, REFF 1921, nro. 16, 463. ”[...] *combattre l’indifférence de nos compatriotes pour tout ce qui passe dans ces territoires [...] où vit une population qui a droit de toute notre sollicitude et à toute notre sympathie.*”

⁸⁰Miccoli 2015, 61–62, Thomas 2005, 1–5.

sen kielen ja kulttuurin maailmanlaajuista asemaa, vaikka se samaan aikaan väittikin työskentelevänsä rauhan ja ihmiskunnan yhteisen edun hyväksi.⁸¹ Ristiriitaa tavoitteiden välillä ei välttämättä kuitenkaan nähty, sillä MLF halusi

[...] työskennellä uuden maailman rauhanomaisen rakentamisen hyväksi tehden älyllisestä ja moraalisesta Ranskasta yhä säteilevämmän ja suuremman, Ranskasta, joka on heidän oman isänmaansa jälkeen kaikkien ihmisten isänmaa.⁸²

REFF:ssä julkaistiin myös siirtomaapedagogiikkaa koskevia artikkeleita, jotka peilautuvat mielenkiintoisella tavalla MLF:n omissa teksteissä hahmoteltuihin tavoitteisiin, joiden mukaan oppilaita ei saanut vieraannuttaa näiden omasta kulttuurisesta ja sosiaalisesta kontekstista, ja kuinka ranskankielisen opetuksen lisäksi oppilaiden tuli saada opetusta myös näiden omasta äidinkielestä, kulttuurista ja historiasta.⁸³ MLF saikin kiitosta esimerkiksi arabian kielen opetukseen panostamisesta Egyptissä ja Syyriassa järjestön toimintaa tukeneilta paikallisilta – ja kritiikkiä kotimaasta Ranskan intressien pettämisestä, koska oppilailta ei MLF:n kouluissa kielletty oman äidinkielen puhumista.⁸⁴ Toisin oli useimmissa ranskalaisissa siirtomaakouluissa, joissa oppilaita valvottiin tässä suhteessa tarkasti, ja joissa muiden kielten kuin ranskan puhumisesta saattoi seurata esimerkiksi fyysisiä rangaistuksia.⁸⁵

Verrattuna varsinaista siirtomaakoulutusta koskeviin teksteihin huomionarvoista on kuitenkin se, että MLF:n oppilaiden lahjoja tai motivaatiota ei teksteissä satunnaisesti esiintyvistä rotustereotypioista huolimatta juurikaan kyseenalaistettu. Päinvastoin, MLF esitteli oppilaidensa saavutuksia jatkuvasti, eikä pilkannut tai muuten vähätellyt ranskaa vasta opettelevien lasten ponnisteluja oppitunneilla ainakaan REFF:n sivuilla. MLF:n tavoitteiden onnistumisesta kertoivat konkreettiset tulokset, kuten oppilaiden menestys kokeissa, mutta myös lukuisat maininnat siitä, kuinka hämmästyneitä järjestön kouluissa vierailleet ulkopuoliset ranskalaiset tarkistajat olivat järjestön oppilaiden korkeasta ranskan kielen tasosta ja kulttuurin tuntemuksesta.⁸⁶ Oppilaiden menestyksestä ja heidän aikaansaamastaan ihastuksesta kertomisella MLF pyrki perustelemaan olemassaoloaan suhteessa muihin alueella toimiviin järjestöihin ja myös siirtomaakouluihin, ja osoittamaan, että sen opetusfilosofia olisi jopa siirtomaapedagogiaa tehokkaampi väline ranskalaisten koulujen oppilaiden muuttamiseksi Ranskalle

---

⁸¹ ”La Mission Laïque”, REFF 1920, nro 1, 3.

⁸² ”La Mission Laïque”, REFF 1920, nro. 1, 2. ”Ce sera travailler à la construction du monde nouveau, en travaillant à faire plus rayonnante et plus grande cette France intellectuelle et morale qui, après leur propre patrie, est la patrie de tous les hommes.”

⁸³ Deguilhem 2002, 450–451.

⁸⁴ ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926–27, 29.

⁸⁵ ”Un peu de Pédagogie coloniale”, REFF 1923, nro. 28, 104–108.

⁸⁶ Esimerkiksi ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926–27, nro. 65, 23.

myötämielisiksi ja uskollisiksi. Pakkoranskalaistamisen sijaan oppilaille haluttiin antaa toinen kieli ja kulttuuri, eräänlainen ”henkinen isänmaa”, jonka avulla nämä voisivat tarkastella maailmaa Ranskalle myötämielisin silmin. MLF:n Ranskan imperiumin ulkopuolella tekemää ranskankielistä opetustyötä voidaankin tarkastella älyllisenä ja kulttuurisena imperialismina, jonka oli tarkoitus luoda kulttuuriseen vaikutusvaltaan perustuvia imperiumin jatkeita sen virallisten rajojen yli. MLF kannatti imperialismia ”yli *sielujen*”, kuten filosofi Gabriel Séailles maalaili REFF:n ensimmäisessä numerossa vuonna 1920:

[Mission laïque] ajaa takaa valloitusta, joka ei kutsu kapinaan, vaan ihmisen inhimillisemmäksi tekevien totuuksien puolelle voitettujen sielujen valloitusta. Se tahtoo Ranskan imperiumia, ei yli kehojen pakottamalla, vaan yli sielujen, taivuttelun avulla.⁸⁷

Sielujen valloitusta ajanut järjestö vastusti väkivaltaista imperialismia, ja piti ulkomaalaisten opiskelijoiden pakkoranskalaistamista ”*hirviömäisenä*”, kuten järjestön perustanut Pierre Deschamps totesi puheessaan Ranskan mandaattialueen ylikomissaari Henri Gouraudille tämän vieraillessa Beirutin oppilaitoksessa keväällä 1920. Deschampsin mukaan MLF halusi yksinkertaisesti että oppilaat ”[...] *jalostuvat, ja että he muuttuvat Ranskan ystäviksi.*”⁸⁸ Ranskan kielen ja kulttuurin opetuksella kohdemaissa MLF väittikin edistävänsä monen eri tahon intressejä: sen omaa, ranskalaisen sekularismin ilosanoman levittämisen tavoitetta; Ranskan valtion kulttuuripoliittista agenda ranskan kielen aseman vahvistamisesta; kohdemaiden ”valistuneiden” eli ranskalaismyönteisten ryhmien kehittymistä ja ihmisyyden asiaa ylipäätensä.⁸⁹

Kansallisen hyödyn lisäksi tavoitteilla oli siis myös universaaleja ja jopa pasifistisia ulottuvuuksia. Suvaitsevaisuuden ja yhteisymmärryksen opettaminen nivoutuivat luontevasti ranskan kielen opetukseen, sillä MLF:n mukaan ranska oli universaali ihmisoikeuksien kieli, ja Ranskan valtion, sorrettujen puolustajan, intressien edistäminen oli koko ihmiskunnan etujen ja rauhan edistämistä. Järjestön puheenjohtaja Bienvenu-Martin vertasi järjestön tekemää koulutustyötä muiden maiden, erityisesti Saksan vastaavaan. Ranskan ja erityisesti MLF:n tekemä koulutustyö ei hänen mielestään kuitenkaan ollut verrattavissa muihin vastaaviin toimijoihin, sillä Kansainliiton perustavat arvot, kuten kansojen itsemääräämisoikeus ja vähemmistöjen suojelu olivat Bienvenu-Martinin mukaan ”[...] *uusia maailmalle, mutta eivät meille.*” MLF:n ranskalaiset koulut maailmalla eivät olleetkaan

---

⁸⁷ ”La Mission Laïque”, REFF 1920, nro.1, 3. ”*Elle poursuit la conquête qui n'appelle pas à la révolte, la conquête des âmes gagnées aux hautes vérités qui font les hommes plus humains. Elle veut l'empire de France non sur les corps par contrainte, mais sur les esprits par la persuasion.*”

⁸⁸ ”Visite du Général Gouraud”, REFF 1920, nro. 2, 95. ”[...] *qu'ils soient améliorés et qu'ils deviennent les amis de la France.*”

⁸⁹ ”Discours de M. Bienvenu-Martin”, REFF 1925, nro. 56, 476 ja ”Discours de M. Léon Perrier, Ministre des Colonies”, REFF 1925, nro. 56, 479–480.

esimerkiksi saksalaisten koulujen tapaan ahdasmielisen nationalismin pesiä, vaan ”[...] *ranskalaisen kulttuurin keskuksia, jotka ovat sekä pasifistisen yhteisymmärryksen että kansainvälisen rauhan koteja valtioiden sisällä.*”⁹⁰

Pasifistisesta ja universalistisesta retoriikasta huolimatta MLF oli kohdemaissaan ulkomainen toimija, jonka suhteet esimerkiksi Ranskan edustustoihin olivat tiiviit, ja sen oli tärkeää tehdä selväksi paikallisille ja potentiaalisten oppilaiden perheille, mitä se halusi koulutuksellaan saavuttaa. 1920-luvulla se näkyi erityisesti Syyriaa koskevassa materiaalissa. Vaikka järjestö oli toiminut Beirutissa jo vuosia, nykyisen Syyrian alue oli uusi aluevaltaus, johon MLF panosti Kansainliiton Ranskalle antaman mandaatin ja Syyrian jaon takia. Mandaatin alkuvuosina omiksi alueiksi jaetut Syyria ja Libanon olivatkin ensimmäisiä alueita, jotka olivat Ranskan hallinnassa ja joissa MLF:llä oli omia, pysyviä kouluja.⁹¹ MLF:n pääsihteeri Edmond Besnard matkusti alkuvuodesta 1921 Syyriaan selvittämään järjestön laajentumismahdollisuuksia ja tarkastamaan Beirutin oppilaitoksen. Besnard tapasi matkansa aikana paitsi ranskalaisia, niin myös mandaattihallinnon kanssa yhteistyötä tehneitä paikallisia, joille hän kertoi Beirutissa pitämässään puheessa, ettei MLF halunnut korvata syyrialaista kulttuuria omallaan, vaan tehdä oppilaista

[...] *selkeäjärkisiä, oikeasydämisiiä, voimakastahtoisia miehiä, vapauttaa heidät kaikista orjuuden muodoista, joista kammottavin on tietämättömyys, etäännyttää heidät fanatismista, joka on yhteiskuntarauhan kuolettava vihollinen, ja opettaa heidät kunnioittamaan sellaisia mielipiteitä ja uskomuksia, joita he eivät jaa.*⁹²

MLF esitti omat oppilaitoksensa sekulaareine opetusohjelmineen eräänlaisena vastalääkkeenä kohdemaissa esiintyville ”*kaikille intohimoille ja fanatismeille*”, joilla viitattiin eri uskontoryhmien välisiin todellisiin tai kuviteltuihin konflikteihin. Tämä kertoi yhtäältä kohdemaiden enemmän tai vähemmän levottomista tilanteista, mutta toisaalta myös valistuneena itseään pitäneen järjestön riveihin syvään juurtuneesta kuvasta ”Orientista” rationaalisen lännen kaoottisena ja primitiivisenä vastaparina.⁹³

---

⁹⁰ ”La Mission Laïque”, REFF 1920, nro. 1, 5–6 ja ”Assemblée Générale Annuelle”, REFF 1921, nro. 16, 461. ”[...] *ces principes, s'ils sont nouveaux pour le monde, ne le sont pas pour nous.*” ja ”[...] *ces foyers de culture française qui seront en même temps des foyers de concorde pacifique à l'intérieur des États et aussi de paix internationale.*”

⁹¹ *Bulletin et Palmarès du Lycée français du Caire*, 1927, 7. MLF:llä oli järjestön toiminnan alkuvuosina suojeluksessaan yksittäisen toimijan ylläpitämä pienehkö oppilaitos Ylä-Kongossa, mutta Saksan valloitettua alueen 1911 koulun toiminta hiipui pian. Syyrian mandaatista Thomas 2005 211–225.

⁹² ”La Mission Laïque en Syrie”, REFF 1921, nro. 11, 216. ”[...] *d'en faire des hommes à l'esprit clair, au cœur droit, à la volonté forte, de les libérer de toutes les servitudes dont l'une des plus redoutables est celle de l'ignorance, de les éloigner du fanatisme, ennemi mortel de la paix sociale de leur apprendre à respecter les opinions et les croyances qu'eux-mêmes ne partagent pas.*”

⁹³ ”Syrie”, REFF 1920, nro. 6, 278–279. ”[...] *toutes les passions, [...] toutes les fanatismes* [...]” ja Said 2011, 47.

Erityisesti suhteessa Syyriaan MLF korosti myös sitä, että sen tarkoitus ei ollut korvata paikallista kulttuuria ranskalaisella, vaan opettaa syyrialaiset rakastamaan isänmaataan ja tuoda sekulaarin koulutuksen ideaali runsaasti erilaisia uskonnollisia ryhmiä sisältäneeseen maahan.⁹⁴ Paljon puhuttiin myös kansalaistaitojen ja isänmaanrakkauden opettamisesta kohdemaiden ihmisille: koulujen penkeillä oppilaiden väitettiin tutustuvan Ranskan lisäksi omaan maahansa ja sen eri uskontokuntiin kuuluviin asukkaisiin.⁹⁵ Opetusvelvollisuus sisälsi oletuksen siitä, että kohdemaiden ja erityisesti Syyrian asukkaat olivat, järjestön toimintaan myönteisesti suhtautuneita paikallisia lukuun ottamatta, liiaksi uskonnollisten ja etnisten konfliktien sokaisemia pystyäkseen rakentamaan yhtenäistä kansakuntaa tai edes tutustuakseen toisiinsa tai omaan maahansa omin avuin.⁹⁶ Tämä käsitys Syyrian alueen eri yhteisöjen väleistä toistui myös Ranskan mandaattihallinnon Syyriassa harjoittamassa vähemmistöpolitiikassa, mutta Syyrian itsenäisyyttä ajaneet kansallismieliset liikkeet pitivät käsitystä täytenä ymmärtämättömyytenä alueen yhteiskuntajärjestyksestä sekä eri uskontoryhmien välisiä konflikteja lietsovana toimintatapana.⁹⁷ MLF näki tarpeen koulutuksen viemiselle kohdemaihin kumpuavan niistä itsestään, kuten MLF:n ohjelmanjulistuksessa vuodelta 1920 todettiin:

*Mikä voisi olla Ranskan ja ranskalaisen hengen rooli aloitetussa suuressa jälleenrakentamisen projektissa, jonka valmistumista nykyinen sukupolvi tuskin näkee? Joka puolella vanhat kansakunnat heräilevät, ja nuorten, itsenäisyyteen syntyvien kansakuntien silmät ovat kääntyneet kohti 'kansakuntien suurta opettajaa'. Ne pyytävät, ne odottavat, että se tekee itsestään heidän oppaansa. Tähän kutsuun on vastattava.*⁹⁸

Vahvistusta järjestön toiminnan oikeutukselle haettiin vetoamalla paitsi paikallisten MLF:n taholta määriteltyihin tarpeisiin, niin myös järjestöön myönteisesti suhtautuneisiin paikallisiin, ”ystäviin Orientissa”, jotka odottivat järjestön saapumista maihinsa ”oikeutetulla kärsimättömyydellä.”⁹⁹ MLF:lle olikin tärkeää korostaa sitä, että sen toiminta ei perustunut pakottamiseen: kouluissa ei haluttu uskonnollisesti käännäyttää eikä pakkoranskalaistaa ketään. Kuten Hall toteaa, pakko puhua toisen kieltä on voimakas kulttuurisen alistuksen symboli, ja MLF tuntui ymmärtävän tämän tiettyyn rajaan asti.¹⁰⁰ Oppilaiden haluttiin säilyttävän heidän omat kielensä, uskontonsa ja kulttuurinsa, mutta ottavan niiden rinnalle MLF:n heille välittämän kielen ja ranskalaisen kulttuurisen

⁹⁴ ”Visite du Général Gouraud”, REFF 1920, nro. 2, 94–95

⁹⁵ ”Rapport moral présenté par le Secrétaire Général”, REFF 1924, nro. 37, 40.

⁹⁶ ”La Mission Laïque en Syrie”, REFF 1921, nro. 11, 211–213.

⁹⁷ Provence 2015, 144.

⁹⁸ ”Notre Programme”, REFF 1920, nro.1, 1. ”Dans l’œuvre immense de reconstruction qui est commencée et dont, certes, la génération présente ne verra pas l’achèvement, quel peut être le rôle de la France et de l’esprit français ? De tous côtés, les vieilles nations qui se réveillent; les jeunes nations qui naissent à l’indépendance ont les yeux tournés vers la ‘grande éducatrice des peuples’. Elles l’interrogent, elles attendent qu’elle se fasse leur guide. Il faut répondre à cet appel.”

⁹⁹ ”Rapport moral présenté par le Secrétaire Général”, REFF 1924, nro. 37, 35. ”[...] nos amis d’Orient attendent avec une impatience justifiée.”

¹⁰⁰ Hall 2003, 104–105.

merkitysjärjestelmän. Miccoli toteaa, että tätä päämäärää tavoiteltiin usein ristiriitaisin ja epäselvin menetelmin, mikä johti siihen, että oppilaitokset yhdistettiin tiukemmin Ranskaan kuin kohdemaiden yhteiskuntiin – oppilaiden oman kielen ja kulttuurin huomioimisesta huolimatta niitä käsiteltiin ranskalaisesta näkökulmasta, värittyneen linssin läpi.¹⁰¹ Palaan näihin ristiriitoihin tarkemmin seuraavassa luvussa.

Merkitysjärjestelmän oppimisen uskottiin kuitenkin antavan oppilaille järjestön haluaman maailmankuvan, ja oppilaiden oman alkuperän kunnioittamisen ajateltiin synnyttävän uskollisuuteen ja kiitollisuuteen perustuvan suhteen Ranskaa edustavan järjestön ja sen ulkomaalaisten oppilaiden välille, sillä MLF uskoi vapaaehtoisuuden toimivan paremmin kuin pakottamisen. Oppilaat pitäisivät kiinni oppimastaan merkitysjärjestelmästä kiintymyksen vuoksi, kuten Thessalonikin lyseon filosofian opettaja Morand lausui oppilailleen vuonna 1920:

*Ranskan kieli on näytellyt loistokasta roolia maailmassa siksi, että sillä on ansioinaan halu suostutella. [...] Ranskan kieli on luonut eliitin, josta olemme ylpeitä, koska se eliitti on tullut meidän luoksemme, yksinkertaisesti suostuttelun ja kiintymyksen vuoksi.*¹⁰²

Kiintymyssuhteen luominen olikin tärkeää paitsi oppilaiden ja opettajien, niin myös oppilaiden ja Ranskan välille. MLF:n opettajien tehtävänä oli näyttää oppilailleen ”*Ranskan todelliset, kauniit kasvat*”, kuten järjestön toimintaa arvostanut Ranskan siirtomaaministeri Léon Perrier (1873–1948, ministerinä 1925–28) kuvaili vuonna 1925.¹⁰³

Mielestäni MLF:n koulutuksen yleisenä tavoitteena oli liittää koulujen oppilaat ranskaa puhuvaan kieli- ja kulttuuriyhteisöön, johon kuulumista vahvistettiin sillä, että oppilaat opetettiin tai ainakin pyrittiin opettamaan itse uskomaan siihen kuulumiseen.¹⁰⁴ Siitä huolimatta, että MLF väitti kunnioittavansa oppilaidensa alkuperää, järjestön tavoitteissa oppilaiden suhteen on nähtävissä pyrkimys pakata oppilaiden omat identiteetit niin sanotusti ”ranskalaiseen pakettiin”. Tarkoitus oli poistaa oppilaista epämieluisiksi koetut henkiset (ja tietysti määrin myös fyysiset) ominaisuudet, sekä vahingollisina pidetyt mielipiteet tai suhtautumistavat, ja korvata ne sivilisointimission hengessä ranskalaisina pidetyillä ominaisuuksilla, kuten ”*selkeydellä ja järjellä*”, jotka oppilaat omaksuisivat saatuaan opetusta ranskan kielestä ja kulttuurista.¹⁰⁵ MLF:n edustajat toistelivat usein haluaan tehdä

---

¹⁰¹ Miccoli 2015, 71.

¹⁰² ”Proclamation des résultats de l’année scolaire 1919-1920”, REFF 1920, nro. 4, 189–190, ”*La langue française a joué un rôle glorieux dans le monde parce qu’elle a ce mérite de vouloir persuader. [...] La langue française a créé une élite dont nous sommes fiers, car cette élite est venue vers nous, simplement, par persuasion et par affection.*”

¹⁰³ ”Discours de M. Léon Perrier, Ministre des Colonies”, REFF 1925, nro. 56, 480, ”[...] *le vrai, beau visage de France.*”

¹⁰⁴ ”Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro. 1, 48. Ajatus oppilaissa tapahtuneesta muutoksessa toistuu teemana oppilaiden itsensä pitämässä puheissa, joita käsitellen tarkemmin luvussa 3.

¹⁰⁵ ”Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro.1, 46. ”[...] *qualités toutes françaises d’ordre et de clarté* [...]”.

oppilaista ”*Ranskan ystäviä*”, eikä niinkään ranskalaisia, mutta toisinaan väläyteltiin myös assimilaation mahdollisuutta.¹⁰⁶ Ranskalaistuminen, ”Ranskan ystävyys” ja toisaalta uskollisuus ja hyödyllisyys oppilaiden omille kotimaille kulkivatkin toisinaan käsi kädessä. Esimerkiksi Thessalonikin lyseon rehtori Ozou korosti oppilaitoksen olevan ”*ei ainoastaan assimilaation, vaan pikemminkin, mieluummin ja hyödyllisemmin, fuusion koulu*”, jossa oppilas sai koulutukseltaan kaiken, mitä hän tarvitsisi tullakseen ”*eliitin mieheksi, isänmaalleen hyödylliseksi kansalaiseksi*”. Tämän kaiken oppilaille mahdollisti heille opetettu ranskalainen kulttuuri, joka koostui ”*selkeydestä, tieteestä, logiikasta, suvaitsevaisuudesta ja vapaudesta*”.¹⁰⁷ Tullakseen tällaiseksi henkilöksi oppilaan oli kuitenkin aloitettava aivan alusta, ja astuttava koulun ovesta sisään.

2.3. Moninaiset oppilaat ja sekulaari koulutus

*Me voimme ylpeinä vahvistaa, että meidän oppilaitoksissamme on toteutunut pienessä mittakaavassa Kansainliitto, joka näyttäytyy yhä enemmän ja enemmän tulevaisuuden rauhan panttina.*¹⁰⁸

Näin tyytyväisenä päätti järjestön oppilaita käsitelleen raporttinsa pääsihteeri Edmond Besnard vuoden 1924 lopulla järjestetyillä MLF:n juhlaillallisilla. Puhetta kuuntelivat suuri joukko poliitikkoja, virkamiehiä, diplomaatteja ja ulkomaisia vieraita, joskaan MLF:n entinen puheenjohtaja, Ranskan silloinen presidentti Gaston Doumergue ei ollut Besnardin suureksi harmistukseksi päässyt paikalle.¹⁰⁹ Vastaavanlaiset raportit, joita MLF:n edustajat välittivät kannattajilleen järjestön tilaisuuksissa ja julkaisuissa, toimivat mielestäni 1920-luvun alussa olennaisena osana MLF:n propagandaa, jolla yhtäältä perusteltiin järjestön toimintaa ja toisaalta yritettiin herättää huomiota ja kerätä tukea järjestön toiminnalle. Tässä tarkoituksessa vedottiin usein oppilaisiin, jotka ovat järjestön julkaisuissa monenkirjavia joukkio nuoria ja oppimishaluisia ”alkuasukkaita” (*indigènes*) kohdemaiden eri etnisistä ja uskonnollisista ryhmistä, jotka MLF:n mukaan oppivat sen koulujen penkeillä ensimmäistä kertaa ”*rakastamaan toisiaan*.”¹¹⁰ Tässä alaluvussa keskityn siihen, miten ja miksi oppilaiden moninaisuutta käytettiin osoittamaan MLF:n koulutuksen toimivuus.

¹⁰⁶”Visite du Général Gouraud”, REFF 1920, nro 2, 95. ”[...] *les amis de la France* [...]”

¹⁰⁷”Conférences”, REFF 1920, nro 3, 141. ”[...] *non seulement des écoles d’assimilation, mais encore, ce qui est préférable, ce qui est plus utile, des écoles de fusion. Notre enseignement comprend tout ce qu’un jeune homme doit savoir pour devenir un homme d’élite, un citoyen utile à sa patrie ; quand les enfants ont eu les mêmes maîtres et ont reçu la même culture française faite de clarté, de science, de logique, de tolérance et de liberté, ils restent des citoyens unis pour le bien de la cité et la grandeur du pays.*”

¹⁰⁸”Banquet”, REFF 1925, nro. 47, 38, ”*Nous avons la fierté d’affirmer, que dans nos établissements est réalisé en petit cette Société des Nations qui apparaît de plus en plus comme la gage de la paix future.*”

¹⁰⁹”Banquet”, REFF 1925, nro. 47, 36.

¹¹⁰”La Mission Laïque”, REFF 1923, nro. 31bis, 4. ”[Mission laïque française] *leur apprend à s’aimer.*”

Oppilaita käsittelevissä raporteissa tärkeä komponentti oli heidän uskonnollinen, etninen ja kansallinen kirjonsa. Oppilaista puhuttaessa MLF:n teksteissä rodun, etnisyyden, kansallisuuden ja uskonnon kategorioita käytetään paikoitellen epämääräisesti ja limittäin, mutta niillä on diskursiivinen ulottuvuus, jolla organisoidaan puhetapoja, representaatiojärjestelmiä ja käytäntöjä.¹¹¹ Teksteissä on myös selkeä valta-asetelma, joka perustuu erilaisuuteen. Historioitsija Margaret Majumdarin mukaan 1800–1900-lukujen ranskalainen tasavaltalainen poliittinen ideologia ranskalaisen yhteiskunnan sisällä ei antanut tilaa erilaisuuden tunnustamiselle, ja tämän takia erot artikuloitiin muualla, poliittisen diskurssin ulkopuolella. MLF:n virallinen ideologia korosti tasavaltalaisia ajatuksia ranskalaisen kulttuurin universaaliudesta ja ihmisten tasa-arvosta, mutta sen oppilaitosten muodostamien mikrokosmoksien sisällä sen paikalliset oppilaat olivat ”toisia”, joiden erojen artikulointi perustui MLF:n käsitykseen ja määrittelyyn oppilaista ”orientaalisina” objekteina, joita järjestöllä oli valta kouluttaa ja määritellä. Majumdarin mukaan orientalismin on vain yksi ranskalaisen tasavaltalaisuuden erojen artikuloinnin muoto, joka muiden tapojen ohella perustuu jakoon me ja muut, eurooppalaiset ja ei-eurooppalaiset, subjekti ja objekti. Valta-asetelma teksteissä perustuu mielestäni eniten kahteen jälkimmäiseen jaotteluun, jossa eurooppalaisilla subjekteilla eli MLF:llä ja sen opettajilla oli valta Majumdaria lainaten ”[...] *tutkia, kouluttaa, määrätä, tuomita ja kuvata*” enimmäkseen ei-eurooppalaisia objekteja, eli oppilaita.¹¹²

Tämän jaottelun ilmentymisiin kuuluu myös oppilaiden ominaisuuksien arvottaminen, joka ei kuitenkaan MLF:n kohdalla ollut yhtä selkeärajaista, rodullisiin ja rasistisiin stereotypioihin perustuvaa kuin siirtomaakouluissa, joita käsitteleviä tekstejä REFF:n sivuille myös lainattiin. Eräässä katkelmassa, joka lainattiin Marokon julkisten koulujen viraston päätarkastaja L. Brunot’n tekstistä, kuvailtiin marokkolaisia oppilaita seuraavasti:

*Silloin kun oppilaat saapuvat kouluihin, he haluavat tietää ja oppia kaiken; lukujärjestykset eivät ole heille tarpeeksi täysiä, koulupäivät ovat liian lyhyitä ja lomien liian pitkiä. Tämä hieno innostus kestää kuukauden tai kaksi, ja sitten oppilas häviää. [...] Näin alkuperäisasukkaan tahdonvoima herää väkivaltaisissa puuskissa pillastuen, menee äärimmäisyyksiin nopeasti ja lankeaa takaisin passiivisuuteen ensimmäisen esteen tullessa vastaan tai yksinkertaisesti ensimmäisen ikävyestyneisyyden tunteen myötä.*¹¹³

¹¹¹ Hall 1999, 55.

¹¹² Majumdar 2007, 216–217. “The European studied the native, educated him, ruled him, judged him and depicted him or her.”

¹¹³ “Les caractères essentiels de la mentalité marocaine”, REFF 1924, nro. 38, 78. Lainattu julkaisusta *Bulletin de l’Enseignement Public au Maroc*. “Dès élèves arrivent à l’école; ils veulent tout savoir, tout apprendre; les programmes pour eux ne sont pas assez chargés, les journées sont trop courtes et les vacances trop longues; ce beau feu dure un mois

Tämän tyyppisiä tuomioita ei MLF:n oppilaista kirjoitettu, vaikka joitakin tunnistettavia elementtejä teksteistä löytyykin. Yhtäältä MLF:n omissa teksteissä puhutaan kansallisuuksista ja uskonnoista joiden käyttö liittyi MLF:n omaan opetusideologiaan, toisaalta käytetään epämääräisempiä käsitteitä: Egyptin koulujen oppilaiden tapauksessa puhuttiin esimerkiksi egyptiläisistä, jotka koostuivat muslimeista, juutalaisista ja kristityistä, mutta yhtäkkiä monesta eri kansalaisuus- ja uskontoryhmästä koostunutta oppilasmassaa saatettiin kuvata ”*orientaaliseksi*”, joka tarkoitti tiettyjä, orientalistisista stereotyyppioista ammentavia ominaisuuksia, kuten ”*luontaista apatiaa*”, jota vastaan MLF:n oli taisteltava. Yleisin esiintyvä kategoria on kuitenkin tiettyyn uskontokuntaan kuuluminen, sillä eri uskontoryhmien välisen yhteisymmärryksen saavuttaminen oli tärkeää sekulaarille järjestölle, mutta esimerkiksi juutalaisuutta käytettiin sekä uskonnollisena että kansallisena käsitteenä. Kaiken kaikkiaan oppilaiden kuitenkin annettiin ymmärtää olevan alun perin perinpohjaisesti ei-ranskalaisia, ja tässä suhteessa jotkin heidän ei-ranskalaisesta taustastaan kumpuavista ominaisuuksistaan (kuten väitetty ”*luontainen apatia*”) arvotettiin negatiivisiksi, kun taas heidän MLF:ltä omaksumansa asiat kuvattiin positiivisina.¹¹⁴ Tästä huolimatta MLF suhtautui ainakin paperilla oppilaisiinsa suhteellisen ymmärtäväisesti, eivätkä jaottelut olleet aina selkeärajaisia. MLF:n tavoitteisiin ja pyrkimyksiin suhteessa siihen, mitä oppilailta odotettiin, sisältyy paljon ristiriitaisuuksia ja harmaita alueita, joihin palaan myöhemmin luvussa 3.

Mielestäni kategorioiden käytöllä oli MLF:n kannalta ainakin kolme tarkoitusta. Ensinnäkin niillä kuvailtiin sitä, miten oppilaitosten oppilaat poikkesivat toisistaan ja ranskalaisista oppilaista, ja sen kautta osoitettiin ne tavat, joilla koulutusta tuli soveltaa oppilaiden tarpeisiin. MLF:n koulut olivat itäisen Välimeren alueen vanhoissa ja suurissa kansainvälisissä kaupungeissa, joissa oli paikallisten uskonnollisten ja etnisten yhteisöjen kirjon lisäksi myös paljon ulkomaalaisia sekä naapurimaista että kauempaa. Koulujen opettajat sen sijaan olivat joitakin paikallisten kielten opettajia lukuun ottamatta ranskalaisia, jotka pääsihteeri Besnardin mukaan oli kuitenkin ”*perehdytetty orientaalisten populaatioiden käyttöön ja tapoihin*”, jotta nämä pystyisivät soveltamaan opetustyyliinsä ”*suuresti ranskalaisista poikkeavien*” lasten tarpeisiin.¹¹⁵ Tiettyyn ryhmään kuulumisen katsottiinkin määrittävän muun muassa oppilaiden kiinnostuksen kohteita ja oppimisen tapoja, mutta myös

---

ou deux, puis l'élève disparaît. [...] Ainsi la volonté de l'indigène s'éveille par à-coups violents, s'emballe, va à l'extrême rapidement et retombe dans la passivité au premier obstacle, ou plus simplement dès la première impression de lassitude.”

¹¹⁴ ”Un Lycée Français à l'Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 18: ”[...] l'apathie naturelle aux Orientaux” ja Majumdar 2007, 217.

¹¹⁵ ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1920, nro. 6, 273. ”*Les initier aux mœurs et aux coutumes des populations orientales [...]*” ja ”[...] une population scolaire qui, sur beaucoup de points, diffère des élèves de nos établissements de France.”

oppilaiden tarpeita, kuten käy ilmi Aleksandrian lyseon rehtorin Marcel Fortin raportista vuodelta 1922:

*On yleisesti tunnustettu fakta, että egyptiläiset lapset oppivat kieliä äärimmäisen helposti, ja että joillakin orientaalisilla roduilla on hämmästyttävä sopeutumiskyky. [...] Loistavimmat onnistumiset saadaan yleensä [juutalaisilta] oppilailta; kreikkalaiset vaikuttavat suuntautuvan mieluiten kaupallisiin tai soveltaviin tieteisiin; armenialaiset menestyvät hyvin matematiikassa; syyrialaisilla on kiihkeä innostus kirjallisiin opintoihin, ja he omaavat tietyn ilmaisun taidon. Tiukasti egyptiläisiksi määriteltävät oppilaat, jotka ovat hiukan muita rotuja jäljessä, antautuvat opinnoille todellisella intohimolla ja me odotamme heiltä paljon; paljon on vielä tehtävää, erityisesti kauan hoitamatta jätetyn tyttöjen koulutuksen parissa.*¹¹⁶

Tämäntyyppisillä raporteilla paitsi luotiin eläväistä kuvaa kaukana sijaitsevien oppilaitosten lapsista, niin myös pyrittiin esittämään se, miten hyvin ranskalaiset opettajat tunsivat ja hallitsivat heidän vastuullaan olevat ”orientaaliset” lapset tarpeineen. Miccolin mukaan oppilaitosten henkilökunta ei kuitenkaan aina ymmärtänyt oppilaidensa identiteettien rakennetta, jossa passissa lukeva kansallisuus ei välttämättä vastannut sitä paikkaa tai yhteisöä, jonka oppilaat tai heidän perheensä käsittivät heidän pääasialliseksi identiteetin lähteekseen. Esimerkiksi Kairossa sukupolvien ajan asuneista sefardijuutalaissuvuista peräisin olevilla oppilailla saattoi MLF:n opettajien suureksi ihmetykseksi olla Espanjan passi, mikä ei kuitenkaan välttämättä tarkoittanut oppilaan taholta minkäänlaista konkreettista sidettä Espanjaan tai halua Egyptistä pois muuttamiseen.¹¹⁷ Puhe ”orientaalisten” oppilaiden ja heidän yhteisöjensä tarpeiden ymmärtämisestä oli kuitenkin yksi tapa osoittaa MLF:n sopivuus alueelle, ja tukea väitteelle haettiin paikallisten hyväksynnästä. Yhtäältä hyväksyntä tuli oppilaiden perheiltä, joiden ”*valistuneeseen tukeen*” järjestö nojasi, ja toisaalta muilta paikallisilta: MLF muun muassa seurasi ja raportoi kohdemaidsensa lehdistön kannoista omaan toimintaansa, ja kutsui myös kohdemaidsen edustajia tapahtumiinsa.¹¹⁸

---

¹¹⁶”Un Lycée Français à l’Étranger – Le Lycée d’Alexandrie de la Mission Laïque Française”, REFF 1922, nro. 17, 17–18. ”C’est un fait reconnu, en effet, que les enfants d’Égypte apprennent les langues avec la plus grande facilité et que certaines races orientales ont une étonnante faculté d’assimilation. [...] Les succès les plus éclatants sont en général obtenus par des Israélites ; les Grecs se destinent de préférence au commerce ou aux sciences appliquées ; les Arméniens réussissent bien en mathématiques ; les Syriens ont un goût assez vif pour les études littéraires et ils ont une certaine facilité d’expression. Les Égyptiens proprement dits, un peu en retard sur les autres races, se donnent à l’étude avec une réelle passion et l’on peut beaucoup attendre d’eux ; il y a beaucoup à faire, surtout pour l’éducation des filles si longtemps négligée.”

¹¹⁷ Miccoli 2015, 66–69.

¹¹⁸ ”Visite de l’Amiral Grancellement aux Lycées d’Alexandrie et du Caire”, REFF 1921, nro. 15, 432. ”[...] sollicitude éclairée des familles [...]”. Paikallisten hyväksynnästä ”Dîner amical” ja ”Rapport de M. Besnard” REFF 1926-27, 43–44 ja 25–26.

Oppilaiden ja heidän tarpeidensa ymmärtämisen lisäksi MLF pyrki myös esittämään heidät myönteisin tavoin, tai ainakin siten, että lapset olivat koulutettavissa halutunlaisiksi ihmisiksi. Myös tässä kohdin REFF:ssä julkaistut, siirtomaakoulutusta koskevat tekstit toimivat MLF:n kannalta hyödyllisenä kontrastina sen omalle toiminnalle. Esimerkiksi eräässä Marokon siirtomaakouluja koskevassa tekstissä Ranskan Länsi-Afrikan siirtomaakoulutuksen uudistuksesta vastannut (mutta siirtomaiden ihmisten koulutukseen nuivasti ylipäättään suhtautunut) Georges Hardy kuvasi, kuinka maan kolmen suuren ryhmän, muslimien, eurooppalaisten ja juutalaisten erot pakottivat ”[...] kaavailemaan jokaiselle ryhmälle tietyn käsittelyn: näille kolmelle ryhmälle on siis kolme erilaista koululaitosta.”¹¹⁹ Muissa REFF:n sivuille lainatuissa teksteissä juurikin Marokon siirtomaakoulujen oppilaita kuvailtiin epäluotettaviksi ja arvaamattomiksi alkuasukkaiksi, joiden opetus oli hankalaa ja turhauttavaa ranskalaisten siirtomaaisäntien näkökulmasta.¹²⁰

MLF:n omat koulut ja niiden penkeillä istuneet ”alkuasukkaat” olivat kuin toisesta maailmasta: oppilaiden eroista huolimatta tarvetta erillisille kouluille tai luokille ei ollut. Oppilaiden erilaisista taustoista huolimatta nämä opiskelivat oppilaitoksissa ”täydellisessä toveruudessa.”¹²¹ Eri ryhmien välisistä jännitteistä ei raportoitu juuri koskaan, joskin oppilaitosten rehtorit raportoivat toisinaan joidenkin oppilaiden sopeutumisvaikeuksista MLF:n kouluihin, joissa kaikille oli samat säännöt. Järjestyksen ja täsmällisyyden ylläpito tuotti toisinaan haasteita, mutta toisaalta oppilaiden toisiinsa tutustuminen, ”sekoittuminen” ja ystävyysuhteiden muodostuminen kuvattiin nopeana ja luonnollisena prosessina, jonka tuloksena oli tiukasti yhteen hitsautunut joukko oppilaita, jotka loivat oppilaitoksiinsa ”kollektiivisen sielun”.¹²² Rotuun, uskontoon ja kansallisuuteen liittyviä stereotypioita käytettiin kyllä, mutta enemmän holhoavaan ja kasvatukselliseen sävyyn, mikä sopi MLF:n omaksumaan rooliin anteliaana opettajana. Esimerkiksi muslimioppilaita kuvailtiin toisinaan työteliäiksi ja säyseiksi, ja heidän sekä juutalaisten oppilaiden kuvailtiin kunnioittavan opettajia yli kaiken.¹²³

---

¹¹⁹ ”L’Enseignement au Maroc”, REFF 1923, nro. 32, 242, ”Différences d’origine, de religion, de langue, de mœurs, d’attitudes, tout indiquait la nécessité de prévoir pour chacun de ces groupes, un traitement particulier : à ces trois éléments de population correspondent donc trois types d’écoles [...]”

¹²⁰ ”Les caractères essentielles de la mentalité marocaine”, REFF 1924, nro. 38, 78. Lainattu julkaisuun lehdestä *Bulletin de l’enseignement Public au Maroc*.

¹²¹ ”Rapport de M. Besnard, Secrétaire Générale”, REFF 1925, nro. 47, 22. ”Ai-je besoin d’ajouter que, malgré cette diversité d’origine, tous les élèves vivent en parfaite camaraderie [...]”

¹²² ”Rapport moral présenté par le Secrétaire Général”, REFF 1921, nro. 16, 465. ”On sent au lycée la formation d’une âme collective.”

¹²³ ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 18–19.

Kaikkien oppilaitosten yhteydessä korostettiin myös sitä, että opetustyylin tuli olla eläväinen ja oppilaita tuli ”pitää jännityksessä” enemmän kuin heidän ranskalaisia ikätovereitaan.¹²⁴ MLF esitti tämän kumpuavan oppilaiden luontaisista tarpeista, mutta se lienee olleen enemmän seurausta siitä, että koulujen oppilaista suurin osa ei ollut alkujaan ranskankielisiä, ja siten vieraskielisen opetuksen seuraaminen oli heille todennäköisesti ainakin aluksi haastavaa. MLF:n opetusideologian mukaisesti oppilaat kuitenkin määrittivät jossain määrin myös sitä, mitä kouluissa opetettiin: opetettavat kielet määräytyivät paitsi koulun sijainnin, niin myös oppilaiden kansallisuuksien mukaan. Esimerkiksi Aleksandrian lyseossa arabian lisäksi tärkeitä opetettavia kieliä olivat italia ja kreikka, sillä oppilaissa oli paljon näitä kieliä puhuvia lapsia ja nuoria.¹²⁵

Oppilaiden eroja korostavien kategorioiden käytön toinen merkitys oli tehostaa MLF:n keskeistä argumenttia siitä, että sekulaari koulutus sopi kaikille, ja että se edesauttoi muun muassa yhteiskuntarauhan ylläpitoa.¹²⁶ Oppilaiden moninaisuus oli tärkeä osa sekulaarin koulutuksen ydinideaa, ja politiikantutkija Murat Akanin mukaan kysymys uskonnollisesta moninaisuudesta oli esillä jo 1880-luvulla, jolloin ranskalaiset monarkistit ja tasavaltalaiset kiistelivät uskonnonopetuksen tarpeellisuudesta maan koululaitoksissa. Monarkistit vetosivat katolilaisen enemmistön oikeuksiin, kun taas tasavaltalaiset pitivät ”moninaisuuden lähtökohtaa” (*principe de diversité*) tärkeämpänä. Tasavaltalaisten argumenttien mukaan neutraali, sekulaari koululaitos ”ei ajaisi Jumalaa koulusta”, vaan poistaisi sieltä ainoastaan suvaitsemattomuuden.¹²⁷

Samantyyppisten argumenttien ympärillä keskustelua käytiin myös 1900-luvun alkupuolella, jolloin oppilaiden monimuotoisuus oli sekulaaria koulutusta puolustaneiden vasemmistolaisten tasavaltalaisryhmittymien keskeisin argumentti. MLF:lle tärkeäksi muodostunut kysymys uskonnollisesti monenkirjavasta oppilasjoukosta oli olennainen osa sekulaariuden tarvetta käsiteltyä keskustelua jo tuolloin. Omatunnon- ja uskonnonvapauden sallivan sekulaarin koululaitoksen katsottiin opettavan eri uskontokuntiin kuuluville lapsille suvaitsevaisuutta ja toisten ihmisten kunnioitusta, jota pidettiin parempana vaihtoehtona kuin jokaisen ryhmän eristäytymistä omiin kouluihinsa.¹²⁸ MLF syntyi tästä keskustelusta, ja moninaisuuden lähtökohta oli tärkeä osa sen

---

¹²⁴ Esimerkiksi ”Lycée de Beyrouth”, REFF 1926, nro. 64, 366. ”[...] le besoin qu’ont les élèves de se sentir tenus en haleine [...]”

¹²⁵ ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 16.

¹²⁶ ”Collège français de Beyrouth”, REFF 1921, nro. 15, 431.

¹²⁷ Akan 2017, 127–129. “[...] chase God from school.”

¹²⁸ Akan 2017, 127–129.

julkisuuskuvaa: Miccolin mukaan opetusfilosofioineen ja monenkirjavine oppilaineen MLF ”symboloi itäisen Välimeren kosmopolitanismia ja sen oletettua harmoniaa.”¹²⁹

REFF:ssä julkaistiin säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa katsaus jokaisen oppilaitoksen oppilaiden kansallisuuksiin ja uskontoihin, ja toisinaan myös sukupuolijakaumaan. Ilmeisesti oppilaitosten opettajien koostamista tilastoista näkyy se, että kunkin oppilaitoksen henkilökunta on pitänyt tiettyjä kategorioita toisia tärkeämpinä. Esimerkiksi Thessalonikin lyseon oppilaskatsaus vuodelta 1922 ilmoitti ainoastaan poikaoppilaat, jotka jaoteltiin ensin kansallisuuden, ja sitten uskonnon mukaan: oppilaitoksen 343 ”helleeninä” jaoteltiin edelleen 43 ortodoksiin, 257 juutalaiseen, 41 muslimiin ja 2 katoliseen. Myös ulkomaalaiset oppilaat lueteltiin erikseen uskontoineen. Samassa yhteydessä esitetty taulukko Beirutin oppilaista jaotteli heidät uskonnon ja sukupuolen mukaan, mutta kansallisuudet mainittiin erikseen vain kreikkalaisten ja armenialaisten kohdalla, vaikka koulun 29 katolilaisesta ainakin osa oli ranskalaisia, sillä Beirutin oppilaitoksessa, kuten muissakin MLF:n kouluissa, opiskeli myös ranskalaisten diplomaattien lapsia. Suurimmat ryhmät oppilaitoksessa olivat sunnimuslimit (177 oppilasta joista 14 tyttöjä) ja kreikkalaiset ortodoksit (116 oppilasta joista 11 tyttöjä). Kaiken kaikkiaan Thessalonikissa opiskeli 12 ja Beirutin oppilaitoksessa 11 eri uskonto- tai kansallisuusryhmään kuuluneita lapsia, joista pienimmän ryhmän muodosti yksi Beirutissa opiskellut bahai-uskontoon kuulunut oppilas.¹³⁰

MLF:n koulut siis olivat kuin olivatkin hyvin kansainvälisiä, vaikka Miccoli huomauttaa, että esimerkiksi Kairossa oppilaitoksen henkilökunta saattoi merkitä kairolaisten juutalaisoppilaiden passeissa mainitut, eikä niinkään koetut kansalaisuudet tilastoihin.¹³¹ Miccolin mukaan syynä oli ensisijaisesti opettajien hämmennys oppilaiden identiteettien ja kansalaisuuksien eroavaisuuksista, mutta mielestäni kyseessä saattoi olla myös yritys paisuttaa kansalaisuus- ja uskontomääriä entisestään, sillä pitkillä listoilla oli selvää propaganda-arvoa. ”Eikö tämä taulukko ole paras todiste siitä, että niin kovin tarpeellinen liitto kaikkien [uskonto- ja kansallisuusryhmien] välillä on saavutettavissa?”, Besnard totesi ylläkäsitellyistä taulukoista esitellessään niitä MLF:n vuosikokouksessa.¹³²

---

¹²⁹ Miccoli 2015, 62. ”[...] the MLF came to symbolise Eastern Mediterranean cosmopolitanism and its presumed harmony.”

¹³⁰ ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 232. Myös muiden MLF:n koulujen oppilaslistat ovat hyvin samankaltaisia, kts. esim. Aleksandrian lyseon lista ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 9. Syyrian koulujen oppilaista Deguilhem 2002, 455–456.

¹³¹ Miccoli 2015, 66–67.

¹³² ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 232, ”Ce tableau n’est-il pas la meilleure preuve que l’union, si nécessaire, entre tous est réalisable?”

REFF:ssä luotu kuva tavoitelluista oppilaista poikkeaa kuitenkin hieman järjestön sisäiseen kirjeenvaihtoon perustuvan historiantutkimuksen tuloksista. MLF:n hallintoneuvoston ja oppilaitosten johdon välistä kirjeenvaihtoa tutkinut Randi Deguilhem väittää, että MLF halusi koulujensa oppilaiden muodostavan kattavan ja eri kansanosien todellisia määriä edustavan läpileikkauksen kohdemaiden yhteiskunnista, mutta joidenkin järjestön aktiivien pettymykseksi koulut olivat kaikissa maissa vähemmistöjen, erityisesti juutalaisten suosiossa. Kouluihin hakeutui myös paljon ulkomaalaisia oppilaita, kuten eurooppalaisten diplomaattien ja muiden maissa asuneiden ulkomaalaisten lapsia.¹³³ Ongelmana ei siis ollut oppilaitosten kansainvälisyys, vaan eri oppilasryhmien määrät suhteessa kohdemaan yhteiskuntaan. Deguilhemin mukaan pettymys kumpusi siitä, että MLF halusi kunnostautua nimenomaan muslimien kouluttajana, erityisesti Syyriassa ja Libanonissa. Flitouriksen mukaan Thessalonikin lyseon johto puolestaan harjoitti myöhemmin 1930-luvulla suoranaista vähemmistöjen karsimispolitiikkaa varmistaakseen oppilaitoksen toiminnan ja kreikkalaisviranomaisten kanssa tehdyn yhteistyön jatkumisen kaupungin yhä antisemitistisemmässä ilmapiirissä.¹³⁴

Deguilhemin ja Flitouriksen kuvailema pettymys ei kuitenkaan näkynyt REFF:n sivuilla julkaistuissa raporteissa, joissa oppilaiden eri kansallisuuksien ja uskontokuntien määrästä raportoitiin suurella innolla, eikä esimerkiksi juutalaisten oppilaiden määrästä missään vaiheessa raportoitu negatiiviseen sävyyn, vaikka vuosina 1920–1926 julkaistujen oppilasraporttien mukaan erimaalaiset juutalaiset oppilaat todella muodostivat melkein kaikkien koulujen oppilaiden enemmistön, eikä sitä erityisemmin peitelty.¹³⁵ Päinvastoin, oppilaiden moninaisuus pyrittiin kääntämään voitoksi, ja myös Miccolin mukaan suhtautuminen siihen, keitä oppilaat olivat, oli koulukohtaista ja riippui pitkälti oppilaitoksen johdon mielipiteistä.¹³⁶ Vähemmistöjen suosiosta huolimatta MLF pyrki esittämään asian niin, että lapsensa järjestön kouluihin lähettäneet ihmiset edustivat kohdemaiden väestöjen enemmistön mielipidettä. Esimerkiksi Syyriassa MLF tulkitsi järjestöön positiivisesti suhtautuneiden paikallisten edustavan ”[...] *Syrian asukkaiden suuren enemmistön tunteita, olivat kyseessä sitten ortodoksikristityt, muslimit, druusit tai juutalaiset, tai jopa valistuneet maroniitit.*”¹³⁷ Huolimatta siis

¹³³ ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926/27, 28 ja ”Collège de Beyrouth”, REFF 1925, nro. 50, 185.

¹³⁴ Deguilhem 2002, 456 ja Flitouris 2015, 5–6.

¹³⁵ ”Rapport de M. Besnard, Secrétaire Générale”, REFF 1925, nro. 47, 21–24: Aleksandrian 1215:sta oppilaasta juutalaisia 449, Beirutissa 666 oppilasta, joista juutalaisia 67.

¹³⁶ Miccoli 2015, 71–72.

¹³⁷ ”La Mission Laïque en Syrie”, REFF 1921, nro. 10, 211. ”Ils expriment pourtant le sentiment de la grande majorité des habitants de la Syrie, qu’il agisse des chrétiens orthodoxes ou des musulmans, des druses ou des israélites, ou même des maronites éclairés.” Maroniittikristityt tekivät muslimeja halukkaammin yhteistyötä mandaattihallinnon kanssa, mutta enimmäkseen Libanonin alueella asuneen uskonnollisen yhteisön tiukat siteet katolilaisiin lähetystyöjärjestöihin tekivät heistä haastavan ryhmän MLF:n kannalta, ja järjestön kouluissa olikin hyvin vähän maroniittioppilaita.

käsityksestä, jonka mukaan syyrialaiset olivat liiaksi omiin ryhmiinsä eristäytyviä, MLF kuitenkin esitti oppilaidensa moninaisuuden todistukseksi siitä, että juuri MLF oli ymmärtänyt sen, mitä syyrialaiset halusivat, ja ennen kaikkea tarvitsivat.

Oppilaiden moninaisuudesta puhuttiin siis paljon, ja REFF:n sivuilla siitä tehtiin suuri yleisyyden aihe MLF:lle, jolle suuri kansallisuuksien ja uskontojen kirjo oppilaitoksien penkeillä oli todistus siitä, että maallinen koulutus sopi kaikille ja että se oli toimiva keino yhteiskuntarauhan saavuttamiseen. MLF oli näennäisesti riemuissaan siitä, että se pystyi yhdistämään saman koulun penkeille muslimit, juutalaiset, kristityt, druusit, maroniitit ja muut, ja väitti ainoana siihen pystyvänä toimijana kykenevänsä opettamaan nämä kunnioittamaan toisiaan tieteellispainotteisen ja modernin koulutuksen merkeissä. Oppilaiden moninaisuuden korostamisen tarkoitus oli siis näyttää se, että MLF ymmärsi aluetta ja sen ihmisten tarpeita, mikä teki sen toimimisesta alueella perustellumpaa. Oppilaiden kansallista, uskonnollista ja etnistä monipuolisuutta käytettiin siis MLF:n toiminnan perusteluun paitsi osoittamalla MLF:n tuntevan ja ymmärtävän oppilaitaan ja kohdemaitaan, niin myös korostamalla sekulaarin koulutusjärjestelmän toimivuutta oppilasmassan kirjavuuden kautta.

Kategorioiden kolmas, kahdesta ensimmäisestä hiukan poikkeava käyttötarkoitus oli mielestäni osoittaa, että koulutuksen soveltamisesta ja oppilaiden moninaisuudesta huolimatta koulutuksen lopputulos olisi mieluinen paitsi MLF:lle, niin myös Ranskalle. Oppilaiden moninaisuudesta huolimatta MLF:n mukaan kouluista valmistuisi ranskalaismyönteinen joukko koulutettuja nuoria ihmisiä, jotka olisi opetettu tuntemaan kiitollisuutta heidät kouluttanutta järjestöä ja sen kotimaata kohtaan, ja jotka tukisivat Ranskan pyrkimyksiä kotimaissaan. Deguilhemin mukaan heidät kolonisoitiin älyllisesti, ilman MLF:n vastustamaa väkivaltaista imperialismia.¹³⁸ Kategorioita käyttämällä MLF pystyi korostamaan sen tarjoaman koulutuksen toimivuutta, mutta esitellessään koulutuksen onnistumisia, kategorioita käytettiin tai pikemmin ei käytetty tavoilla, jotka nostavat esiin monia ristiriitoja MLF:n inklusiivisen ideologian ja sen toivomien tulosten välillä. Siinä missä kouluihin saapuvien ja otettujen oppilaiden monenkirjavuutta korostettiin silloin kun se oli MLF:lle hyödyllistä, koulutuksen onnistumisia käsittelevissä teksteissä nämä kategoriat häivytettiin taustalle, ja MLF pikemminkin korosti sitä, miten yhtenäinen alun perin monenkirjavasta oppilasmassasta tuli. Koulutuksen vaikutusta ja saavutuksia arvioitiin oppilaiden vielä istuessa koulujensa penkeillä, mutta myös heidän jo valmistuttuaan. Seuraavassa luvussa käsittelen näitä saavutuksia, ja tuon esille sen, miten ja miksi oppilaita käytettiin MLF:n onnistumisten merkkeinä.

Esimerkiksi vuonna 1922 Beirutin oppilaitoksen 433 oppilaasta yhteensä vain 30 oli maroniitteja. Maroniittien, mandaattihallinnon ja lähetystyöjärjestöjen yhteistyöstä Möller 2010, passim.

¹³⁸ Deguilhem 2002, 459.

3. Koulutuksen tulokset ja oppilaiden tulevaisuus

3.1. Kuin ranskalaisessa lyseossa: koulutustavoitteiden onnistuminen

MLF:n saatua oppilaat koulujensa penkeille heille alettiin opettaa Ranskan kieltä ja kulttuuria, sekä ranskalaisen sivilisointimission värittämää kuvaa maailmasta ja heidän omasta paikastaan siinä. Tässä luvussa käsittelen sitä kuvaa, joka oppilaista luotiin MLF:n tarjoaman koulutuksen onnistumisen merkkeinä, jotka todistivat sivilisointiprosessin toimivuudesta ja sekulaarin ja tasavaltalaisen koulutuksen arvosta ranskalaiselle sivilisointimissiolle. Kahdessa ensimmäisessä alaluvussa arvioin oppilaita käsittelevien tekstien ja Kairon lyseon vuoden 1927 tiedonannossa (*Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*) julkaistun suppean kuva-aineiston kautta sitä, minkälaisia onnistumiset olivat, millä kriteereillä niitä arvioitiin ja mitä niillä yritettiin viestiä järjestön erilaisille yleisöille. MLF:n julkaisemien tekstien vertailukohtana käytän Kairon lyseon entisen oppilaan, egyptiläissyntyisen kirjailijan ja toimittajan Jacqueline Shohet Kahanoffin kahta esseetä vuodelta 1959, jotka käsittelevät oppilaan näkökulmasta MLF:n koulutuksen onnistumista.¹³⁹ Viimeisessä alaluvussa käsittelen oppilaita koulutuksen jälkeen. Minkälaisia nämä onnistumiset ja saavutukset olivat, ja miksi niitä esiteltiin sekä MLF:n ranskalaisille ja ulkomaisille yleisöille?

Jo REFF:n ensimmäisessä numerossa vuonna 1920 MLF kertoi lehden julkaisulla haluavansa levittää ranskalaisen kulttuurin vaikutusvaltaa ja raportoida tekemänsä työn ”[...] saavutetuista tuloksista, sekä kerätä yhteen ja lainata äänensä niille tunnustuksille, jotka [ranskalaiselle kulttuurille] on annettu. [REFF] on siis yhtä aikaa propagandainstrumentti, tietolähde ja linkki kaikkien niiden välillä, joita kiinnostaa ranskalaisen sielun ekspansion suuri työ.”¹⁴⁰ Suurin osa REFF:ssä julkaistusta materiaalista koostuikin muita asioita kuin oppilaitoksia ja oppilaita käsittelevistä artikkeleista, mutta REFF:n rooli yleisluontoisena koulutuslehtenä ja ranskalaisen kulttuurin levityksen tietolähteenä antoi MLF:lle erinomaisen tilaisuuden esitellä myös omia saavutettuja tuloksiaan ja niille annettuja tunnustuksia sekä antaa niille näkyvä paikka.

Ennen varsinaisten onnistumisten ja saavutusten käsittelyä on kuitenkin tarkasteltava sitä, miksi MLF:n oli tärkeää kertoa onnistumisistaan, ja minkälaiset asiat olivat järjestölle sellaisia onnistumisen merkkejä, joista oli tarpeen viestiä ulkopuolisille. Koulutuksen tavoitteista ja

---

¹³⁹ Kahanoff 1959a ja 1959b, passim.

¹⁴⁰ ”Notre Programme”, REFF 1920, nro. 1, 2. ”[...] elle notera les résultats obtenus, en même temps qu’elle recueillera, pour leur prêter sa voix et les faire entendre, les vœux qui lui seront transmis. La Revue sera donc à la fois un instrument de la propagande, un recueil de renseignements et un lien entre tous ceux qu’intéressera la grande oeuvre de l’expansion de l’âme française.”

opetusideologiasta kertominen ei yksin riittänyt, vaan järjestön oli kerrottava myös niistä tuloksista, joita sen kouluissa tapahtuva sivilisointiprosessi tuotti. Onnistumisista viestiminen oli tärkeää siitä syystä, että seitsemän oppilaitosta ulkomailla vaativat suhteellisen suuria resursseja, joista järjestö kilpaili monien muiden ulkomailla sijainneiden ranskalaisten koulujen kanssa. Erityisesti tutkimusjakson loppupuolella MLF:n hallintoneuvosto oli turhautunut siitä, että vuosikymmenen alussa suunniteltuja projekteja ei ollut pystytty toteuttamaan resurssien puutteessa: esimerkiksi Thessalonikissa vuonna 1925 osa oppilaista opiskeli edelleen ensimmäisen maailmansodan aikana rakennetuissa parakeissa, jotka oli rakennettu korvaamaan Thessalonikin suuressa tulipalossa vuonna 1917 tuhoutunut osa oppilaitoksesta. Suunniteltuihin laajennuksiin ja korjaustöihin ei ollut kuitenkaan riittänyt rahaa.¹⁴¹ Rahallista tukea toimintaansa MLF sai Ranskan eri ministeriöiltä, mutta myös yksityishenkilöiden rooli oli merkittävä järjestön toiminnan rahoituksessa: tukea ja lahjoituksia saatiin MLF:n jäseniltä, REFF:n tilaajilta, oppilaiden perheiltä ja muilta järjestön ”ystäviltä”, kuten kohdemaissa työskennelleiltä ranskalaisilta sekä MLF:n toimintaa tukeneilta paikallisilta. Ranskalaisten koulujen kilpailu paitsi oppilaista, niin myös tukijoista oli MLF:n kohdemaissa kovaa, ja siksi järjestön täytyi esitellä toimintaansa ja onnistumisiaan sekä ranskalaisille että kohdemaan ihmisille.¹⁴²

MLF:n harmiksi sen pyrkimykset eivät useinkaan herättäneet ranskalaisessa yleisössä suurta innostusta. Ranskalaisten vähäinen kiinnostus sen toimintaa kohtaan ja siitä johtuva resurssien puute olivat jatkuvan turhautumisen aihe järjestön hallintoneuvostolle. MLF ei ollut voittoa tekevä järjestö, vaan sen saama rahoitus meni oppilaitosten ylläpitoon ja muihin kuluihin, kuten REFF:n julkaisuun. Lehti oli käytännössä järjestön ainut äänenkannattaja, MLF:n jäsenten muihin lehtiin kirjoittamien esittelyartikkelien lisäksi. Muun muassa järjestön pääsihteeri Edmond Besnard valitteli vuoden 1925 koontiraportissaan sitä, että MLF joutui turvautumaan ainoastaan Ranskan valtion apuun, sillä tavallinen ranskalainen oli ”*liian individualistinen ja liian keskittynyt maan sisäisiin asioihin*”, eikä naapurimaiden kansalaisten, esimerkiksi italialaisten ja saksalaisten, tapaan antanut tarpeeksi tukea kotimaansa vaikutusvaltaa maailmalla levittäville järjestöille. Besnard korosti myös, että oli nimenomaan MLF:n ”*ystävien*” velvollisuus tehdä järjestöä tunnetuksi, eikä niinkään järjestön itsensä käyttää suuria summia mainontaan.¹⁴³

---

¹⁴¹ ”Rapport de M. Besnard, Secrétaire Général”, REFF 1925, nro. 56, 458.

¹⁴² Thobie 2009, 39–43, Deguilhem 2002, 451–452.

¹⁴³ ”Rapport de M. Besnard, Secrétaire Général”, REFF 1925, nro. 56, 456–457, ”[...] *le Français est vraiment trop individualiste, trop indifférent à ce qui se passe à l'extérieur* [...]” ja ”*les amis de la Mission Laïque*”. Samaisesta raportista käy ilmi, mistä kaikista lähteistä MLF sai avustuksia vuonna 1925: Ulkoministeriö, siirtomaaministeriö, opetusministeriö, erinäisten siirtomaiden hallitukset (Indokiina, Madagaskar, Ranskan Länsi- ja Itä-Afrikka), Ranskan kaupungeista Lyon, Marseille, Béziers, Montpellier, Pantin, Auxerre, Le Havre, Toulouse, Grenoble ja Saint-Etienne, sekä 27 erilaiselta

Näiden hyödyllisten ystävien hankkimiseksi MLF:n oli tehtävä toimintaansa tunnetuksi, ja yksi tilaisuus tähän oli heinäkuussa 1927 järjestetty MLF:n 25-vuotisjuhlakonferenssi, joka järjestettiin Sorbonnen yliopiston suuressa amfiteatterissa, tasavallan silloisen presidentin ja MLF:n entisen puheenjohtajan Gaston Doumerguen läsnä ollessa – presidentin läsnäololla yritettiin kenties houkutella paikalle myös muita, kuin sekularismin ilosanomaan vihkiytyneitä järjestön jäseniä. Pääsihteeri Edmond Besnard käytti tilaisuuden hyväkseen pohtiakseen ja esitelläkseen järjestön saavutuksia. Besnard esitteli komeaan amfiteatteriin kokoontuneelle ranskalaiselle yleisölle järjestön saavutuksia sen toiminnan ensimmäisen neljännesvuosisadan ajalta, ja kertoi menestyksen syistä. Pitämässään esitelmässä Besnard halusi ”[...] *esitellä ranskalaiselle suurelle yleisölle sellaisen työn ja sinnikkäiden ponnistelujen avulla saavutettuja tuloksia, jotka ovat, niin oudolta kuin se kuulostaakin, tunnetumpia ulkomailla kuin Ranskassa.*” Besnardin mukaan MLF oli rajallisista resursseistaan huolimatta onnistunut kiitettävästi, ja että järjestön 25-vuotisen työn tulokset hyödyttäisivät lopulta eniten Ranskan vaikutusvaltaa maailmalla, eivätkä sitä itseään – työtä oli tehty kotimaan suuruuden hyväksi. Tulokset olisivat olleet Besnardin mukaan entistäkin suurempia, mikäli järjestö olisi saanut enemmän tukea, sekä rahallista että symbolista.¹⁴⁴ Resurssien saamiseksi järjestö kuitenkin tarvitsi lisää tukijoita, ja tukijoiden saamiseksi sen tuli esitellä myös sitä, missä se oli onnistunut.

Besnard kertoi yleisölleen paitsi MLF:n opetusideologiasta ja oppilaitosten perustamisen historiasta, niin myös niistä asioista, joita MLF oli kouluissaan saavuttanut. Hyvien oppimis- ja koetulosten lisäksi esimerkiksi Thessalonikissa oli löydettävissä ”*ranskalaisen koulun tunnelma, ja oppilaita, jotka ymmärtävät, lukevat, puhuvat hyvin tai jopa erittäin hyvin ranskaa*”, ja koulun menestystä tuki aktiivinen, oppilaitokseensa kiintynyt entisten oppilaiden yhdistys, kun taas Aleksandriassa MLF:n oppilaitos oli ”[ranskalaisen] *kulttuurin koti, jonka säteily yltää yhä vain kauemmaksi*”. Beirutin lyseosta puolestaan oli tullut kaupungin ”[...] *todellinen älyllisen ja henkisen elämän keskus*”.¹⁴⁵ Saavutukset olivat siis myös jotain muuta kuin hyviä tuloksia loppukokeissa. Besnard esitteli kuulijoilleen esitelmän lopuksi myös oman käsityksensä siitä, mitkä asiat selittivät MLF:n menestystä

---

alueneuvostolta. Ranskalaisten kiinnostuksesta MLF:n työhön kts. myös ”La Mission Laïque en Syrie”, REFF 1921, nro. 11, 220.

¹⁴⁴”RAPPORT de M. le Secrétaire Général E. Besnard sur le Développement et l’Oeuvre de la Mission Laïque Française”, *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927, 3 ja 14. ”[...] *présenter au public français les résultats obtenus, grâce à des efforts persévérants, par une oeuvre qui, si étrange que cela puisse paraître, est moins connue en France qu’à l’étranger.*”

¹⁴⁵”RAPPORT de M. le Secrétaire Général E. Besnard sur le Développement et l’Oeuvre de la Mission Laïque Française”, *Bulletin* 1927, 9–12. ”[...] *c’est une joie, en tout cas, d’y trouver l’atmosphère d’une école de France, des élèves qui comprennent, lisent, parlent bien et même très bien le français.*” ja ”[...] *un foyer de culture dont le rayonnement s’étend toujours plus loin*” ja ”[...] *le Lycée est devenu un véritable centre de vie intellectuelle et morale*”.

sen kohdemaissa. Hänen mukaansa syitä menestykselle olivat paitsi yhteistyökumppanien tuki, niin myös ystävällinen vastaanotto, jonka ranskalainen kulttuuri kohtasi ulkomailla ja erityisesti ”Orientissa” – tähän puuttumalla Besnard halusi korostaa sitä, että myös alueet, jotka eivät olleet varsinaisia siirtomaita, olivat siitä huolimatta hedelmällistä maaperää ranskalaiselle sivilisointimissiolle, ja siten Ranskan mielenkiinnon arvoisia. ”Orientti” erityisesti oli tärkeä alue, koska Ranskalla oli pitkä historia alueen kristittyjen vähemmistöjen suojelijana, ja kolmen suuren muutoksen jälkeen, Ranskassa tapahtuneen kirkon ja valtion eron, Osmanivaltakunnan hajoamisen ja Ranskan mandaattien luomisen, MLF halusi olla suunnannäyttäjänä Ranskan uuden roolin määrittelijänä siellä.¹⁴⁶ Kaikista tärkein syy onnistumisille Besnardin mukaan oli kuitenkin MLF:n toimintaideologia, joka pyrki sopeuttamaan opetuksen oppilaiden maakohtaisiin tarpeisiin, ja joka ei halunnut repiä oppilaita irti näiden omista perinteistä ja historiasta. Besnard myönsi, että opettamalla Ranskan kieltä ja kulttuuria oppilailleen MLF yritti hankkia Ranskalle ystäviä, mutta myös ”[...] rikastaa heidän sielujaan ja lävistää heidän kulttuurinsa humaaniudella.”¹⁴⁷

Besnardin määrittelemät onnistumiset ja saavutukset ovat mielenkiintoisia, sillä ne ja oppilaita käsittelevät tekstit havainnollistavat ranskalaisen tasavaltalaisen sivilisointimission ja siitä kumpuavan, MLF:n oman sivilisointiprosessin ristiriitoja. Historioitsija ja politiikantutkija Françoise Vergès’n mukaan vastakohtien läsnäolo on tasavaltalaisen koloniaalisen sivilisointimission diskurssin ydin, jossa tasavaltalaiset ideaalit ja kaiken vieraan ja ulkomaalaisen halventaminen kulkevat käsi kädessä.¹⁴⁸ Siinä missä Vergès puhuu lähinnä sivilisointimissiosta siirtomaissa, historioitsija Rachel Nuñez liittää nämä ristiriidat tasavaltalaisen universalismin ristiriitoihin: ”Ranskalaisen tasavaltalaisen universalismin ilmaisuna sivilisointimissio paljasti myös tasavaltalaisuuden paradoksin. Pyrkimys samanlaisuuteen korosti samaan aikaan erilaisuuden olemassaoloa.”¹⁴⁹ Esimerkiksi Besnardin puheessa käytetty ilmaisu kohdemaiden oppilaiden kulttuurien lävistämisestä ranskalaisen kulttuurin sisäsyntyisellä ”humaaniudella” on MLF:n teksteissä usein toistuva kielikuva, joka alentaa ne kulttuurit, jotka oppilaiden haluttiin järjestön virallisen ideologian mukaan säilyttävän, vähemmän humaaneiksi ja vähemmän rikkaiksi, kuin se kulttuuri, jonka MLF heille halusi antaa.

¹⁴⁶ Rodrigue 1990, 146–147.

¹⁴⁷ ”RAPPORT de M. le Secrétaire Général E. Besnard sur le Développement et l’Oeuvre de la Mission Laïque Française”, *Bulletin* 1927, 14. ”Nous ne voulons pas extirper nos élèves de leurs traditions et de leur histoire, ce qui constituerait de notre part le plus coupable abus de confiance. En leur enseignant la langue et la littérature françaises, nous entendons, certes, conquérir des amis, mais aussi enrichir leur esprit et pénétrer leur culture de plus d’humanité.” Ranskan asemasta entisen Osmanivaltakunnan alueella Dueck 2006 ja 2012, passim.

¹⁴⁸ Vergès 2013, 253.

¹⁴⁹ Nuñez 2012, 25. “As an expression of French republican universalism, then, the civilizing mission also exposed the paradox of republicanism: the aspiration to sameness simultaneously emphasized the existence of difference.”

Tämä ristiriita ilmenee myös niissä asioissa, joita MLF piti onnistumisina oppilaidensa taholta. Vaikka MLF korosti joka käänteessä, että sen oppilaita ei haluttu ranskalaistaa, oppilaiden kehittymistä ja koulutuksen tavoitteiden onnistumista arvioitiin jatkuvasti vertaamalla heitä heidän ranskalaisiin ikätovereihinsa. Siinä missä kouluihin vasta saapuneiden lasten poikkeavuutta ranskalaisista oppilaista korostettiin koulutuksen sopeuttamisen kannalta tärkeänä asiana, asetelma muuttui toisenlaiseksi puhuttaessa koulutuksen saavutuksista oppilaissa: MLF kertoi sivilisointiprosessin onnistumisesta kertomalla oppilaitosten ja oppilaiden ”ranskalaismaisuudesta” onnistumisen merkkeinä. Nämä odotukset ja niiden ristiriidat näkyivät erityisesti kouluihin suuntautuneista tarkastusmatkoista ja vierailuista kirjoitetuissa raporteissa, joissa saatettiin sekä ylistää oppilaiden ranskalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin tuntemusta, että kritisoida oppilaitosten opetusta, joka ei vielä ollut tarpeeksi oppilaiden omiin tarpeisiin sovellettu.¹⁵⁰

Onnistumiset ja saavutukset olivat yhtäältä konkreettisia asioita, jotka liittyivät perustavanlaatuisiin asioihin kuten koulujen perustamiseen, rakennusten kunnostamiseen ja oppilasmäärien kasvuun, mutta myös opetuksen tasoon ja oppilaiden koulumenestykseen. Näistä asioista REFF:ssä raportoitii säännöllisesti ja rutiininomaisesti, sillä ne olivat todennäköisesti järjestön aktiiveja ja koulujen toimintaa rahoittavia tahoja kiinnostavia asioita, konkreettisia onnistumisen merkkejä, joilla voitiin näyttää, mitä järjestö tarkalleen ottaen oli saavuttanut. Oppilaiden koulumenestyksen aiheuttama hämmästyksesi Ranskasta saapuneissa *baccalauréat*- eli ylioppilaskokeen valvojissa oli myös tehokas retorinen väline, sillä niin MLF pääsi todistamaan oman koulutusideologiansa toimivuutta ja esittelemään oppilaidensa taitoja. Aleksandrian lyseon rehtori Fort kuvaili tyytyväisenä tällaista tilannetta:

*Jos asiasta kysyy Ranskasta tulleilta kuulustelijoilta, he kaikki julistavat ensi alkuun, etteivät missään nimessä odottaneet löytävänsä täältä näin hyvin valmistautuneita oppilaita; [...] meidän täytyy ihaila näitä nuoria, jotka ovat yleensä melko lyhyessä ajassa saaneet tällaiset tiedot ja taidot kielestämme ja kirjallisuudestamme.*¹⁵¹

Toisaalta onnistumiset ja saavutukset liittyivät oppilaisiin itseensä, ja siihen, keitä heistä oli tullut tai oli tulossa. Ranskan kielen oikeaoppinen taitaminen oli yksi oppilailta odotettu asia, mutta se tarkoitti muutakin kuin kielitaidon kehittymistä. Stuart Hallin mukaan kieliyhteisöön kuulumisen tarkoittaa

¹⁵⁰”Rapport du Secrétaire Général”, REFF 1923, nro. 31, 227–228. Tosin kyseisessä raportissa, joka käsitteli Thessalonikin lyseota vuonna 1923, kritiikki kohdistui lähinnä tiedeaineiden opetukseen, joka oli ”[...] vielä liian teoreettista ja kirjoihin perustuvaa.” (”L’enseignement scientifique est [...] encore trop théorique et livresque.”)

¹⁵¹”Un Lycée français à l’Etranger”, REFF 1922, nro.17, 16–17. ”Si l’on interroge les examinateurs venus de France, ils déclarent tout d’abord qu’ils étaient loins de s’attendre à trouver des élèves aussi bien préparés ; [...] Il convient d’admirer avec eux que ces jeunes gens aient acquis souvent en peu de temps une telle connaissance de notre langue et de notre littérature.”

sitä, että ihmisestä tulee tietynlainen henkilö, sillä yhteinen kieli auttaa antamaan ihmiselle kulttuurisen identiteetin.¹⁵² MLF:n oppilaiden kohdalla tätä kulttuurisen identiteetin rakentumisprosessia seurattiin tarkoin, ja sen onnistumista esiteltiin MLF:n yleisölle sekä Ranskassa että kohdemaissa. Sivilisointiprosessin saavutuksia oppilaissa arvioitiin koulumenestyksen ja kielen osaamisen lisäksi myös vaikutelmien, kuten oppilaiden käytöksen, puhutavan, ulkoisen olemuksen ja henkisen kehityksen tasolla. Oppilaisiin kohdistui paljon odotuksia, ja heidän odotettiin kehittyvän tietynlaisiksi ihmisiksi.

Kuten olen aikaisemmin osoittanut, MLF väitti antavansa oppilailleen eräänlaisen kaksoisidentiteetin, jonka toisen puolen muodostava ranskalaismyönteinen tulkintakehys ei ollut ristiriidassa sen kanssa, keitä oppilaat olivat. MLF korosti, että oppilaista piti tulla nimenomaan heidän omia kotimaitaan hyödyttäviä kansalaisia, mutta sivilisointiprosessin onnistumisista kertovissa teksteissä kuitenkin tulee ilmi se, että MLF esitteli erityisesti ranskalaiselle yleisölle sitä, kuinka paljon oppilaat muistuttivat ranskalaisia ikätovereitaan. Siinä missä oppilaiden taustoista saattoi kummuta joitakin myönteisiä asioita, kuten ahkeruus tai ilmaisukyky¹⁵³, koulutuksen tuloksia käsiteltäessä MLF:n teksteissä tulee selkeästi esiin arvottava asenne, jossa MLF:ltä omaksutut, niin sanotut ”ranskalaiset ominaisuudet” kuvataan positiivisina onnistumisina.

Näitä vaikutelmia kuvattiin erityisesti oppilaitoksiin tehtyjen tarkastusmatkojen kautta, joista kirjoitetuissa raporteissa usein Ranskasta saapuneet tarkastajat hämmästelivät MLF:n aikaansaannoksia ja erityisesti sen oppilaita. Tarkastusmatkojen tuoman tiedon ja raportoinnin merkityksestä kertoo se, että maailmansotien välisenä aikana oppilaitoksiin tehtyjen tarkastusmatkojen määrä moninkertaistui aikaisempaan verrattuna. Théveninin mukaan säännöllisillä tarkastuksilla valvottiin koulujen toimintaa ja osoitettiin tukea oppilaitosten henkilökunnalle ja oppilaiden perheille.¹⁵⁴ Toisaalta esimerkiksi MLF:n puheenjohtajana toiminut senaattori Bienvenu-Martin puhui mielellään erinäisissä juhlissa ja tapahtumissa järjestön oppilaitoksista, joissa opiskeltiin *”yhteisymmärryksen ja rauhan ilmapiirissä”*, ja oli vakuuttunut siitä, että kouluissa lapset oppivat rakastamaan toistensa lisäksi myös Ranskaa, eli maata joka tarjosi heille *”vapauttavan koulutuksen, joka pikku hiljaa poistaa heidän nuorista sydämistään vihan siemenet, jotka*

---

¹⁵² Hall 2003, 90.

¹⁵³ ”Un Lycée Français à l’Étranger – Le Lycée d’Alexandrie de la Mission Laïque Française”, REFF 1922, nro. 17, 17–18.

¹⁵⁴ Thévenin 2002, 132.

suvaitsemattomuuden henki olisi voinut sinne heittää [...]”, mutta ei kuitenkaan itse käynyt tutkimusajanjaksolla kertaakaan katsomassa kouluja paikan päällä.¹⁵⁵

Hallintoneuvoston jäsenistä ainoastaan pääsihteeri Edmond Besnard ja rahastonhoitaja Lucien Bourgogne kävivät tarkastusmatkoilla oppilaitoksissa. Tarkastusmatkojen yleistyessä myös kouluista ja oppilaista saatu tieto lisääntyi ja konkretisoitui muotoon, jota pystyttiin käyttämään järjestön onnistumisista kertomiseen. Ranskassa pienelle ja asialle vihkiytyneelle yleisölle esitettyjen korkealentoisten juhlapuheiden lisäksi MLF:n toimintaa kohdemaissa oli tärkeää esitellä oppilaitoksista lähtien ja myös paikan päällä. MLF:llä oli sen kouluista vastaava toimisto Aleksandriassa, jonka kanssa oppilaitokset olivat jatkuvassa kirjeenvaihdossa, mutta muuten MLF:n hallitusneuvosto oli pitkälti Besnardin ja Bourgognen, oppilaitosten rehtorien ja muiden vierailijoiden raporttien varassa siitä, mikä koulujen tilanne oli.¹⁵⁶ Tarkastusmatkoista ja muihin kouluihin kohdistuneista vierailuista kirjoitetut raportit muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden, jotka kertovat paitsi oppilaisiin kohdistuneista odotuksista, niin myös siitä, minkälaisista onnistumisista ja saavutuksista MLF halusi viestiä ja miksi.

MLF:n rahastonhoitaja Lucien Bourgogne lähti tarkastusmatkalle järjestön oppilaitoksiin keväällä 1923. Thessalonikissa häntä odotti mukava yllätys: lyseossa pystyi ”*uskomaan olevansa yläasteella tai lyseossa Ranskassa.*”¹⁵⁷ Vaikka oppilaiden ranskan kielen taso ei ollutkaan sama kuin Bourgognen kotimaassa, vaikutelmaa Ranskassa olemisesta lisäsi oppilaiden käytös, jota Bourgogne kuvaili kohteliaaksi ja elegantiksi. Bourgogne kommentoi erityisesti lyseon ylimpien luokkien tyttöoppilaita, joiden ulkomuoto muistutti heidän ranskalaisia ikätovereitaan. Bourgogne totesi tyytyväisenä ”[...] *Pariisin muodin ylettävän lakinsa [Thessalonikiin] asti*”.¹⁵⁸ Bourgognen raportti muiden samankaltaisten tekstien ohella kertoo onnistumisten lisäksi myös MLF:n odotuksista: oppilailta odotettiin sitä, että he muistuttaisivat ranskalaisia ikätovereitaan käytökseltään, ja että he jopa näyttäisivät samalta.¹⁵⁹ Käytöstä kommentoitaessa huomionarvoista on myös se, että muun muassa ”kohtelias ja elegantti” käytös nähtiin nimenomaan ranskalaisena ominaisuutena ja MLF:n saavutuksena, eikä niinkään oppilaiden omasta taustasta tai esimerkiksi kotikasvatuksesta

---

¹⁵⁵“Allocution de M. Bienvenu-Martin”, REFF 1920 nro 6, 270. ”[...] *une atmosphère de concorde et de paix.*” ja ”[...] *cet enseignement libérateur qui peu à peu extirpe de leur jeune cœur les germes de haine que l’esprit d’intolérance aurait pu y jeter.*”

¹⁵⁶ Deguilhem 2002, 453.

¹⁵⁷“Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 227. ”[...] *en pénétrant dans le lycée, est une très agréable surprise; on croit être dans un collège ou un lycée de France.*”

¹⁵⁸“Nos établissements”, REFF 1923, nro 31, 227. ”[...] *la mode de Paris étend sa loi jusqu’ici.*”

¹⁵⁹Kts. esim. ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1926-27, nro. 65, 18–33.

kumpuavana asiana, mikä kertoo niistä arvottavista asenteista, joita MLF:llä inklusiivisesta ideologiastaan huolimatta oli.

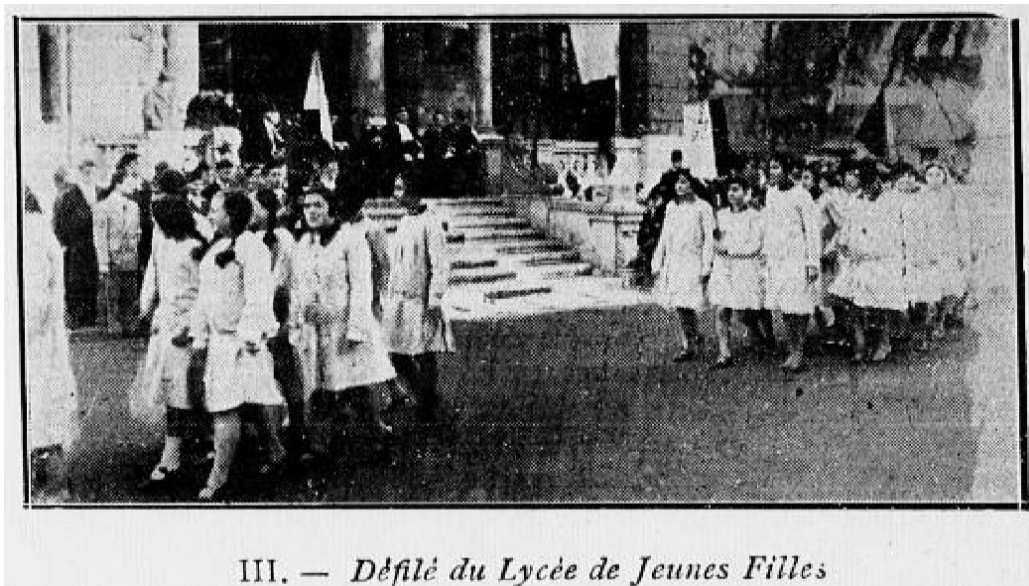
Oppilaiden käytöksen ja ulkomuodon vivahteikkaasta kuvauksesta huolimatta REFF:ssä ei tutkimusajanjaksolla julkaistu kuvia oppilaista, ja ainoat aikakauslehdessä julkaistut kuvat vuosilta 1920–1927 esittävät oppilaitoksia itseään.¹⁶⁰ Vuodelta 1927 on kuitenkin säilynyt Kairon lyseon julkaisema tiedonanto *Bulletin et Palmarès du Lycée français du Caire*, joka kertoo lyseon historiasta, toiminnasta ja parhaiten menestyneistä oppilaista. Tiedonanto on selkeästi tarkoitettu hiukan erilaiselle, rajatummalta yleisölle kuin REFF, sillä suurin osa siitä koostuu yksityiskohtaisista palkintoluetteloista, joissa luetellaan lyseon eri luokka-asteiden oppilaiden saavutuksia eri oppiaineissa. Myös se on kuitenkin REFF:n tavoin MLF:n ideologiaa ja saavutuksia esittelevä julkaisu, jonka tarkoitus oli mainostaa Egyptin lyseoista pienempää, ja esitellä, miltä näytti se kosmopoliittinen eliitti, jonka Egypti MLF:n mukaan tarvitsi.¹⁶¹ Tiedonantoa kuvittavat valokuvat kyseisen oppilaitoksen vuoden 1927 kevätjuhlasta, jonka yhteydessä järjestettiin hyväntekeväisyyskeräys köyhiä oppilaita varten, ja 15.2.1927 järjestetystä tilaisuudesta, jossa Ranskan edustaja, ministeri Henri Gaillard ja Egyptin opetusministeri Ali Pasha El Chamsy luovuttivat Ranskan ja Egyptin liput lyseon oppilaille.¹⁶² Kymmenestä kuvasta muodostuva suppea aineisto on mielenkiintoinen ikkuna siihen, mitä koulujen juhlissa vierailleet ihmiset, muiden muassa oppilaiden vanhemmat ja Ranskan edustajat näkivät. Lippujuhlasta otetuissa kuvissa esiintyvät tilaisuuden kutsuvieraat ja oppilaat, ja niihin on kirjattu se, mitä kuva esittää. Kevätjuhlasta otetuissa kuudessa kuvassa esitellään oppilaiden valmistelemia esityksiä, mutta niihin ei ole merkitty tietoja oppilaista tai esitysten nimistä. Kuvien perusteella esitysten sisältö oli todennäköisesti samantyyppistä kuin muissa oppilaitosten juhlissa, joista REFF:ssä raportoitiin. Kuvista ja oppilaiden puvuista voidaan kuitenkin lukea ja tulkita monenlaisia asioita esitysten sisällöstä sekä niiden kantamasta viestistä.

---

¹⁶⁰ Kts. esimerkiksi ”Créations de la Mission Laïque Française – Etablissements à l’étranger” REFF 1923, nro. 31bis, 10–11. Thévenin käyttää historiikissaan runsaasti kuvia, jotka esittävät oppilaita ja oppilaitoksia, mutta niiden lähteitä ei ole merkitty mitenkään. Kuvia on siis olemassa runsain mitoin, ilmeisesti MLF:n omissa arkistoissa Pariisissa. Kts. esim. Thévenin 2002, 140–141.

¹⁶¹ ”Un Lycée français à l’Etranger”, REFF 1922, nro.17, 19.

¹⁶² *Bulletin et Palmarès du Lycée français du Caire*, 1927, 31.

Kuva 2 Tyttölyseon oppilaiden kulkue lippujuhlassa 15.2.1927 *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927.

Mitä kuvilla yritettiin viestittää ja kenelle? Ensimmäisessä kuvassa (Kuva 2) on Kairon lyseon tyttöjen luokkien kulkue, jonka avulla heidät esiteltiin tilaisuuteen kutsutuille henkilöille, joiden joukossa olivat Ranskan edustajan ja Egyptin opetusministerin lisäksi myös Egyptin entinen pääministeri Hussein Roshdy Pasha sekä Kuningas Fuad I:n yliopiston ranskalaiset ja belgialaiset professorit.¹⁶³ Kuvassa olevat tytöt kävelevät siisteistä, kolmen oppilaan riveistä muodostuvassa jonossa, ja ovat pukeutuneet yhtenäisesti vaaleisiin puseroihin ja hameisiin sekä polvipituisiin sukkiin ja mustiin kävelykenkiin. Kunniavieraiden katsomon kummallakin puolella riippuu lippu, mutta vaikuttaa siltä, että kumpikin lipuista on Ranskan lippu.¹⁶⁴ Nuoret näyttävät marssivan hyvässä järjestyksessä kahden Ranskan lipun ohitse, vaikka katsomossa istui myös egyptiläisiä vieraita. Muut lippujuhlasta otetut kuvat esittävät lippujen luovutusta ja erään poikaoppilaan puhetta kunniavieraille (Kuva 5), mutta tyttöjen kulkue on kuvista mielenkiintoisin siksi, että siinä näkyy se, mitä MLF:n edustajat tarkoittivat kuvaillessaan käyntejä oppilaitoksissa: mistään kuvassa näkyvästä ei arvaisi, että se on otettu Kairossa, ja että kuvassa esiintyvät tytöt eivät voisi olla ranskalaisia, ja se todennäköisesti oli kuvan tarkoituskin.

Seuraavat kuvat (Kuva 3, Kuva 4, sekä kansilehdellä oleva Kuva 1) Kairon lyseon kevätjuhlasta ovat parempilaatuisia ja tarkempia, ja niissä esiintyy monen ikäisiä oppilaita sekä tyttöjen että poikien luokilta. Kuvassa 3 ovat kuvattuna kaikki muut ryhmät, paitsi vanhempien tyttöjen tanssiryhmät, jotka näkyvät kuvissa 4 ja 6. Ryhmäkuvan (Kuva 3) oikeassa reunassa on joukko poikia, jotka ovat

¹⁶³ Bulletin 1927, 27.

¹⁶⁴ Äkkiseltään voisi näyttää, että vasemmalla riippuva lippu on Egyptin lippu, mutta Egyptin kuningaskunnan (1922–1953) lippu ei ollut nykyisen kaltainen raidallinen, vaan väriltään tummanvihreä ja sen keskiössä oli kuunsirppi, jonka sisällä oli Egyptin kolmea aluetta symboloivat tähdet.

sonnustautuneet Pariisissa 1700-luvulta lähtien esiintyneen italialaisen *Commedia dell'Arte*-teatterin luoman Pierrot-klovnihahmon pukuihin.¹⁶⁵ Edessä istuu toinen rivi poikia, jotka ovat pukeutuneet ranskalaisten kokkien asuihin valkoisine lakkeineen, ja he pitelevät käsissään puukauhoja ja paistinpannuja. Heidän takanaan, aivan kuvan keskellä seisoo koko esiintyjäjoukon ainut vaaleatukkainen (eurooppalainen?) lapsi, ja hänen takanaan seisoo rivistö kukkaseppeleitä piteleviä lapsia, jotka asuista päätellen ovat esiintyneet eri esityksissä. Kuvan vasemmassa reunassa seisovat lapset ovat pukeutuneet koristeellisiin 1600-luvun lopun tyyliin barokkiasuihin ja kukkaseppeleisiin (kts. myös Kuva 1, jossa näkyy koko ryhmä).

Kuva 3 Kairon lyseon kevätjuhlassa esiintyneiden oppilaiden ryhmäkuva. *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927.

Lapset saattoivat esittää tilaisuudessa esimerkiksi jonkin Molièren näytelmistä, sillä 1600-luvun näytelmäkirjailijan näytelmät olivat REFF:ssä julkaistujen juhlaohjelmien mukaan kaikista yleisimpiä MLF:n koulujen juhlissa, ja Molière ylipäätään oli järjestön opettajien suuressa suosiossa.¹⁶⁶ Oppilaiden asut ovat melko helposti tunnistettavia ja suurin osa niistä on ranskalaiseen kulttuuriin liitettyjä symboleita jäljitteleviä. Kuva 4 esittää hiukan vanhempia tyttöoppilaita, joiden hiukset ovat auki, ja joilla on päällään valkoiset mekot ja päähineet. Toisessa, samasta ryhmästä otetussa kuvassa näkyy myös se, että tytöillä on jaloissaan balettisussut. Kyse on todennäköisesti

¹⁶⁵ Klovniksi ja muihin naamiaisasuihin pukeutuminen on juutalaiseen *purim*-juhlaan kuuluva perinne, joten klovniusut saattavat liittyä myös siihen, sillä vuonna 1927 purimia vietettiin maaliskuun lopulla. Uskonnollisia juhlia vietettiin MLF:n oppilaitoksissa monipuolisesti, mutta yleiset juhlat, kuten kevätjuhlat, olivat yleensä kuitenkin maallisia. kts. Miccoli 2015, 64–65.

¹⁶⁶ Kts. esimerkiksi ”Mission Laique Française”, REFF 1922, nro. 19, 139–142. Aleksandriassa, Kairossa ja Beirutissa juhlittiin kaikissa Molièren syntymän 300-vuotisjuhlia. Kairon lyseon tiedonanto mainitsee, että tilaisuudessa esitettiin Eugène Labichen näytelmä *Poudre aux yeux* (1866), mutta sen esittivät hiukan vanhemmat oppilaat, kuin barokkiasuihin puetut lapset. *Bulletin* 1927, 28.

”rytmisiä tansseja” esittäneistä tanssiryhmistä, jotka esiintyivät pienempien koulutovereidensa kanssa Kairon lyseon kevätjuhlia seuraamaan saapuneelle, yli 2000-päiselle yleisölle.¹⁶⁷

Kuva 4 Kairon lyseon tyttöoppilaiden tanssiryhmät. *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927.

Mitä kuvat enimmäkseen pohjoisafrikkalaisista lapsista ranskalaisia aatelispukuja jäljittelevissä ja muissa selkeästi tunnistettavissa olevissa, kulttuurisesti sidonnaisissa asuissa viestivät ne nähneille ranskalaisille? Kuvissa oppilaat on aseteltu kauniiseen järjestykseen, ja puettu yhtenäisiin ja enimmäkseen ranskalaisvaikutteisiin pukuihin, ja jälleen niistä olisi sellaisinaan vaikeaa päätellä, että ne on otettu Egyptissä, puhumattakaan siitä, että kuvien oppilaat kuuluvat erilaisiin uskonnollisiin ja kansallisiin ryhmiin, joiden läsnäoloa luokissa MLF koulutusideologiasta kertoessaan aina halusi korostaa. Ainoa poikkeava oppilas on vaaleatukkainen tyttö, joka seisoo kahden kuvan keskiössä (Kuva 1 ja Kuva 3) ja joka on muihin oppilaisiin verrattuna huomattavan vakava. Siinä missä kouluihin saapuvien oppilaiden moninaisuutta käytettiin osoituksena MLF:n ideologian toimivuudesta, kuvissa tätä moninaisuutta ei haluttu näyttää. Miccolin mukaan tämäntyppisillä kuvilla paikallisille viestittiin MLF:n oppilaiden kehittyvän kansainväliseksi eliitiksi, joka navigoisi kahden kulttuurin, omansa ja ranskalaisen, välillä tyynellä heppoudella. Erityisesti Egyptissä MLF halusi ottaa roolin maan tulevan eliitin koulutuksessa, ja läheiset välit kuningashuoneeseen tukivat tätä toivetta – myös valokuvissa esitetyn kevätjuhlan kunniaksi Egyptin kuningas Fuad I oli lähettänyt paikalle edustajansa ja lahjoittanut 20 Egyptin puntaa köyhien oppilaiden rahastoon.¹⁶⁸

Mielestäni kuvista on luettavissa se onnistuminen, jota MLF yritti kaikilla julkaisuillaan viestittää. Kirjava joukko orientaalisiksi määriteltyjä lapsia on kuvissa kesytetty kauniiksi rivistöiksi hymyileviä

¹⁶⁷ Bulletin 1927, 28.

¹⁶⁸ Miccoli 2015, 65–66 ja ”Un Lycée Français à l’Etranger”, REFF 1922, nro.17, 19, ja *Bulletin* 1927, 28.

oppilaita, joita ei ensi katsomalla erottaisi ranskalaisista, ellei sitten kiinnittämällä huomiota siihen, että vain yksi kuvissa esiintyvistä lapsista on vaaleahiuksinen. Kuvat viestittävät ranskalaisen kulttuurin hallinnasta ja yliveraisuudesta, ja siitä, että oppilaitoksen oppilaista tulisi jotain muuta, kuin muista paikallisista ikätovereistaan, kenties jopa omasta tahdostaan.

Tarkastusmatkojen ja yleisten raporttien lisäksi oppilaita esiteltiin vierailujen lisäksi myös erilaisissa tapahtumissa ja juhlissa, joihin osallistuivat koulun henkilökunnan ja oppilaiden vanhempien lisäksi myös kutsuvieraita sekä kohdemaasta että paikallisesta ranskalaisyhteisöstä. Miccolin mukaan yksi MLF:n toiminnan menestystä selittävistä tekijöistä oli se, että se ”[...] *symboloi identiteetin mallia ja sivilisaatiota – siis Ranskaa. Juhlat ja viralliset vastaanotot olivat pääasiallisia tapahtumia, joissa koulujen toimintamallia ja Ranskan roolia [siinä] esiteltiin.*”¹⁶⁹ Tapahtumien merkitys oli siis kokoaan suurempi. Möllerin mukaan Ranskan mandaattialueilla koulujen juhlilla ja vierailuilla myös esiteltiin ja tehtiin näkyväksi Ranskan hallintaa alueista, ja maan edustajat käyttivät tilaisuuksia hyväkseen esiintyäkseen ylemmän kulttuurin edustajina.¹⁷⁰ Mielestäni juhlien ja muiden tapahtumien tarkoitus oli myös esitellä oppilaita kahdelle erilaiselle yleisölle, ranskalaisille ja toisaalta kohdemaiden edustajille, toisinaan jopa samoissa tilaisuuksissa – ja hankkia näin tukijoita kummastakin ryhmästä.

Vierailijoita kulkeutui kouluihin esimerkiksi ranskalaisten diplomaattien matkassa, ja heitä odotti tavallisesti sopiva vastaanotto, jonka sisältöön vaikutti vierailun luonne. Ranskan konsulin Pierre de Witassen saavuttua uuteen tehtäväänsä Aleksandriaan, tämä sai melkein välittömästi kutsun tulla tutustumaan MLF:n lyseoon, jossa konsulille piti pitkän puheen eräs lyseon oppilaista, Egdargo Forti. Italialaisen Fortin puhe on yksi ainoista oppilaiden puheista, joka julkaistiin tutkimusajankaksolla kokonaan, ja sen painoarvo verrattuna muuhun samantyyppiseen materiaaliin on melko suuri, sillä se julkaistiin näkyvästi REFF:n ensimmäisessä numerossa vuonna 1920. Puheen sisältöä on tulkittava sen valossa, että kyse on vielä koulussa olevasta oppilaasta, joka oli tiettyyn rajaan asti opettajiensa ohjailtavissa, vaikka puhe esiteltiin kokonaan Fortin omana tuotoksena, jonka hän halusi esittää uudelle konsulille luokkatovereidensa puolesta.¹⁷¹

Puheessaan Ranskan konsulille Forti kuvaili niitä asioita, jotka oppilaat saivat koulutuksen tuloksena: ”[Luokassa] *oppilaalle muodostuu ranskalainen sielu. Siinä on meille ulkomaalaisille opinnoistamme*

---

¹⁶⁹ Miccoli 2015, 64–65. ”Among the factors that made the MLF so successful was the fact that it symbolised a model of identity and civilisation – that is, France. Parties and official receptions were the principal events at which the school’s models of conduct, and the role of France, were displayed.”

¹⁷⁰ Möller 2011, 97–98.

¹⁷¹ Oppilaiden puheiden sisällöstä Miccoli 2015, 69, ja Fortin puhe ”Lycée d’Alexandrie – Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro. 1, 46–48.

lyseossa saatava suuri hyöty; saamme tiettyjä, täysin ranskalaisia hengen ominaisuuksia – jotka meiltä puuttuivat kokonaan – järjestyksen ja selkeyden.” Forti arvioi ranskalaisen koulutuksen myös valmistavan oppilaat mitä parhaimmalla tavalla korkeakouluopintoihin ja niiden jälkeiseen elämään, sillä järjestyksen ja selkeyden oppimisen lisäksi oppilaat saivat nauttia ”korkeasta moraalisesta ilmapiiristä”, joka opetti oppilaille hyvän maun ja moraalisen suoraselkäisyyden periaatteet, jotka auttaisivat hyvän ja energisen elämän elämisessä. Puheen lopuksi Forti arvioi myös, että tärkein asia, jonka lyseossa opittiin, oli oppia ”[...] arvostamaan, kunnioittamaan ja rakastamaan Ranskaa.”¹⁷²

Fortin puheen vaikutuksista MLF mainitsi, että de Witasse oli ennen lähtöään onnitellut oppilaitoksen opettajia ja rehtoria heidän onnistumisestaan ulkomaalaisten oppilaiden kanssa: nämä ymmärsivät oikealla tavalla saamansa ranskalaisen koulutuksen merkityksen. De Witasse ilmeisesti todella piti näkemästään ja kuulemastaan, sillä hänestä tuli tutkimusajanjaksolla tuttu vieras kaikissa kolmessa MLF:n Egyptin oppilaitoksessa, joka toi mukanaan muitakin vierailijoita: esimerkiksi ranskalainen amiraali Gaston Grandclément vieraili Egyptin oppilaitoksissa de Witassen kanssa vuonna 1921, ja sai kuulla eri-ikäisten oppilaiden ilmaisevan ranskaksi ”[...] kiintymyksen tunteensa lyseota ja Ranskaa kohtaan.” Amiraalia varten valmisteltu ohjelma jatkui oppilaiden esittämällä ”isänmaallisella musiikilla ja vanhoilla ranskalaisilla lauluilla”, jotka olivat kaukana kotoa olleen sotilaan mieleen.¹⁷³ Kairon lyseon tiedonannossa julkaistiin yksi kuva vastaavasta tilanteesta, jossa eräs Kairon lyseon oppilaista, todennäköisesti noin kymmenvuotias Nono Katz pitää puhetta aikaisemmin käsitellyn lippujuhlan vieraille.¹⁷⁴

---

¹⁷² ”Lycée d’Alexandrie – Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro. 1, 46–48. ”Il s’y forme à l’esprit français. Pour nous étrangers, c’est la grande utilité de nos études au Lycée; nous y acquérons certaines qualités d’esprit – qui nous manqueraient complètement – qualités toutes françaises d’ordre et de clarté.” ja ”[...] ce que nous avons surtout appris au Lycée, c’est à estimer la France, à la respecter, à l’aimer.”

¹⁷³ ”Lycée d’Alexandrie – Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro. 1, 46–48 ja ”Visite de l’amiral Grandclément aux lycées d’Alexandrie et du Caire”, REFF 1921, nro. 8, 431–432. ”[...] lui eurent exprimé leurs sentiments d’attachement au lycée et à la France.”

¹⁷⁴ Kuvassa oleva oppilas on todennäköisesti Nono Katz, joka mainittiin julkaisun yhteydestä löytyvistä koetuloslistoissa. Listoista käy ilmi hänen luokka-asteensa eli *Classe de huitième*, joka vastaa nykyisen ranskalaisen ala-asteen toiseksi viimeistä luokka-astetta, jolle mennään ennen 8–9 vuotiaana. Listoista käy ilmi myös se, että Katz oli varsin menestynyt oppilas, sillä hän oli päässyt ranskan, englannin ja historian opinnoissa parhaiden oppilaiden listojen kärkipäähän. *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927, 59–60.

Kuva 5 Oppilas Katzin puhe Kairon lyseon lippujuhlassa 15.2.1927 *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927

Syyriassa ja Libanonissa MLF pyrki tekemään myös mandaattihallinnon virkamiehistä tukijoitaan. Erilaiset tapahtumat olivat erinomainen propagandaväline, sillä niillä näytettiin se, miten hyvin verkostoitunut järjestö MLF oli ja miten arvostettuja sen oppilaitokset olivat: kaikissa oppilaitoksissa vieraili tutkimusajanjaksolla paljon sekä paikallista että ranskalaista yhteiskunnallista eliittiä, kuten poliitikkoja, kaupunginjohtajia, diplomaatteja, professoreita, korkea-arvoisia sotilaita, ja mandaattihallinnon virkamiehiä Syyriassa ja Libanonissa.¹⁷⁵ Tutkimusajanjaksolla tiuhaan vaihtuneista Ranskan virallisista edustajista eli ylikomissaareista jokainen oli jollain lailla tekemisissä MLF:n kanssa, ja he saivat kuulla oppilailta lähinnä järjestön näkemyksillä varustettuja, mandaattihallintoa tukevia lausuntoja.¹⁷⁶ Muun muassa ensimmäinen ylikomissaari, kenraali Henri Gouraud (1867–1946, ylikomissaarina 1919–1923) sai kuulla, kun teini-ikäinen oppilas Sevadjean ilmoitti hänen vierailunsa olevan osoitus ”[...] *ritarillisesta Ranskasta, joka on aina taistellut oikeuden ja veljeyden puolesta* [...]”.¹⁷⁷ Kuten Miccoli toteaa, kouluissa opiskeleiden oppilaiden tuottamaan materiaaliin on suhtauduttava varauksella, eikä siitä välttämättä ole mahdollista tai edes tarpeellista etsiä oppilaiden ”*kadonneita ääniä*”, vaan pikemminkin MLF:n oppilailleen asettamia

¹⁷⁵ Kts. esimerkiksi ”Visite du Général Gouraud” REFF 1920, nro. 2, 93–94.

¹⁷⁶ Ylikomissaarit vierailuilla MLF:n Libanonin ja Syyrian oppilaitoksissa: Ensimmäinen ylikomissaari oli Henri Gouraud (yk. 1919–1923) kts. REFF 1921, nro. 15, REFF 1922, nro. 26. Toinen ylikomissaari, kenraali Maxime Weygand (yk. 1923–1924) kts. REFF 1924, nro. 38 ja REFF 1924, nro. 42. Kolmas ylikomissaari, kenraali Maurice Sarrail (yk. 1924–1925), kts. REFF 1925, nro. 50 ja nro. 54. Neljäs ylikomissaari, Henry de Jouvenel (yk. 1925–1926), kts. REFF 1926, nro. 57 ja nro. 61.

¹⁷⁷ ”Visite du Général Gouraud”, REFF 1920, nro. 2, 94. ”*Votre visite, mon général nous parle de la France, de cette France chevaleresque qui a toujours si généreusement lutté pour les idées de justice et de fraternité* [...]”.

tavoitteita ja odotuksia.¹⁷⁸ Olipa kyse sitten oppilaan tai hänen perheensä aidoista Ranskasympatioista taikka siitä, mitä MLF:n opettajat halusivat oppilaansa korkea-arvoiselle vieraalle sanovan (tai molemmista), MLF:n kannalta viesti mandaattihallinnon edustajalle ja muille ranskalaisille vierailijoille samankaltaisten vierailujen ja puheiden yhteydessä on selvä. MLF pyrki helpottamaan omaa toimintaansa alueella, ja tarvitsi siihen vaikutusvaltaisia ranskalaisia tukijoita, joiden oli nähtävä se, minkälaisia MLF pystyi paikallisista nuorista koulimaan.

MLF pyrki siis näyttämään potentiaalisille tukijoilleen, että oppilaitokset ja MLF itse olivat hyödyllisiä Ranskan intresseille, sillä niiden oppilaista kasvaisi Ranskaan myönteisesti suhtautuvia aikuisia, jotka omaksuisivat tiettyyn rajaan asti hyvinä pidettyjä ranskalaisia ominaisuuksia ja arvoja. Esittelemällä REFF:ssä oppilaitoksiin kohdistuneita vierailuja ja niiden tuloksia, MLF pyrki näyttämään myös julkaisunsa lukijoille sen, minkälaisia tukijoita ja toimintamahdollisuuksia sillä kohdemaissaan oli. MLF:n sivilisointiprosessin läpikäyneet oppilaat olisivat potentiaalisia yhteistyökumppaneita ja välittäjiä, jotka tunsivat kiintymystä ja kiitollisuutta Ranskaa kohtaan, ja tukisivat Ranskan toimia kotimaissaan.

Seuraavassa alaluvussa palaan kuitenkin vielä hetkeksi oppilaita erottaviin kategorioihin, joista yhtä käytettiin myös onnistumisia esitellessä. Tämä kategoria on sukupuoli, ja sen kautta nostettiin esiin MLF:n onnistumiset tyttöjen koulutuksen saralla.

3.2. Tyttöjen koulutuksen ristiriidat

Sen lisäksi, että MLF:n oppilaat olivat uskonnollisesti, etnisesti ja kansallisesti monenkirjavista taustoista, järjestön oppilaissa oli myös huomattava määrä tyttöjä. Kaikissa MLF:n oppilaitoksissa oli myös erilliset tyttöjen luokat, joiden opetussuunnitelmat poikkesivat enemmän tai vähemmän poikien saamasta opetuksesta. MLF ei ollut ainoa tyttöjen koulutukseen panostanut ranskalainen järjestö, sillä erityisesti sitä huomattavasti vanhempi ja laajemmalle levittäytynyt koulutusjärjestö Alliance israélite universelle on tunnettu panoksestaan tyttöjen koulutukseen samoilla alueilla, joskin AIU keskittyi lähinnä alueen juutalaisyhteisöjen lasten kouluttamiseen.¹⁷⁹ Tyttöjen kouluttaminen esitettiin siitä huolimatta yhtenä MLF:n onnistumisista kohdemaissa, vaikka tyttöjen koulunkäynnin tavoitteet ja heihin kohdistuneet odotukset olivat ristiriitaisia tavalla, joka kuvastaa myös MLF:n tasavaltalaisen sivilisointimission sisäisiä ristiriitoja.

---

¹⁷⁸ Miccoli 2015, 69. “[...] *one should not, however, start searching for pupils’ lost voices.*”

¹⁷⁹ Rodrigue 1990, 77–79.

Rachel Nuñezin mukaan ranskalaisen tasavaltalaisen sivilisointimission diskurssi oli perustavanlaatuisesti ristiriitainen, sillä universaalien arvojen julistamisesta huolimatta se oli myös erilaisuuden diskurssi, joka nojasi erotteluun sivilisaatiosta ja barbariasta. Paradoksi oli peräisin tasavaltalaisen universalismin omasta ristiriitaisuudesta, joka korosti erojen olemassaoloa samalla, kun se pyrki samanlaisuuteen ja tasa-arvoon, olipa kyse sukupuolesta tai rodusta.¹⁸⁰ MLF:n ideologiassa tämä näkyi paitsi siinä, miten se kritisoi kohdemaidensa yhteiskuntia – erityisesti mandaattialueita ja Egyptiä – sukupuolten epätasa-arvosta ja koulutti huomattavia määriä tyttöjä sekä salli näiden joissakin oppilaitoksissa jatkaa opintoja *baccalauréat*-tutkintoon asti, mutta korosti ja ylläpiti samaan aikaan tyttöjen ja poikien eroja oppilaitoksissaan.¹⁸¹ Tyttöjä koulutettiin ja heidän asemaansa yritettiin parantaa, mutta heidän koulutukselleen ei annettu selkeitä tavoitteita, jotka olisivat olleet linjassa sen kanssa, mitä heille opetettiin ja mitä heidän sallittiin kouluissa tekevän. Ristiriidat tulevat erityisen hyvin esiin siinä tavassa, jolla koulutuksen onnistumisia ja saavutuksia käsiteltiin tyttöjen ja poikien kohdalla, ja siinä, miten heidän tulevaisuudestaan puhuttiin.

Ylipäätään REFF:ssä julkaistuissa raporteissa tyttöoppilaat muodostavat näkyvän ryhmän, johon kohdistuvat asenteet ovat edellä määritellyn tapaan kaksijakoisia. Esimerkiksi Aleksandrian lyseon rehtori Fort selkeästi piti tyttöjen koulutusta tärkeänä asiana, ja kuvaili sen olevan tytöille ”*sekä suurta hupia että moraalisen emansipaation väline*”. Toisaalta hän ihmetteli tyttöjen hyvää koulumenestystä ja intoa opiskeluun – Fortin hämmästykseksi tytöt pärjäsivät joskus jopa poikia paremmin.¹⁸² Hän kritisoi silti oppilaidensa perheiden vanhoillisuutta ja tapaa rajoittaa tyttöjen elämää enemmän kuin poikien, vaikka tasa-arvoon ei pyritty myöskään MLF:n suunnalta. Opetus oli ajan hengen mukaisesti sukupuolittunutta, ja tytöille opetettiin naisille välttämättöminä pidettyjä taitoja, kuten käsitöitä ja piirtämistä, jotta oppilaiden perheet näkisivät, että ”[...] *nuorten tyttöjen lyseo ei uhraa tätä äärettömän tärkeää osaa tyttöjen koulutuksesta yleiselle opetukselle*.”¹⁸³ Tyttöjen käsitöistä järjestettiin vuosittain näyttelyitä perheille, ja Aleksandrian lyseossa oppitunteja järjestettiin alempien luokkien tytöille ainoastaan aamupäivisin, jotta iltapäivä jäisi naisten askareille kotona. Järjestelyllä oli yllättäen suotuisa vaikutus tyttöjen osallistumismääriin.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Nuñez 2012, 25.

¹⁸¹ Huomionarvoista on esimerkiksi se, että Syyrian, Libanonin ja Egyptin kouluista esitetyissä tilastoissa esitetään yleensä sukupuolet erikseen, mutta Thessalonikista ei. Kts. esim. ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 232.

¹⁸² ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 18. ”[...] *l’étude est pour elles une grande distraction en même temps qu’un moyen d’émancipation morale*.”

¹⁸³ ”Rapport moral présenté par le Secrétaire Général”, REFF 1924, nro. 37, 38. ”[Les familles] *ont pu ainsi se rendre compte que le lycée de jeunes filles ne sacrifiait pas cette partie si importante de l’éducation des filles à l’instruction générale*.”

¹⁸⁴ ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro. 17, 16–18. Eroja oli myös muiden vieraiden kielten kuin ranskan opetuksessa, joita opetettiin Aleksandriassa pojille 9. luokalta, ja tytöille vasta lyseon 1. luokalta lähtien. Latinantunnit olivat ainoita tytöille ja pojille yhteisiä oppitunteja.

Odotusten ja onnistumisten sukupuolittuneisuus näkyi myös siinä, miten koulutuksen läpikäyneistä oppilaista puhuttiin. Aleksandrian lyseon entisten naispuolisten oppilaiden kehuttiin tekevän hyvän vaikutuksen paitsi koulutuksensa, mutta erityisesti käytöksensä ja pukeutumisensa vuoksi, kun taas miespuolisten entisten oppilaiden kohdalla esiteltiin saavutuksia korkeakouluopinnoissa ja työelämässä – ranskalaisiin korkeakouluihin päässeistä lyseon miespuolisista entisistä oppilaista jopa annettiin lista, josta kävi ilmi, missä kukakin opiskeli. Tyttöjä ei tässä suhteessa mainittu muuten, kuin siinä, että lyseon rehtori odotti oppilaitoksen pian vastaanottavan seuraavan sukupolven lapsia, joiden valistuneiksi äideiksi tyttöoppilaat ilmeisesti sopivat.¹⁸⁵

Toisaalta Aleksandrian lyseon tyttöoppilaat saivat kuitenkin jopa ranskalaisia tyttöjä ennen oikeuden osallistua korkeakouluopintoihin valmistavaan *baccalauréat*-kokeeseen, kun Ranskassa sama oikeus saavutettiin vasta vuonna 1924. Joitakin tyttöjen ja poikien opetussuunnitelmien eroja MLF:n opetussuunnitelmassa alettiin 1920-luvun alussa myös karsia, ja muun muassa liikunnanopetusta yhdenmukaistettiin.¹⁸⁶ Tytöt saivat myös poikien tapaan esiintyä kaikkien oppilaitosten juhlissa ja pitää puheita ja esitelmiä kouluissa vierailleille ihmisille.¹⁸⁷

Tyttöjen läsnäolo oppilaitoksissa oli mainitsemisen arvoinen seikka, johon palattiin kerta toisensa jälkeen, sillä heidän koulutukseensa panostaminen oli yksi tapa MLF:lle korostaa sen omaa edistysellisyyttä verrattuna kohdemaiden yhteiskuntiin ja välillä myös järjestön kotimaahan, ja siten tarvetta MLF:n olemassaololle. Erityisen suurta mielenkiintoa herättivät muslimitytöt ja islaminuskoisten oppilaiden naispuoliset sukulaiset, joiden läsnäolo koulujen järjestämissä tilaisuuksissa mainittiin usein erikseen, kuin todisteena siitä, että MLF oli onnistunut vakuuttamaan paikalliset muslimit toimintansa vaarattomuudesta ja naisten koulutuksen tarpeellisuudesta – ja houkutellut jopa orientalistisen ihmetyksen kohteen sitä katsomaan.¹⁸⁸ Edellisessä alaluvussa esittelemieni kuvien sisältöä on pohdittava myös siitä näkökulmasta, että niissä esiintyi paljon tyttöjä, ja ne edustavat myös sitä kuvaa MLF:n tyttöoppilaista, jonka juhliin osallistuneet oppilaiden perheenjäsenet näkivät – ja toisaalta myös sitä, mitä juhliin kutsutuille ranskalaisille esiteltiin. Kuvat Kairon lyseon tyttöoppilaista eivät vastanneet alkuunkaan laajalle levinnyttä orientalistista stereotypiaa alistetusta, haaremiin vangitusta ja verhotusta naisesta, joka esiintyi toisinaan myös

¹⁸⁵ ”Un Lycée Français à l’Étranger”, REFF 1922, nro.17, 12-13.

¹⁸⁶ ”Réunion des professeurs”, REFF 1926, nro. 61, 218. Tyttöjen oikeudesta suorittaa ylioppilaskoe, kts. Gourdon 1923, 190, alaviite 1. Alaviitteessä luetellaan Alexandrian lyseon koetuloksia 1917–1921, ja vuoden 1918 kohdalla mainitaan, että 7 tyttöä on osallistunut kokeen ensimmäiseen osuuteen, mutta ei sitä, ovatko nämä saaneet todistuksen.

¹⁸⁷ Poikien puheista esim. ”Visite du Consul de France”, REFF 1920, nro. 1, 46–48 ja ”Collège de Beyrouth”, REFF 1925, nro. 48, 185.

¹⁸⁸ Esimerkiksi ”Collège de Beyrouth”, REFF 1924, nro. 42, 285. ”[...] à noter la présence de dames musulmanes pour lesquelles une tribune spéciale avait été réservée.” Suom. ”[...] huomattava on muslimirouvien läsnäolo heille erikseen varatussa katsomossa.”

MLF:n teksteissä. Kuvissa esiintyvät tytöt kävelevät julkisessa kulkueessa Ranskan lippujen liehuessa taustalla (Kuva 2), tanssivat päät pystyssä ja hiukset hulmuten, sääret ja käsivarret paljaina (Kuva 4) ja jopa pukeutuvat poikien vaatteisiin (Kuva 6).¹⁸⁹

Kuva 6 Kairon lyseon tyttöoppilaita vuoden 1927 kevätjuhlassa, *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire*, 1927

Mitä tyttöoppilaat itse ajattelivat saamastaan ranskalaisesta koulutuksesta? Kairon lyseon entinen oppilas, Jacqueline Shohet Kahanoff kuvailee nuoruuttaan käsittelevissä esseissään MLF:n tyttöoppilaiden osallistuneen ranskalaisten ikätoveriensa jäljittelyyn sekä opettajiensa halusta että tietoisesti itse. Kahanoffin mukaan oppilaat olivat tietoisia siitä, että heidän haluttiin olevan ”*kuten ranskalaiset lapset*”¹⁹⁰, ja hänen mukaansa oppilaat muun muassa puhuivat keskenään sellaisista aiheista ja käyttäen puhetyyliä, jota he kuvittelivat myös ranskalaisten ikätoveriensa käyttävän. Hän kuvailee myös kiinnostavalla tavalla paikallisten ja ranskalaisten oppilaiden välistä jännitettä hänen kouluaikoinaan. Kahanoffin kanssa yhtä aikaa Kairon lyseota käynyt ranskalainen ”Françoise” oli paikallisille tytöille paitsi ihailun, niin myös kateuden ja vihan kohde, sillä tämä hallitsi kuin luonnostaan ne asiat, kuten kielen ja kulttuurin, joiden kanssa muut oppilaat joutuivat

¹⁸⁹ Majumdar 2007, 228.

¹⁹⁰ Kahanoff 1959a, 8. [...] *be like French children*”.

ponnistelemaan. Kairolaisten opiskelijoiden huudellessa ulkoa opeteltuja sitaatteja Ranskan kommunistisen puolueen lehdestä (*L'Humanité*), vain yksi ei kiihtynyt:

*Françoisen mielentyyneys oli melko raivostuttavaa. Siinäpä oli tyttö, joka kävi messussa, keräsi reseptejä ja runoja ja jopa kirjoi, aivan kuin naiset eivät olisi olleet taistelemassa sen puolesta, että heidät vapautettaisiin kodin piiristä. Hän ei myöskään ollut mikään tyhjäpäinen tyttö. Hänen vanhempansa, joiden tiedettiin olevan vähemmän taantumuksellisia ja vähemmän antisemitistisiä kuin muut korkean tason ranskalaiset virka- ja liikemiehet, olivat Egyptin vierasmaalaisen siirtokunnan kermaa. Hänen tyyneytensä sai meidät tuntemaan, että yritimme ymmärtää jotakin, joka todellisuudessa oli meille käsittämätöntä, ja vaikka emme koskaan sitä myöntäneetkään, vihasimme häntä.*¹⁹¹

Näistä oppilaiden välisistä jännitteistä ja hierarkioista MLF kuitenkin enimmäkseen vaiken, sillä ne eivät sopineet siihen kuvaan, jonka se halusi luoda. MLF:n mukaan toisessa kulttuurissa kasvaneet lapset omaksuivat MLF:lle mieluiset käytösmallit ja ranskalaisen kulttuurin vaivattomasti, ja ne eivät olleet ristiriidassa oppilaiden omista taustoista nousevien odotusten ja arvojen kanssa.¹⁹² Eräs tekstin mielenkiintoisimmista havainnoista on se, että kairolaiset tytöt olivat tietoisia naisten aseman muutoksesta ja siitä, että perinteisesti feminiinisinä pidetyt arvot ja roolit, kodin ja yksityisen piiriin jääminen, eivät sopineet siihen. Kenties kairolaiset tytöt odottivat, että ”Françoisen” olisi pitänyt ilmentää tätä uutta naiseutta, koska tämä oli ranskalainen, ja inhosivat tätä siksi, että hän ei vastannut heidän mielikuviaan. Jos tytöille opetettiin, että heidän omissa yhteisöissään ja kulttuureissaan nainen oli alistettu, ja se tapa, jolla heidän oletettiin toimivan oli vääränlainen, tämä ristiriita lienee näyttäytynyt heille outona.

Kahanoffin oman arvion mukaan MLF:n tavoitteiden ja odotusten välinen ristiriita näyttäytyi oppilaille hämmentävänä, ja aiheutti itseään etsivässä, nuorena Kahanoffissa jotain aivan muuta kuin tunteen jaetusta kulttuurisesta identiteetistä hänen koulutoveriansa tai opettajiensa kanssa. Huomionarvoista on myös se, että ranskaksi koulutettu Kahanoff kirjoitti elämänsä aikana lähinnä englanniksi ja vain toisinaan ranskaksi.¹⁹³ Sotienvälisen ajan Kairon kosmopoliittisuutta käsittelevässä esseessään *Childhood in Egypt* (1959) Kahanoff pohtii MLF:n tavoitteiden ja odotusten välistä ristiriitaa seuraavasti:

---

¹⁹¹”Françoise’s equanimity was quite infuriating. Here was a girl who attended mass, collected recipes and poems, and even embroidered, almost as if women were not fighting to be liberated from domesticity. She wasn’t an empty-headed girl either. Her parents were known to be less reactionary and anti-Semitic than other high-level French officials and businessmen, the cream of Egypt’s foreign colony. Her serenity made us feel as if we were pretending to understand something which in fact eluded us, and although we never admitted it, we hated her.” Kahanoff 1959b, 101–102.

¹⁹² Kts. esim. ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 226–234.

¹⁹³ Hall 2003, 85 ja Somekh ja Starr 2011, xvi–xviii.

*Koulussa me opimme muita asioita, mutta sielläkään me emme oppineet mitään itsestämme tai siitä, mitä meidän pitäisi tehdä. Emme me tienneet, miksi juutalaiset, kreikkalaiset, muslimi- ja armenialaistytöt istuivat yhdessä oppimassa Ranskan vallankumouksesta, patrie, liberté, égalité, fraternité [isänmaa, vapaus, tasa-arvo, veljeys]. Kukaan meistä ei ollut kokenut yhtäkään noista asioista. Edes opettajamme eivät oikeasti uskoneet, että näillä sanoilla olisi mitään tekemistä meidän elämiemme kanssa. He vaikuttivat ajattelevan, että oli oikein, että halusimme olla kuten ranskalaiset lapset, vaikka heidän täytyi tietää, että me emme voisi koskaan tulla ranskalaisiksi, ja että he eivät todella halunneet meidän olevan heidän vertaisiaan tai veljiään, ja että oikeasti me emme olleet yhtään ketään. Mitä meidän oli tarkoitus olla kasvettuaamme, jos me emme voineet olla eurooppalaisia emmekä alkuperäisasukkaita, emmekä edes hurskaita juutalaisia, muslimeja tai kristittyjä, kuten isovanhempamme olivat?*¹⁹⁴

Hämmennys siitä, keitä eri ryhmiin kuuluneiden tyttöjen tuli olla, jatkui myös aikuisuuteen, ja Kahanoffin mukaan kouluun pääseminen ei yksin välttämättä muuttanut paljoa tyttöjen elämässä. Kahanoff kirjoitti esseissään MLF:n entisten tyttöoppilaiden turhautumisesta koulujen päätyttyä ja heidän miespuolisten luokkatoveriensa lähtiessä Euroopan korkeakouluihin opiskelemaan. Hänen mukaansa Egyptissä muslimitytöt usein vetäytyivät juutalaisia ja kristittyjä luokkatovereita aikaisemmin kouluista, ja ylemmillä luokilla heitä ei ollut mukana enää ainoatakaan.¹⁹⁵ Deguilhemin mukaan luotettavia tilastoja MLF:n oppilaiden sukupuolijakautumasta ja uskonnoista ei REFF:ssä julkaistujen laadultaan epätasaisten listojen lisäksi ole toistaiseksi löytynyt, joten Kahanoffin väitettä on vaikea todistaa, mutta toisaalta myöskään kiistää. Totta kuitenkin on, että nuorten naisten jatkokouluttautumismahdollisuudet olivat esimerkiksi Kahanoffin nuoruuden tapauksessa kyseessä olevan maailmansotien välisen ajan Egyptissä hyvin rajallisia: ensimmäiset naiset pääsivät Kairon yliopistoon vuonna 1928, mutta käytännössä monien nuorten naisten haaveet jatkokouluttautumisesta kaatuivat suvun ja perheen vastustukseen.¹⁹⁶

Miksi tyttöjen kouluttaminen siis esitettiin MLF:n aikaansaamana onnistumisena, kun se ei johtanut eikä sen välttämättä ollut tarkoituskaan johtaa esimerkiksi naispuolisten oppilaiden

---

¹⁹⁴”At school, we learned other things, but there too, we learned nothing about ourselves or what we should do. We did not know how it had happened that Jewish, Greek, Moslem, and Armenian girls sat together to learn about the French Revolution, patrie, liberté, égalité, fraternité. None of us had experienced any of these things. Not even our teachers really believed these words had anything to do with our lives. They seemed to think it was right for us to want to be like French children, although they must have known that we could not really become French, and that they did not really want us to be their equals or their brothers, and that actually we were nobody at all. What were we supposed to be when we grew up if we could be neither Europeans nor natives, nor even pious Jews, Moslems, or Christians, as our grandparents had been?” Kahanoff 1959a, 8.

¹⁹⁵ Kahanoff 1959b, 111.

¹⁹⁶ Deguilhem 2002, 456 ja Talhami 2013, xxv. REFF:ssä julkaistuissa tilaistoissa ei ole eritelty oppilaita luokka-asteiden mukaan silloinkaan, kun sukupuoli on otettu mukaan. Kts. esim. ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 232.

korkeakouluopintoihin tai työllistymiseen? Nuñezin mukaan sivilisointimissioon sisältyi oletus siitä, että sukupuolten väliset suhteet ja tasa-arvo olivat sivilisaation tason indikaattoreita, ja sen kautta perusteltiin sitä, miksi esimerkiksi Ranskalla oli oikeus ”sivilisoida” muita kansoja. Eurooppalainen käsitys ”orientaalisten” yhteiskuntien sukupuolijärjestelmien takapajuisuudesta oli yksi sivilisointimission oikeutuksen tukipilareista.¹⁹⁷ Tyttöjen kouluttamisen esittely oli mielestäni yksi tapa, jolla MLF pyrki osoittamaan oman edistyksellisyytensä ja tarpeellisuutensa kohdemaissa sekä ranskalaisille että kohdemaiden ihmisille.

Mielestäni kuvauksilla oppilaitoksista ja niiden oppilaissa tapahtuneesta muutoksesta pyrittiinkin vahvistamaan kuvaa MLF:n onnistumisesta siinä tavoitteessa, joka sillä oppilailleen oli: tehdä heistä Ranskalle myönteisiä ja hyödyllisiä. Tähän tehtävään yhdistyivät samalla myös ne ranskalaisen sivilisointimission ristiriidat, joita se kantaa sisällään: oppilaiden ranskalaismaisuutta ja Ranska-myönteisyyttä pidettiin tukijoita hankittaessa enemmän esillä kuin sitä, keitä oppilaat olivat. Tytöt muodostivat oman, erillisen ryhmänsä, jonka suhteen tavoitteet olivat epäselvempiä, ja pohjautuivat oletukseen siitä, että kohdemaiden yhteiskuntien naiset olivat eurooppalaisiin naisiin verrattuna huonommassa asemassa, ja tarvitsivat MLF:n kaltaista toimijaa kouluttajakseen.

Monenkirjavista oppilaista oli jalostettavissa yhtenäinen joukko, joka voitiin valjastaa palvelemaan MLF:n intressejä kohdemaissa, ja jonka kautta MLF pystyi esittämään itsensä edistyneenä ja tarpeellisenä toimijana. Oppilaiden saatua päättötodistuksensa ja marssittuaan ulos koulurakennuksista MLF ei kuitenkaan katsonut, että oppilaiden ja heidän oppilaitostensa välinen suhde olisi loppunut siihen. Päinvastoin, oppilailta odotettiin ja jopa vaadittiin uskollisuutta oppilaitoksiaan kohtaan myös koulutien jo päätyttyä.

3.3. Kohti Ranskaa? Oppilaiden Ranska-suhde ja tulevaisuus koulutuksen jälkeen

MLF pyrki omien sanojensa mukaan luomaan oppilaistaan eliitin, joka hyödyttäisi sekä Ranskaa että oppilaiden kotimaita – ja tietenkin myös järjestöä itseään. Tällaisen eliitin luomiseksi sen oli kuitenkin varmistettava, että oppilaiden suhde oppilaitoksiin ja heidän omaksumaansa kulttuuriseen tulkintakehykseen säilyisi myös koulutuksen jälkeen. Suhteen vahvistamisessa ja ylläpidossa tärkeä elementti olivat entisten oppilaiden yhdistykset, jotka kokosivat yhteen MLF:n oppilaitoksista valmistuneet nuoret. Ranskalaisten koulujen alumniyhdistyksiä 1930–40-lukujen Libanonissa tutkinut Esther Möller väittää, että yhdistyksillä oli kaksoismerkitys: ne olivat paitsi muodikas

---

¹⁹⁷ Nuñez 2012, 24.

sosiaalisen kanssakäymisen muoto, jolla koottiin yhteen oppilaitosten muodostama ”eliitti”, niin myös eräänlainen yhteiskunnallisen ja sosiaalisen pääoman lähde oppilaille, jotka etsivät yhdistyksistä muun muassa verkostoitumismahdollisuuksia ja taloudellista hyötyä. Yhdistyksillä oli myös tärkeä rooli oppilaitosten toiminnan jatkumisen kannalta, sillä niiden avulla mainostettiin koulujen toimintaa ja houkuteltiin uusia oppilaita. Hyvämaineiset ja menestyksekkäät entisten oppilaiden yhdistykset saattoivat olla erittäin hyödyllisiä niiden jäsenille, ja monet ranskalaisten koulujen yhdistykset nähtiinkin sosiaalisen nousun mahdollistavina yhteisöinä.¹⁹⁸

Tässä alaluvussa käsittelen MLF:n oppilaita koulutuksen jälkeen, oppilaiden Ranska-suhteen rakentamisen ja entisten oppilaiden yhdistysten kautta. MLF piti omia entisten oppilaiden yhdistyksiään suuressa arvossa, ja esitteli mielellään REFF:ssä niiden toimintaa ja saavutuksia, sillä ne, kuten myös edellisessä alaluvussa eriteltyt onnistumiset koulutuksen aikana, olivat osoituksia järjestön opetusideologian toimivuudesta ja sen tavoitteiden saavuttamisesta. Kuten alaluvussa 2.1. osoitin, MLF halusi todistaa sen, että se oli onnistunut tavoitteissaan oppilaidensa suhteen, eli tekemään näistä paitsi Ranskan ystäviä, niin myös ”*eliitin miehiä, isänmaalleen hyödyllisiä kansalaisia.*”¹⁹⁹

Ennen oppilaitoksista ulos marssimista ja entisten oppilaiden yhdistyksiin liittymistä MLF:n oli kuitenkin luotava oppilaisiinsa kestävä suhde, johon kuului myös oppilaiden Ranska-suhteen rakentaminen. Ranska-suhteella tarkoitan sitä käsitystä, joka oppilailla oli MLF:n kotimaasta, paikasta, josta heidän oppimansa kulttuurinen tulkintakehys oli peräisin, ja johon heillä oli joko kiintymykseen tai kiitollisuuteen tai johonkin toiseen tunteeseen perustuva suhde. Hallin mukaan paikka kulttuurin lähteenä ei ole välttämätön, mutta se voi toimia niin sanotusti symbolisena takuuna yhteenkuuluvuudesta, joka takaa kulttuurin jatkumisen paikassa asuvan väestön keskuudessa.²⁰⁰ MLF:n oppilailleen haluamassa Ranska-suhteessa ranskalainen kulttuuri oli sekä sen väitettyyn universaaliuteen että konkreettiseen paikkaan sitoutuva tulkintakehys. Oppilaille opetettiin universaalina ja yleismaailmallisesti humanina pidettyä kulttuuria esimerkiksi kirjallisuuden ja filosofian kautta, mutta heidän haluttiin osallistuvan myös monenlaisiin tapahtumiin ja projekteihin, jotka liittyivät MLF:n kotimaahan konkreettisella tavalla.

Näitä tapahtumia ja projekteja olivat muiden muassa erilaiset hyväntekeväisyysprojektit ja rahakeräykset, joihin oppilaat osallistuivat säännöllisesti. Hyväntekeväisyyttä tehtiin oppilaitosten itsensä vuoksi (esimerkiksi köyhien oppilaiden hyväksi), mutta myös Ranskaan liittyen. MLF:n

---

¹⁹⁸ Möller 2016, 265–271.

¹⁹⁹ ”Conférences”, REFF 1920, nro 3, 141. ”[...] *un homme d’élite, un citoyen utile à sa patrie.*”

²⁰⁰ Hall 2003, 90–91.

oppilaat muun muassa osallistuivat ensimmäisessä maailmansodassa kuolleiden ranskalaisten sotilaiden muistomerkkien pystyttämiseen rahakeräyksillä ja niiden kukittamiseen muistoseremonioissa. Oppilaille korostettiin näissä seremonioissa, että ensimmäisessä maailmansodassa kaatuneet ranskalaiset sotilaat olivat kuolleet myös heidän vuokseen.²⁰¹ Myös yhteyksiä lasten ”älylliseen kotimaahan” ylläpidettiin: vuonna 1924 Beirutin oppilaitoksen oppilaat osallistuivat 4357 frangilla koulun opettajien järjestämään keräykseen Sorbonnen yliopiston Victor Hugo-oppituolin perustamista varten. Pääsihteeri Besnard piti keräyksen tulosta osoituksena siitä, että

*[...] työskentelemällä vilpittömällä sydämellä ilman ainuttakaan taka-ajatusta meidän haltuumme uskottujen lasten koulutuksen hyväksi, me palvelemme samaan aikaan sekä meidät vastaanottavan maan intressejä että meidän omaa todellista intressiämme, ja että me takaamme näin, mitä tehokkaimmalla tavalla, ranskalaisen nerokkuuden säteilyn.*²⁰²

Hyväntekeväisyysprojekteista raportoimalla korostettiin paitsi lasten saaman kasvatuksen onnistumista, niin myös sitä, kuinka kiitollisia oppilaat olivat Ranskaa kohtaan. MLF halusi näyttää sen, että Ranska hyötyi kaukana kotimaasta olevista oppilaitoksista ja niiden saavutuksista niinkin konkreettisella tavalla kuin professuurin rahoittamiseen osallistumalla tai muistomerkkin pystyttämällä, mutta oppilaiden osallistamisella lienee ollut myös rooli oppilaiden Ranska-suhteen vahvistamisessa. Osallistamalla oppilaat suoraan MLF:n kotimaahan liittyviin projekteihin, heille osoitettiin se, että suhde oli olemassa ja että se ei ollut yksipuolinen. Oppilaille opetettiin kiitollisuutta heidät kouluttanutta maata kohtaan, ja heidän oletettiin osoittavan sitä konkreettisin toimin – tällä tavalla paitsi vahvistettiin oppilaiden tunteisiin perustuvaa Ranska-suhdetta, niin myös opetettiin heille tapoja olla hyödyllisiä oppilaitoksilleen, MLF:lle ja Ranskalle. Monet näistä toiminnan muodoista ovatkin samantyyppisiä kuin entisten oppilaiden yhdistysten, jotka myös harjoittivat hyväntekeväisyyttä, järjestivät erilaisia tapahtumia ja ajoivat Ranskan etua monenlaisin keinoin.²⁰³

Toinen oppilaiden Ranska-suhdetta vahvistava ja koulun jälkeiseen elämään valmistava tekijä olivat edellisissä alaluvuissakin käsitellyt, oppilaitoksiin kohdistuneet vierailut ja tapahtumat, joihin kutsuttiin sekä Ranskan että kohdemaiden edustajia. Mielestäni vierailut ja tapahtumat olivat jo

---

²⁰¹Esimerkiksi ”Collège de Beyrouth”, REFF 1924, nro. 42, 285: Beirutissa 40 oppilaan delegaatio osallistui ranskalaisille sotilaille pystytettävän sotamuistomerkkin paljastustilaisuuteen kesäkuussa 1924.

²⁰²”Rapport moral présenté par le Secrétaire Général”, REFF 1924, nro. 37, 40–41. ”Cette manifestation démontre encore une fois de plus qu’en travaillant d’un cœur sincère sans aucune arrière-pensée à l’éducation des enfants qui nous sont confiés, nous servons en même temps l’intérêt du pays qui nous accueille et notre intérêt véritable, et que nous assurons ainsi, de la manière la plus efficace, le rayonnement du génie français.” Huom. ”ranskalaisen nerokkuuden säteily” on idiomaattinen ilmaisu, jota käytetään Ranskan kulttuurisesta hegemoniasta maailmalla. Kts. esim. Majumdar 2004, 19.

²⁰³ Entisten oppilaiden yhdistysten toiminnasta esimerkiksi ”Association des anciens Élèves de la Mission Laïque Française”, REFF 1921, nro 13, 324–328.

koulutuksen aikana tapahtunut tapa sitoa oppilaat oppilaitoksiinsa ja myös muodostaa heidän ja Ranskan välille pysyvä side, jonka oli tarkoitus jatkaa myös koulutuksen jälkeen. Oppilaat tottuivat jo varhain olemaan vuorovaikutuksessa monenlaisten MLF:n kannalta tärkeiden henkilöiden, kuten Ranskan konsuleiden ja muiden korkeiden virkamiesten kanssa. Kutsumalla vieraita myös kohdemaiden yhteiskunnista MLF varmisti kuitenkin sen, että oppilaat verkostoituivat ja olivat tekemisissä oman kotimaansa kannalta tärkeiden henkilöiden kanssa, ja toisaalta sen, että myös vierailijat tutustuivat oppilaitoksiin ja ennen kaikkea niiden oppilaisiin.²⁰⁴

REFF:ssä julkaistuissa vierailu- ja tapahtumaraporteissa eriteltiin useimmiten tarkasti se, keitä niihin oli osallistunut ja minkälaista vieraiden vuorovaikutus oppilaiden kanssa oli ollut. Tutkimusajanjaksolla on huomattavissa se, että osa Ranskan konsulaattien henkilökunnasta oli jatkuvasti tekemisissä oppilaitosten ja MLF:n kanssa: konsulit osallistuivat esimerkiksi todistustenjakotilaisuuksiin, juhliin, teatteriesityksiin ja avoimiin luentosarjoihin, joita oppilaitokset järjestivät suurelle yleisölle yleensä yhteistyössä entisten oppilaiden yhdistysten kanssa.²⁰⁵ Myös mandaattialueilla Ranskaa edustaneet ylikomissaarit vierailivat MLF:n kouluissa usein. Erityisesti Ranskan konsulaatissa Thessalonikissa työskennellyt konsuli Wiet ja alaluvussa 3.1. esitelty, Aleksandriassa työskennellyt Ranskan konsuli Pierre de Witasse vierailivat MLF:n oppilaitoksissa jatkuvasti osallistuen säännöllisesti koulun juhliin ja myös entisten oppilaiden yhdistysten järjestämiin tapahtumiin. Konsulien lukuisista vierailuista kirjoitettujen tekstien pohjalta saa kuvan siitä, minkälaisia vierailut tavallisesti olivat. Esimerkiksi konsuli Wiet vieraili 23.11.1920 Thessalonikin lyseossa, tarkasti sekä tyttöjen että poikien luokat, ja kuulusteli oppilailta näiden oppimia asioita. Ohjelmaan kuului myös puheiden vaihto, jonka aikana konsuli sai kuulla oppilailta itseltään näiden ”*kiintymyksestä Ranskaa ja ranskalaista kulttuuria kohtaan*”, ja jonka jälkeen Wiet itse puhui vastauksena oppilaille – muun muassa tyttölyseon oppilaille konsuli puhui ”*hienostuneesti naisen roolista yhteiskunnassa*.”²⁰⁶

Oppilaat oppivat siis jo varhain olemaan vuorovaikutuksessa ja jopa tuntemaan Ranskan edustajia kotimaassaan, sillä omien vierailujensa ohella konsulit saattelivat usein muitakin oppilaitoksissa käyneitä vierailijoita, kuten Ranskan merivoimien amiraali Gaston Granclementiä, joka vieraili Kairon ja Aleksandrian lyseoissa vuoden 1921 marraskuussa Ranskan konsulien kanssa. Kummankin vierailun yhteydessä oppilaat saivat esitellä oppilaitostaan ja pitää puheita korkea-arvoisille

---

²⁰⁴ Miccoli 2015, 65.

²⁰⁵ Esimerkiksi ”Les conférences de la Mission Laïque Française” REFF 1924, nro. 41, 236–240.

²⁰⁶ ”Salonique – Visite de M. le Consul de France”, REFF 1921, nro. 7, 45–46. ”[...] *l'un d'eux, de la classe de première, vint au nom de ses camarades lui exprimer son attachement pour la France et pour la culture française. [...] Dans sa réponse au compliment d'une ancienne élève, M. le Consul parla éloquemment du rôle de la femme dans la société.*”

vierailleen, jotka vastasivat lasten ”kiintymystenosoituksiin” omilla puheillaan, joissa korostettiin oppilaiden opettajien tekemän työn jaloutta.²⁰⁷

Oppilaiden puheista julkaistiin melko harvoin muuta kuin lyhyitä tiivistelmiä tai muutamia lauseita, mutta niiden pohjalta on pääteltävissä, että ne olivat teemoiltaan ja viestiltään yhteneviä MLF:n muun materiaalin kanssa – oppilaat olivat tietoisia siitä, mitä heidän haluttiin sanovan. Materiaalissa näkyvät vahvasti MLF:n oppimistavoitteet oppilaille, mutta niistä voidaan Miccolin mukaan nähdä muun muassa se, mitä oppilaat ajattelivat, että heidän kuuluisi sanoa, ja se, mitä heiltä odotettiin koulutuksen jälkeen.²⁰⁸ Rutiininomaiset kiintymyksen ja kunnioituksen ilmaisut kielivät siitä, että oppilaille opetettiin, kuinka ja mistä aiheista Ranskan edustajille tuli puhua.²⁰⁹

Koulutuksen aikana luodun Ranska-suhteen oli tarkoitus ulottua koulun penkeiltä myös oppilaitosten porttien tuolle puolen, ja sen valossa onkin syytä tarkastella sitä, mitä MLF oppilaidensa tulevaisuudelta odotti ja toivoi. Niissä harvoissa oppilaiden puheissa, joista katkelmia tai tiivistelmiä julkaistiin, tulevaisuutta käsiteltiin yleensä melko abstraktilla tasolla, ja puheissa toistuvat teemat ovat muun muassa kiitollisuus, uskollisuus ja ystävyys Ranskaa kohtaan. Oppilaiden puheissa kerrotaan halusta lähteä Ranskaan tai niin sanotusti katsoa sitä kohti. Eräs nimettömäksi jäänyt nuori tyttö puhui tarkastusmatkalla Thessalonikissa olleelle pääsihteerille Besnardille ”[...] *innosta, jolla menemme kohti Ranskaa ja kaikkea sitä, mitä meille siitä puhutaan*” ja ”[...] *ilosta, jolla jo lapsesta asti olemme opiskelleet ranskan kieltä, jota voimme tänä päivänä pitää omanamme, samoin kuin sen kirjallisuutta ja historiaa.*”²¹⁰ Tämänäköisten oppilaiden puheiden pohjalta olisi helppo tehdä johtopäätös, että MLF odotti ja toivoi oppilaidensa suuntautuvan Ranskaa kohti muutenkin kuin henkisesti. Toiveet oppilaiden tulevaisuudesta ja suhtautuminen heidän jatkokoulutukseensa olivat kuitenkin monisylisempiä ja vaihtelivat maakohtaisesti, ja niitä on verrattava Ranskan viralliseen koulutuspolitiikkaan ulkomaisissa ranskalaisissa kouluissa 1920-luvulla.

Vaikka MLF:n tarjoama koulutus tähtäsikin prosessiin, jonka tuloksena olisi Ranskalle myönteisiä nuoria aikuisia, jotka toimisivat välittäjinä Ranskan ja oman kotimaansa välillä, MLF ei pyrkinyt siihen, että kaikki sen oppilaat emigroituisivat pysyvästi Ranskaan. Muun muassa Thomasin mukaan MLF pyrki tekemään kohdemaiden ihmisistä Ranskalle taloudellisesti hyödyllisiä välittäjiä

---

²⁰⁷ ”Visite de l’Amiral Grandclément aux Lycées d’Alexandrie et du Caire”, REFF 1921, nro. 15, 431–432. Kts. esim. myös ”Collège de Beyrouth”, REFF 1923, nro. 27, 44.

²⁰⁸ Miccoli 2015, 69.

²⁰⁹ Kts. esim. ”Visite du Consul de France”, REFF 1921, nro. 7, 45–48.

²¹⁰ ”Aux cours secondaires des jeunes filles”, REFF 1926, nro. 61, 226. “[...] *avec quel enthousiasme nous allons vers la France et tout ce qui nous parle d’elle.*” ja “[...] *avec quel plaisir nous apprenons depuis notre enfance la langue française que nous pouvons aujourd’hui considérer comme notre, sa littérature et son histoire.*”

kotimaissaan, eikä niinkään ranskalaisia.²¹¹ MLF:n kohdalla tämä ei kuitenkaan sulkenut pois opintoja tai työskentelyä Euroopassa. Erityisesti vielä 1920-luvun alussa MLF kannusti oppilaitaan lähtemään Ranskaan opiskelemaan, ja pyrki myös lisäämään heidän mahdollisuuksiaan siihen.²¹² Järjestö seurasi tarkkaan entisten oppilaidensa menestystä korkeakouluissa ja työelämässä. Siinä missä se julkaisi säännöllisesti oppilaitoskohtaisia tietoja koetuloksista, niin myös entisistä oppilaistaan järjestö julkaisi REFF:ssä toisinaan tietoja, kertoen esimerkiksi mihin ranskalaiseen korkeakouluun kukakin heistä oli päätenyt.²¹³

Tämäntyyppinen suhtautuminen oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmiin kotimaidensa ulkopuolella ei ollut itsestään selvää edes MLF:n sisällä, varsinkaan Libanonissa ja Syyriassa, joissa Ranskan mandaattihallinnolla oli varsin erilaisia suunnitelmia paikallisille ranskalaisten koulujen kasvateille. Nadya Sbaitin mukaan Ranskan mandaattihallinto pyrki 1920-luvun puolivälistä lähtien vähentämään radikaalisti jatkokouluttautuvien paikallisten määrää vaikeuttamalla heidän pääsyään keskiasteen oppilaitoksiin ja yliopistoihin – paikallista julkista koulujärjestelmää karsittiin runsaasti, ja jäljelle jäävien oppilaitosten loppukokeita vaikeutettiin. Mandaattihallinnon koulutuspolitiikka sai vaikutteita ranskalaisen nationalismin teoreetikolta Maurice Barrèsilta ja Marokon siirtomaakoulutusjärjestelmästä. Barrèsin mukaan Ranskan koulutuspolitiikan Levantin alueella tuli tähdätä siihen, että se koulutti ja muodosti omille tavoitteilleen myönteisen, pienen eliitin, joka helpottaisi Ranskan vaikutusvaltaa alueella, mutta ei akkulturoitunut kokonaan, vaan jäi kotimaihinsa.²¹⁴

Näitä tavoitteita mandaattihallinnossa ajoi myös eräs MLF:n opettajana Beirutissa lyhyen aikaa työskennellyt virkamies, André Bruneau, joka oli huolissaan siitä, että niin moni libanonilainen pyrki Eurooppaan opiskelemaan ja niin sanottuihin ”liberaaleihin ammatteihin”, esimerkiksi juristeiksi. Bruneau mielestä maa tarvitsi paikallisia juristeja ja lääkäreitä enemmän maanviljelijöitä ja käsityöläisiä. Mandaattihallinnon koulutuspolitiikka myös suosi kummankin alueen kristittyjä vähemmistöjä, kun taas sunnienemmistön paikallista, julkista koulutusjärjestelmää karsittiin runsaalla kädellä.²¹⁵ Libanonin lisäksi myös Syyriassa MLF:n tavoitteet paikallisten koulutukselle olivat vapaamielisempiä kuin mandaattihallinnon.²¹⁶ MLF:n avoin suhtautuminen oppilaidensa

---

²¹¹ Thomas 2005, 170.

²¹² ”Lycée de Salonique”, REFF 1924, nro. 42, 284 ja ”Rapport de M. Besnard”, REFF 1920, nro. 6, 273. Kts. myös Thobie 2009, 56.

²¹³ Esimerkiksi ”Lycée d’Alexandrie”, REFF 1920, nro. 5, 238. Vuoden 1920 koetuloksien ohessa lista Aleksandrian lyseon oppilaista, jotka ovat päässeet ranskalaisiin korkeakouluihin tai valmistuneet niistä.

²¹⁴ Sbaiti 2015, 323–324

²¹⁵ Sbaiti 2015, 323–324. Ranskankielinen ilmaisu *profession libérale* tarkoittaa itsenäisesti harjoitettavia yleishyödyllisiä ammatteja, kuten juristi, yksityislääkäri, jne.

²¹⁶ Deguilhem 2002, 454–455.

korkeakoulutukseen korostuu mandaattihallinnon virallisen koulutuspolitiikan valossa, sillä erityisesti sen libanonilaisista oppilaista suurin osa oli sunnimuslimeita, jotka järjestön kautta saivat pääsyn toisen asteen koulutukseen ja yliopistoihin sekä kotimaassaan että Ranskassa.²¹⁷

MLF:n oppilaitosten ranskalaiset *baccalauréat*- eli ylioppilastutkintoa vastaavat tutkinnot avasivat järjestön oppilaille ovet eurooppalaisiin ja erityisesti ranskalaisiin korkeakouluihin, sekä yleensä myös kohdemaiden omiin yliopistoihin. Kohdemaista Egyptissä MLF:n oppilaiden tilanne oli yllättäen muita hankalampi, sillä ranskalaisen ylioppilastutkinnon suorittaneita Kairon ja Aleksandrian lyseon oppilaita ei hyväksytty Kairon kuninkaalliseen yliopistoon, vaikka egyptiläinen ylioppilastutkinto puolestaan hyväksyttiin ranskalaisissa korkeakouluissa.²¹⁸ MLF:n toinen kairolainen oppilaitos, *Collège de Daher*, valmisti oppilaansa egyptiläiseen ylioppilastutkintoon, toisin kuin kaksi suurempaa lyseota. Tilanne aiheutti turhautumista MLF:ssä, sillä se heikensi sekä sen suurten lyseoiden että järjestön omaa uskottavuutta Egyptissä, ja kavensi lyseoiden oppilaiden mahdollisuuksia opiskella kotimaassaan. Mandaattialueilla tätä ongelmaa ei ollut, eikä myöskään Kreikassa.²¹⁹

Kaikkien entisten oppilaiden kohdalla yliopisto-opinnot eivät kuitenkaan olleet edes mahdollisia, puhumattakaan lähdöstä Eurooppaan, kuten Kahanoff kirjoittaa esseessään *Europe from Afar* (1959). Nuorena sotienvälisen ajan Egyptissä Kahanoffin ystäväpiiri koostui enimmäkseen muista ranskalaisissa kouluissa koulutetuista vähemmistöihin kuuluneista nuorista naisista, joista suurin osa joutui katkerana katsomaan vierestä, kun heidän miespuoliset luokkatoverinsa jatkoivat opintojaan ja lähtivät Eurooppaan jättäen Egyptin taakseen. Kahanoffin mukaan samalla tavoin kuin muslimityttöjen, ei myöskään ”opiskelunhaluisten vähemmistöjen” (*”the studious minorities”*) tyttöjen koulutuksella hänen nuoruudessaan ollut varsinaista tarkoitusta, eikä sen välttämättä ollut tarkoitus johtaa mihinkään, vaan se oli pikemminkin osoitus perheen varallisuudesta. Kahanoff kuvaakin omaa ja entisten luokkatovereidensa arkea kuumeiseksi poukkoiluksi naisiin kohdistettujen odotusten synnyttämän kapinan ja apatian välillä. Naispuoliset entiset oppilaat suuntautuivat hänen mukaansa usein hyväntekeväisyyden pariin, sillä hyväntekeväisyysjärjestöt tarjosivat nuorille naisille sosiaalisia verkostoja, vaikuttamismahdollisuuksia ja hyväksyttävän tavan toimia osana yhteiskuntaa.

---

²¹⁷ Möller 2016, 270.

²¹⁸ Kairon kuninkaallisella yliopistolla MLF viittasi kuningas Fuad I:n vuonna 1908 perustamaan yliopistoon, jonka ensimmäinen nimi oli Fuad I:n yliopisto (*Université Fouad Ier*), jonka jälkeen siitä tuli Egyptiläinen yliopisto (*Université égyptienne*). Yliopiston nykyinen nimi on Kairon yliopisto (*Université du Caire*).

²¹⁹ ”Lycée du Caire”, REFF 1926, nro. 60, 186.

Mielestäni tytöt saattoivat oppia tämän toimintatavan jo MLF:n oppilaitoksissa, ja useilla kouluilla olikin omat entisten oppilaiden yhdistykset tyttöoppilaille.²²⁰

Joidenkin oppilaiden jäädessä kotimaahan, osa lähti kuin lähtikin Eurooppaan opiskelemaan. Ilmeisesti osa ulkomailla opiskelevista entisistä oppilaista myös piti yhteyttä paitsi toisiinsa ja vanhoihin oppilaitoksiinsa, niin myös MLF:n ranskalaiseen johtoon. Esimerkiksi Pariisissa opiskelleet entiset oppilaat ottivat vuonna 1921 yhteyttä pääsihteeri Besnardiin pyytääkseen, että hän auttaisi heitä saamaan käyttöönsä kerhohuoneen Sorbonnen yliopiston tiloista.²²¹ Eurooppaan opiskelemaan lähteneet tai töihin päätyneet oppilaat osallistuivat toisinaan kotona käydessään myös MLF:n ja entisten oppilaiden yhdistysten järjestämiin tapahtumiin pitäen puheita ja järjestäen ohjelmaa osanottajille. Esimerkiksi Strasbourgin yliopiston luonnontieteellisessä tiedekunnassa laboranttina työskennellyt ”herra Perrakis” osallistui vuonna 1926 Aleksandriassa entisen oppilaitoksensa järjestämään yleiseen luentosarjaan pitämällä luennon tieteen idean kehityksestä.²²²

Eurooppaan päätyneistä entisistä oppilaista eräs toinen puolestaan ohjeisti koulun penkeillä vielä istuvia oppilaita siitä, miten heidän tulisi käyttäytyä tai pikemminkin olla käyttäytymättä Eurooppaan lähtiessään. MLF järjesti kevättalvella 1924 Thessalonikin lyseon kanssa konferenssisarjan, jonka yhteydessä eräs entinen oppilas piti luennon, jonka aihe olivat Thessalonikin lyseosta Pariisiin ponnistaneet nuoret. Entinen oppilas Elie Hassid Fernandez kuvaili Ranskan pääkaupungin elämään sopeutumattomien oppilaiden eri tyyppisiä, jotka olivat muiden muassa hienostuneeksi ja elegantiksi virheellisesti itseään luuleva nuorukainen, nuori pyrkyri, nuori boheemi ja epäonnistunut ”orientaalinen” liikemies. Fernandez pyrki luennollaan antamaan neuvoja ja esimerkkejä siitä, mitä lyseon oppilaat voisivat tehdä välttääkseen vastaavat virheet ja tullakseen ranskalaisten ikätovereidensa kaltaisiksi ja muuttuakseen osaksi ”eliittiä”.²²³ Luennosta julkaistiin REFF:ssä vain lyhyt tiivistelmä, mutta se on mielenkiintoinen kurkistus entisten oppilaiden mahdollisiin sopeutumisvaikeuksiin heidän niin sanotussa henkisessä kotimaassaan: oliko Fernandez mahdollisesti todistanut omin silmin entisten luokkatoveriens nousun ja tuhon Pariisin seurapiireissä, tai kenties jopa itse pinnistellyt sopeutumisen kanssa?

Monenlaisista vaikeuksista huolimatta MLF esitti oppilaidensa tulevaisuuden valoisana ja täynnä mahdollisuuksia, ja ennusti luottavaisesti näiden työllistyvän helposti. Järjestö kuvaili, että sen

---

²²⁰ Kahanoff 1959b, 104 ja 111–113 ja ”Nos établissements”, REFF 1923, nro. 31, 233–234.

²²¹ Entisistä oppilaista Pariisissa ”Un lycée français à l'étranger”, REFF 1922, nro 17, 13, ja kerhohuoneesta Sorbonnessa ”Colonie des anciens Élèves de la Mission Laïque Française à Paris”, REFF 1921, nro 10, 185. Ilmeisesti hanke ei onnistunut, koska sitä ei koskaan mainittu uudestaan.

²²² ”Fêtes et réunions”, REFF 1926, nro. 60, 185.

²²³ ”Les conférences de la Mission Laïque Française”, REFF 1924, nro. 41, 237.

kouluista valmistuneet nuoret olivat esimerkiksi Egyptissä ”erittäin haluttuja [työntekijöitä]”, jotka ”[...] *tekevät kunniaa heidän saamalleen kaupalliselle koulutukselle ja meidän kieltämme oikeaoppisesti puhumalla osallistuvat Ranskan vaikutusvallan ylläpitoon.*”²²⁴ Kielen oikeaoppinen puhuminen ei ollut ainoa asia, jota entisiltä oppilailta odotettiin. Erilaisissa REFF:ssä julkaistuissa raporteissa ja juhlapuheissa käy ilmi se, että oppilailta odotettiin sitoutumista oppilaitoksiinsa eri tavalla kuin mihin tahansa kouluun. Pääsihteeri Besnard oli todennut vuoden 1926 tarkastusmatkallaan iloksensa, että MLF:n oppilaat olivat kaikkialla ”[...] *tietoisia niistä siteistä, jotka liittävät heidät toisiinsa ja heidät kouluttaneeseen oppilaitokseen.*” Oppilaitoksia vertailtaessa meriittinä mainittiin esimerkiksi Aleksandrialle, se, että sen entiset oppilaat, erityisesti naispuoliset, olivat hyvin kiinteästi yhteyksissä vanhaan kouluunsa, kenties edellä kuvatun mahdollisuuksien puutteen takia.²²⁵ Entiset oppilaat esitettiin kuin Ranskan vaikutusvallan ja MLF:n ideologian kävelevinä mainostauluina, joiden odotettiin jatkavan MLF:n aloittamaa työtä, eli ranskalaisen kulttuurin arvostuksen ja hegemonian ylläpitoa kotimaissaan.²²⁶

Käytännössä tämä tarkoitti montaa asiaa, eikä työ rajoittunut pelkästään tiukasti määritellyn kulttuurityön saralle. Toiminta keskittyi erityisesti entisten oppilaiden yhdistyksiin, joita pidettiin tärkeänä osana MLF:n oppilaitosten hyvän maineen ja vaikutusvallan ylläpitoa, mutta myös MLF:n ja Ranskan intressien edistämistä kohdemaissa. MLF:n entisten oppilaiden yhdistykset eivät olleet ainutlaatuisia, sillä suurin osa eurooppalaisista kouluista MLF:n kohdemaissa harjoitti saman tyyppistä toimintaa. Möllerin mukaan Ranskan mandaattialueilla ja erityisesti Libanonissa kaikki ranskalaiset koulut olivat mandaattijärjestelmän työvälineitä, ja niiden entisten oppilaiden yhdistykset olivat Ranskan keino vahvistaa siteitä paikallisen eliitin ja mandaattijärjestelmän välillä. Ne olivat ”*tapa altistua ranskalaiselle kulttuurille pitkällä aikavälillä*”, eli tapa, jolla entiset oppilaat pysyivät Ranskan vaikutusvallan piirissä kouluista lähtemisen jälkeen.²²⁷ Kohdemaiden eroista huolimatta entisten oppilaiden yhdistykset palvelivat tätä tarkoitusta kaikissa maissa, joskin niiden toiminta ja merkitys vaihtelivat. Erojen takia yhdistysten tuoma hyöty MLF:lle vaihteli konkreettisesta

---

²²⁴ ”L’Enseignement commercial français en Egypte”, REFF 1924, nro. 44, 381. ”*Tous ces jeunes gens sont extrêmement recherchés [...]*” ja ”*Ils font l’honneur à l’enseignement commercial qu’ils ont reçu et ils contribuent, en parlant correctement notre langue, au maintien du prestige de la France.*” Lainattu julkaisuun ranskalaisesta sanomalehdestä *Petit Marseillais*.

²²⁵ ”Assemblée générale annuelle – Rapport de M. Besnard” REFF 1926/27, nro. 65, 21. ”*J’ai noté avec joie [...] que partout les élèves avaient conscience des liens qui les rattachaient les uns aux autres et au lycée qui les avait instruits.*” Samalla sivulla Aleksandrian lyseon entisistä oppilaista: ”*Ses anciennes élèves lui restent très attachées ; j’en ai vu beaucoup qui revenaient, soit pour suivre des cours d’arts d’agrément, soit pour participer aux œuvres qu’organise le lycée.*”

²²⁶ ”Proclamation des résultats de l’année scolaire 1919-1920” REFF 1920, nro 4, 191–192.

²²⁷ Möller 2011 97–100. ”*Alumni associations could function as [...] means to become exposed to French culture on a long-term basis.*”

avunannosta oppilaitoksille symboliseen tukeen MLF:n tavoitteille. Myös entisten oppilaiden itsensä motiivit osallistua yhdistysten toimintaan vaihtelivat kontekstin mukaan. Vaikka MLF esittikin usein entiset oppilaansa sivilisointiprosessin onnistuneina tuloksina, jotka ylläpitivät yhteyksiä entisiin oppilaitoksiinsa ja opettajiinsa silkasta rakkaudesta Ranskaa ja MLF:n edustamia arvoja kohtaan, yhdistyksissä toimiminen oli kytköksissä myös oppilaiden omiin intresseihin, ja Ranskan asemaan siinä yhteiskunnassa, jossa yhdistykset toimivat.

Tästä hyvänä esimerkkinä on yhdistyksistä vanhin ja aktiivisin, Thessalonikin lyseon entisten oppilaiden yhdistys, joka perustettiin vuonna 1912. Yhdistyksen tarkoituksena oli ”*vahvistaa toveruuden siteitä niiden välillä, jotka ovat saaneet koulutuksensa [MLF:n] oppilaitoksissa*”, sekä tarjota vertaistukea ja apua jäsenilleen.²²⁸ MLF:n opetuksen sekulaarin hengen mukaisesti yhdistyksen tapaamisissa ei saanut puhua uskonnosta, mutta myös politiikasta puhuminen ja raha- ja uhkapelit olivat kiellettyjä. Thessalonikin yhdistyksellä oli ennen melkein kolmasosan kaupungista tuhonnutta vuoden 1917 tulipaloa omat tilat, joihin oli sijoitettu myös toisen ranskalaisen opetusjärjestön, Alliance Françaisen, ylläpitämä kirjasto. Tulipalon jälkeen yhdistys oli useamman vuoden väliaikaisissa tiloissa, kunnes 1920-luvun alussa se päättyi lopulta erään ranskalaisen aliupseerikerhon vanhoihin tiloihin, ja jatkoi toimintaansa normaaliin tapaan. Yhdistys järjesti Ranskaan liittyviä tapahtumia, kuten yksittäisiä tapaamisia ja pidempiä luentosarjoja. Yhdistys myös kutsui säännöllisesti vieraakseen kaupungissa vierailleita ranskalaisia virkamiehiä ja sotilaita, joille entiset oppilaat järjestivät ohjelmaa. Siinä missä Thessalonikin lyseota kutsuttiin REFF:ssä ”*Ranskan kodiksi*” Kreikassa, lyseon entisten oppilaiden yhdistystä kutsuttiin ”*ranskalaisen ajattelun todelliseksi päämajaksi*” Thessalonikissa.²²⁹

Sitoutuminen MLF:n siipien suojissa oleviin yhdistyksiin ei tapahtunut irrallaan entisiä oppilaita ympäröineestä yhteiskunnasta eikä pelkästään entisten oppilaiden halusta miellyttää heidän opettajiaan. Niihin kuulumisen linkittyi myös oppilaiden omiin intresseihin, poliittisiin mielipiteisiin ja siihen identiteettiin, johon he halusivat sitoutua, kuten Thessalonikin yhdistyksen tapaus osoittaa. Historioitsija Paris Papamichos Chronakis on osoittanut, että ensimmäisen maailmansodan aikana Thessalonikin väestön ja MLF:n oppilaiden enemmistön muodostaneen juutalaisyhteisön sisällä kyti konflikti, jossa sodan eri osapuolten kannattaminen kytkeytyi käsitykseen siitä, mikä yhteisön tulevaisuus ja identiteetti tulisi olemaan. Yhteisön vanha yläluokka oli perinteisesti ranskalaismyönteinen ja ranskaa puhuva, ja ranskankielisten koulutusjärjestöjen, kuten AIU:n ja

---

²²⁸ ”Association des anciens élèves à Salonique”, REFF 1923, nro. 32, 283–284 ”[...] de resserrer les liens de camaraderie entre ceux qui ont reçu leur instruction dans les établissements de la Mission laïque française.”

²²⁹ ”SALONIQUE – Association des anciens Elèves de la Mission Laïque Française”, REFF 1921, nro. 13, 324. ”Maison de France” ja ”[...] le véritable siège de la pensée française à Salonique.”

MLF:n entisten oppilaiden yhdistykset osallistuivat aktiivisesti ympärysvaltojen ja erityisesti Ranskan propagandan levittämiseen Thessalonikissa. MLF:n entisten oppilaiden yhdistys muun muassa liputti Ranskan saavuttamia voittoja sodan aikana.²³⁰

Ranskan tukeminen yhdistettiin Thessalonikissa Chronakisin mukaan ranskalaisen kulttuurin universaaleina pidettyihin arvoihin ja juutalaisuuteen nimenomaan uskonnollisena identiteettinä, joka ei ollut ristiriidassa kansalaisuuden tai kansallisen identiteetin kanssa – Ranskan edustamat arvot ja ranskanjuutalaisen yhteisön asema tasavallan kansalaisina tarjosivat thessalonikilaisille mallin siitä, miten nämä voisivat toimia uuden kotimaansa Kreikan yhteiskunnassa. Toista mieltä olivat Thessalonikin pitkälti saksalaismieliset sionistit ja saksanjuutalainen järjestö *Hilfsverein der deutschen Juden*, joka perusti kaupunkiin oman, ranskankielisten järjestöjen koulujen kanssa kilpailleen oppilaitoksensa. Thessalonikin sionistit olivat yleensä keskiluokkaa, kauppiaita ja liikemiehiä, jotka näkivät juutalaisuuden enemmän etnisenä tai kansallisena identiteettinä. He uskoivat keskusvaltojen voiton johtavan Balkanin alueen valtioiden rajojen uudelleenmäärittelyyn ja estävän vasta hiljattain Kreikan alaisuuteen siirtyneen Thessalonikin kreikkalaistamisen, jota osa entisen Osmanivaltakunnan kaupungin asukkaista pelkäsi.²³¹

Ensimmäisen maailmansodan lopputulos vahvisti ranskalaismielisten asemaa kaupungissa, ja sodanaikaiset ponnistukset ja niistä saatu kiitos todennäköisesti myös vahvistivat MLF:n entisten oppilaiden siteitä oppilaitokseensa. Maailmansodan aikana MLF:n Thessalonikin lyseon entisten oppilaiden yhdistys teki aktiivista työtä herättääkseen sympatioita Ranskaa kohtaan, kuten värväsi kaupungin nuorisoa vapaaehtoistoimintaan, teki hyväntekeväisyyttä ja järjesti viihdykettä ja jopa joulujuhlan kaupungissa majailleille ranskalaissotilaille. Ranskan voittojen liputtamisen lisäksi yhdistys myös antoi omat tilansa osittain ranskalaisten sotilaiden käyttöön ja levitti ympärysvaltoja tukevaa propagandaa Thessalonikissa.²³²

Sodan jälkeen järjestetyssä tilaisuudessa Thessalonikin oppilaitoksen silloinen rehtori Lecoq kiitti entisiä oppilaita siitä, että nämä olivat ponnistuksillaan tehneet velvollisuutensa ”[...] *sitä kansakuntaa kohtaan, jolle olette velkaa sielujenne kasvatuksen.*”²³³ Siinä missä entisten oppilaiden yhdistyksen toimet olivat Chronakisin mukaan yhteydessä siihen, keitä entiset oppilaat olivat ja mikä heidän asemansa kaupungissa tulevaisuudessa oli, MLF esitti heidän toimintansa kiitollisuuden

---

²³⁰ Chronakis 2017, 182.

²³¹ Chronakis 2017, 181–187.

²³² ”Association des anciens élèves à Salonique”, REFF 1923, nro. 32, 284.

²³³ ”Association des anciens Élèves de la Mission Laïque Française”, REFF 1921, nro 13, 324–326. ”Je vous remercie de tout le dévouement que vous avez apporté à la cause française, de la reconnaissance que vous témoignez, non par les paroles, mais par des actes à la nation à qui vous devez la formation de votre esprit.”

osoituksena tai velan takaisinmaksamisena Ranskalle siitä kaikesta, mitä oppilaat olivat siltä saaneet. Entisten oppilaiden näkökulmasta velkaa oli kertynyt kuitenkin myös toiseen suuntaan. He vaativat Ranskalta ja MLF:ltä apua yhdistyksen toiminnan jatkamiseen, kuten Thessalonikin yhdistyksen sihteeri Sam Modiano totesi REFF:ssä julkaistussa, yhdistyksen historiaa käsittelevässä artikkelissa:

*Tasavallan hallitus tulee totisesti olemaan halukas sallimaan näiden nuorten ihmisten, jotka ovat perustaneet ja kehittäneet tätä yhdistystä, jatkaa ja kasvattaa sen toimintaa. [...] Se on tehnyt ja tekee edelleen paljon Ranskan vaikutusvallan puolesta Orientissa ja erityisesti Thessalonikissa, olipa kyse opetuksellisesta tai taloudellisesta ulottuvuudesta. [...] Mistään muualta ranskalainen kauppa ja teollisuus eivät löydä parempia tai heidän asialleen omistautuneempia välittäjiä, jotka ovat saaneet ranskalaisen koulutuksen, tunnustavat syvää kiintymystä älyllistä kotimaataan kohtaan ja joilla on syvä tuntemus valloitetavista markkinoista.*²³⁴

Koulutuksen myötä opittu myönteisyys Ranskaa ja ranskalaisia kohtaan siis konkretisoitui teoiksi, mutta sillä oli merkitystä myös oppilaiden oman yhteisön sisällä tavalla, jota MLF ei välttämättä ottanut huomioon. Thessalonikin entisten oppilaiden yhdistys teki työtä Ranskan puolesta, koska työllä oli merkitystä nuorten oman yhteisön tulevaisuuden kannalta, mutta yhdistys ymmärsi myös oman arvonsa, ja vaati vastapalvelukseksi Ranskan intressien edistämisestä apua ja tukea omaan toimintaansa – sekä kenties myös työllistymismahdollisuuksia jäsenilleen ranskalaisen kaupan ja teollisuuden ”omistautuneina välittäjinä”. Thessalonikissa MLF toimi kuitenkin jo valmiiksi melko ranskalaismyönteisessä ympäristössä, sillä kaupungin juutalaisyhteisön koulukieli oli jo pitkään ollut ranska, ja muun muassa AIU:n oppilaitosten suosio oli huomattavan suurta. Menestyksekkäs entisten oppilaiden yhdistys oli hyvää mainosta oppilaitokselle, joka kilpaili oppilaista muiden ranskalaisten koulujen kanssa.²³⁵ Thessalonikin yhdistyksen menestys ja siitä saatu hyöty MLF:lle ja Ranskalle olivat mielestäni kannustavia esimerkkejä muille järjestön oppilaitoksille, jotka olivat Thessalonikia uudempia, ja joilla ei vielä ollut yhtä voimakkaita entisten oppilaiden yhdistyksiä. Thessalonikin yhdistyksen toimintaa ja saavutuksia pidettiin REFF:ssä esillä säännöllisesti. Yhdistyksen olemassaolo ja sen toiminta ensimmäisen maailmansodan aikana ja sitä seuranneina vuosina olivat selkeitä onnistumisen merkkejä MLF:lle, joita se myös esitteli mielellään.

---

²³⁴ ”Association des anciens Élèves de la Mission Laïque Française”, REFF 1921, nro 13, 327–328. ”Le Gouvernement de la République aura certainement à cœur de permettre aux jeunes gens qui ont fondé et développé cette œuvre de la continuer et de l’élargir. [...] Elle a fait et continuera à faire beaucoup pour l’influence française en Orient et spécialement à Salonique, soit au point de vue moral, soit au point de vue économique. [...] nulle part le commerce et l’industrie française ne trouveront de meilleurs auxiliaires et plus dévoués à leur cause que ceux qui ayant reçu une éducation française, professant un attachement profond pour leur patrie intellectuelle, possèdent une connaissance approfondie du marché à conquérir.”

²³⁵ Flitouris 2015, 7.

Siinä missä Thessalonikin yhdistys jatkoi toimintaansa tutkimusajanjaksolla kulttuuripainotteisemmin järjestäen Ranskaa koskeneita luentosarjoja ja tapahtumia, muissakin kohdemaissa perustettiin vastaavia järjestöjä, joiden tuoma hyöty MLF:lle ja Ranskalle oli hiukan toisenlaista, sillä niiden toimintaympäristö ja konteksti oli erilainen. Aleksandrian lyseon entisten oppilaiden yhdistys perustettiin vuonna 1923, ja myös tyttöoppilaat saivat oman yhdistyksensä samana vuonna. MLF:n varapuheenjohtaja Gourdon kuvaili niiden perustamisen todistavan, että lyseolla oli ”[...] vahvat juuret Egyptin maaperässä, ja että se muodostaa jo suuren perheen, jonka jäsenet ovat yhdistyneitä toisiinsa ja [MLF:ään] kiintymyksen siteillä ja ajatusten ja tunteiden yhteisöllä.”²³⁶

Näiden vahvojen siteiden vaaliminen entisiin oppilaisiin hyödytti MLF:n yleisten intressien lisäksi oppilaitoksia itseään, sillä ne saivat toisinaan käytännön apua ja lahjoituksia menestyneiltä entisiltä oppilailtaan. Esimerkiksi ”erään tärkeän kauppakamarin” johtaja, Aleksandrian lyseon entinen oppilas Marcel Messiqua, lahjoitti vuonna 1925 entiselle opinahjolleen 50 Egyptin puntaa kirjojen ostamiseen. Lahjoitus oli huomattavan suuri, sillä kultakantaan sidottu Egyptin punta oli ensimmäisen maailmansodan heikentämään frangiin nähden arvokas – vuonna 1927 yhden Egyptin punnan arvo oli 126 frangia. Eräs toinen entinen oppilas, B. Moussad Soubhy, joka työskenteli Fuad I:n hovissa, luovutti Kairon lyseolle kuninkaan virallisen muotokuvan, jonka kuningas itse halusi oppilaitokselle lahjoittaa.²³⁷ Kairon entisten oppilaiden yhdistykset puolestaan tukivat yhdessä muiden toimijoiden, kuten MLF:n Kairon osaston kanssa rahallisesti lyseon köyhimpiä oppilaita, jotka opiskelivat maksullisessa oppilaitoksessa stipendin varassa. Stipendiaatteja oli vuonna 1927 noin kymmenesosa Kairon lyseon hiukan yli tuhannesta oppilaasta eli noin sata oppilasta.²³⁸ REFF:ssä ja Kairon lyseon vuoden 1927 tiedonannossa julkaistujen tietojen mukaisesti Egyptissä entisistä oppilaista ja heidän yhdistyksistään oli hyvin käytännönläheistä hyötyä oppilaitoksille ja MLF:lle.

Tutkimusajanjaksolla Syyrian uusilla kouluilla ei vielä ollut omia entisten oppilaiden yhdistyksiä, mutta Beirutin vanhemmalla oppilaitoksella oli, ja sen toiminta vaikutti myös Syyriassa. Ranskan mandaattialueina Libanonin ja Syyrian asema oli erilainen verrattuna Egyptiin ja Kreikkaan, jossa

---

²³⁶ Gourdon, 1923, 190. ”[...] le lycée d’Alexandrie [...] ayant de puissantes racines dans le sol égyptien, qu’il constituait une famille déjà nombreuse dont les membres sont unis entre eux et à la M.L.F. par des liens d’affection et par une communauté d’idées et de sentiments.”

²³⁷ “Alexandrie”, REFF 1925, nro 49, 141 ja ”Lycée du Caire”, REFF 1926, nro. 57, 42. Tutkimuksen pohjalta on vaikea sanoa, miten MLF:n lämpimät välit Egyptin kuningashuoneeseen vaikuttivat oppilaiden etenemismahdollisuuksiin esimerkiksi hovissa. Egyptin punnan kurssista: “Historique et Organisation du Lycée français du Caire”, Bulletin 1927, 24.

²³⁸ “Historique et Organisation du Lycée français du Caire”, Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire 1927, 23.

Ranska vaikutti lähinnä kielen ja kulttuurin kautta. Libanonissa ja yksin Beirutissa oli useita satoja ranskalaisia tai ranskankielisiä kouluja, joista suurin osa oli katolisten lähetystyöjärjestöjen ylläpitämiä. Ranskan ja katolisten lähetystyöjärjestöjen yhteistyö entisen Osmanivaltakunnan alueella oli kuitenkin mandaattijärjestelmää paljon vanhempaa perua, sillä ranskalaisia lähetystyöntekijöitä suojaavat ja Ranskan aseman alueen kristittyjen suojelijana vahvistavat vanhimmat sopimukset olivat peräisin 1500-luvulta.²³⁹ Kirkon ja valtion erotuksen jälkeenkin sekulaaria tasavaltalaisuutta sovellettiin ranskalaisissa kouluissa ulkomailla vaihtelevasti ja lähetystyöjärjestöjen hegemoniaa mandaattialueilla oli vaikea murtaa. Mandaattihallinnon ja Ranskan ylikomissaariatien suhteet olivat erityisen vahvoja Libanonin maroniittikristittyihin, jotka olivat tehneet ranskalaisten kanssa yhteistyötä jo kauan.²⁴⁰

Tässä kontekstissa on melko yllättävää, että huolimatta Ranskan mandaattijärjestelmästä ja MLF:n tasavaltalaisesta ja sekulaarista ideologiasta, joka periaatteessa sopi katolisia järjestöjä paremmin Ranskan virallisiin kantoihin, MLF oli 1920-luvun alkupuolen Libanonissa melko pieni toimija. Järjestö kuitenkin yritti parantaa asemaansa mandaattialueilla esimerkiksi kutsumalla mandaattihallinnon edustajia omiin tapahtumiinsa. MLF:n etuna oli valmiiksi läheinen suhde Syyrian ylikomissaariksi nimitettyyn kenraali Maurice Sarrailiin, joka oli tutustunut MLF:n entisten oppilaiden yhdistykseen Thessalonikissa johtaessaan Ranskan armeijan itäistä osastoa (*Armée d'Orient*) Makedonian rintamalla ensimmäisessä maailmansodassa. Ollessaan Thessalonikissa vuonna 1916 Sarrail oli muun muassa järjestänyt yhteistyössä MLF:n entisten oppilaiden yhdistyksen kanssa sarjan hyväntekeväisyyskonsertteja, joiden tuotot ohjattiin Ranskan ja Serbian Punaiselle ristille.²⁴¹ Ranskan virallisena edustajana eli ylikomissaarina Sarrail osallistui kahden vuoden komennuksensa aikana MLF:n toimintaan mandaattialueilla suhteellisen säännöllisesti, ja tuli paikalle muun muassa MLF:n Damaskoksen lyseon avajaisiin 21.9.1925 yhdessä Syyrian hallituksen opetus- ja oikeusministerien kanssa.²⁴²

Mandaattihallinnon edustajiin vaikuttamisessa ja Ranskan tuen vahvistamisessa MLF:lle käytettiin myös Beirutin oppilaitoksen entisten oppilaiden yhdistystä. Kenraali Sarrail aloitti komennuksensa ylikomissaarina Syyriassa vuonna 1924, ja alkuvuodesta 1925 hänet kutsuttiin Beiruttiin MLF:n entisten oppilaiden yhdistyksen tapaamiseen. Tilaisuudessa Sarrail tapasi muiden muassa Ranskassa insinööriksi opiskelleen, yhdistyksen puheenjohtajan Ahmed Daoukin. Historioitsija Jacques Thobie mainitsee Daoukin saaneen vuonna 1910 pääsihteerin Edmond Besnardin avustuksella opiskelupaikan

---

²³⁹ Dueck 2006, 445.

²⁴⁰ Möller 2011, passim.

²⁴¹ ”SALONIQUE – Association des anciens Elèves de la Mission Laïque Française”, REFF 1921, nro. 13, 325.

²⁴² ”Lycée de Damas – Séance d’inauguration”, REFF 1925, nro. 54, 378.

Ranskasta, Aix-en-Provencen teknillisestä korkeakoulusta, mutta mainitsee nuorukaisen olleen vain ”merkittävän beirutilaisen suvun vesa”, eikä kommentoi ollenkaan sitä, onko kyseessä sama Ahmed (tai Ahmad) Daouk (1892–1979), pitkän uran tehnyt libanonilainen poliitikko ja diplomaatti, joka toimi kahteen otteeseen Libanonin pääministerinä (1941–42 ja 1960) ja josta tuli Libanonin ensimmäinen suurlähettiläs Ranskaan (1944–1958). Poliitikko ja diplomaatti Daoukin kerrotaan myös opiskelleen Beirutissa ranskalaisissa kouluissa ja myöhemmin insinööriksi Ranskassa Aix-en-Provencessa vuosina 1910–1914, joten on mielestäni hyvin todennäköistä, että kyseessä on sama henkilö.²⁴³ Pitämässään puheessa nuori Daouk kertoi ylikomissaarille suoraan sen, mitä MLF:n entiset oppilaat häneltä toivoivat:

[...] näyttämällä olevanne [entisten oppilaiden yhdistyksen] toimelias ystävä, olette välittömästi lähentyneet syyrialaisen suuren enemmistön kanssa. Se näkee ranskalaisen sekulaariuden kehitymisessä meidän luonamme todellisen välineen, jolla voidaan lähentää hajallaan olevia siehuja kohti jaloa ja kaunista ideaalia, kansallistunnetta, joka on vapaan kansan voiman ja kestävyuden pantti, ja jolla herätetään henkiin nuori ja uudelleen syntyvä Syyria.

Ah! Kenraalini, moninkertaistakaa rakkaassa isänmaassamme sellaiset oppilaitokset kuin Beirutin sekulaari oppilaitos [...] ja teidän nimenne pysyy ikuisesti meidän kaikkien sydämissämme ensimmäisenä ranskalaisena, joka oikeasti rakasti Syyriaa sellaisena kuin se on.²⁴⁴

Tasavaltalaiselle ja MLF:n toimintaan jo tutustuneelle kenraalille tuskin tarvitsi uskotella, että sekulaarius kouluissa oli hyödyllinen väline kansan yhtenäistämiseen, mutta puhe on mielenkiintoinen esimerkki siitä, minkälaista vaikuttamistyötä MLF:n entiset oppilaat pystyivät järjestön puolesta tekemään, ja minkälaista hyötyä heistä oli MLF:n tavoitteille kohdemaissa. Daouk vetosi paitsi syyrialaisen, niin myös Ranskan etuun, ja tarjosi Ranskan viralliselle edustajalle eli ylikomissaarille oikotien syyrialaisen luottamuksen saavuttamiseen, joka olisi MLF:n tukeminen. Tilanne ei toki ollut näin yksinkertainen, sillä Ranskan mandaattihallinto oli Syyriassa erittäin epäsuosittu, ja MLF:n kouluverkoston levittäminen koko mandaattialueelle tuskin olisi muuttanut

²⁴³ Thobie 2009, 56, ”*rejeton d’une grande famille de Beyrouth*”, ja Malsagne, 24.11.2018 (luettu 6.2.2020). Malsagne on kirjoittanut libanonilaisista diplomaateista myös kirjan, *Sous l’œil de la diplomatie française, le Liban de 1946 à 1990* (2017), jota ei kuitenkaan ole saatavilla Helsingin yliopiston lisenssillä, enkä toistaiseksi ole saanut teosta luettavakseni.

²⁴⁴ ”*Collège de Beyrouth – Association des anciens élèves*”, REFF 1925, nro. 50, 185. ”[...] *en vous montrant l’ami agissant de cette maison, vous vous êtes immédiatement rapproché de l’immense majorité des Syriens qui voient dans le développement des œuvres laïques chez nous, le vrai moyen de rapprocher les esprits épars vers un idéal noble et beau, et de ranimer en Syrie, jeune et renaissante, le sentiment national, ce gage de la force et de la durée d’un peuple libre. [...] Ah! Mon général, multipliez en notre chère patrie des établissements tels que le collège laïque de Beyrouth [...] et votre nom, dans tous nos cœurs, restera comme celui du premier Français qui aura vraiment aimé la Syrie pour elle-même.*”

tilannetta. Sarraïl ei myöskään jäänyt Syyrian historiaan maata rakastaneena ranskalaisena, vaan Damaskoksen kaupungin pommituksen aikaisena ylikomissaarina, joka poistettiin tehtävistään pian hyökkäyksen jälkeen.²⁴⁵ Siitä huolimatta MLF:n entiset oppilaat saattoivat olla tietyissä tilanteissa jopa järjestön opettajia ja aktiiveja tehokkaampia vaikuttajia, sillä heidän kauttaan pystyttiin osoittamaan se, mihin MLF:n järjestämällä koulutuksella oli mahdollista päästä jopa alueilla, joissa Ranskan valta oli jatkuvan kyseenalaistuksen kohteena.

Kuinka menestyneitä MLF:n entisten oppilaiden yhdistykset lopulta kuitenkin olivat? Möllerin arvion mukaan MLF:n yhdistysten menestys oli Libanonissa heikompaa kuin uskonnollisten tahojen ylläpitämien oppilaitosten vastaavien yhdistysten, ja yksi syy tähän hänen mielestään oli yhdistävän uskonnon puuttuminen.²⁴⁶ Mikäli näin on, se mielestäni selittää yhtäältä MLF:n Thessalonikin entisten oppilaiden yhdistyksen menestystä, sillä sen jäsenistä suurin osa oli juutalaisia, joita yhdisti yhteinen uskonto, mutta toisaalta myös muut asiat. Kreikassa ja Egyptissä Ranskan asema oli myös erilainen verrattuna Libanoniin ja Syyriaan, joissa se oli mandaattivalta. Egyptissä Ranska hyödynsi kuningashuoneen suosiota ja yleistä brittiläisvastaista mielialaa omaksi edukseen, kun taas Thessalonikissa vallinneessa ranskalaisuusmielisyydessä kyse oli kaupungin juutalaisyhteisön identiteetin politisoitumisesta ensimmäisen maailmansodan aikana, kun erilaiset ryhmät kannattivat sodan eri osapuolia. Chronakis toteaaakin, että *”ranskalais- tai saksalaismielisyys [Thessalonikissa] oli paljon enemmän kuin yksilön mielipide: se oli politisoitunut globaali identiteetti, joka omittiin paikallisesti.”*²⁴⁷ Toisaalta Libanonissa MLF:n haastajina olivat voimakkaat lähetystyöjärjestöt, joiden entisten oppilaiden yhdistykset toimivat Möllerin mukaan MLF:n järjestöä tehokkaammin sosiaalisen nousun takaajina, sillä erityisesti katolisten oppilaitosten suhteet mandaattihallintoon olivat läheiset. Ranskalaisten oppilaitosten tunnustuksellisuus karkotti monet muslimit amerikkalaisiin ja brittiläisiin oppilaitoksiin, joita pidettiin ranskalaisia kouluja neutraalimpina ja joista tuli ranskalaisten lähetystyöjärjestöjen oppilaitosten todellisia haastajia mandaattialueilla erityisesti 1930-luvulta lähtien, kuten sekä Möller että Dueck osoittavat.²⁴⁸ MLF:n edustajat raportoivatkin Ranskan ulkoministeriöön 1930-luvulla muslimien kaikkoomisesta ranskalaisista kouluista, ehkä korostaakseen sitä, että sekulaarit koulut sopisivat paremmin valtaosin islaminuskoisille alueille.²⁴⁹

---

²⁴⁵ Pedersen 2015, 146–147.

²⁴⁶ Möller 2011, 100–103.

²⁴⁷ Chronakis 2017, 187–190. *”To be pro-French or pro-German was much more than an individual’s opinion: it was a politicized global identity that was appropriated locally.”*

²⁴⁸ Möller 2011, 98 ja Dueck 2006, passim.

²⁴⁹ Möller 2011, 98.

Konkreettisen ja MLF:n toimintaa kohdemaissa edistävän hyödyn lisäksi entisillä oppilailla oli yhä kouluissa olevien oppilaiden tapaan selvää propaganda-arvoa, jonka takia heitä mielestäni pidettiin esillä REFF:n sivuilla ja kutsuttiin oppilaitosten tapahtumiin, joissa oli mukana Ranskan ja kohdemaiden edustajia. Mikäpä olisi ollut parempaa mainosta MLF:n toiminnalle kuin menestyneet, kaunopuheiset ja ranskalaismyönteiset nuoret aikuiset, jotka näennäisesti omasta tahdostaan tekivät työtä heidät kouluttaneen järjestön ja sen kotimaan hyväksi? Osaksi kyse oli myös muiden ranskalaisten koulujen toiminnan imitoinnista, sillä suurin osa ulkomailla sijainneista ranskalaisista oppilaitoksista ylläpiti yhteyksiä entisiin oppilaisiinsa. Möllerin mukaan yhdistykset olivat Ranskan koloniaalisen projektin strategisia kumppaneita, joiden pohjalta luotua ranskalaismyönteistä eliittiä pidettiin yllä kutsumalla heitä erilaisiin tapahtumiin ja raportoimalla heidän tekemisistään koulujen lehtien ”seurapiiripalstoilla”.²⁵⁰

REFF:ssä luotu kuva entisistä oppilaista on kuitenkin kiiltokuvamainen ja se perustuu heistä saatavaan hyötyyn. REFF:n sivuilla entiset oppilaat pitivät tiiviisti yhteyttä toisiinsa ja opettajiinsa, tekivät hyväntekeväisyyttä ja lähtivät Eurooppaan opiskelemaan yhtä sujuvasti kuin kotimaidensa korkeakouluihin. Entiset oppilaat pitivät tunteikkaita puheita oppilaitostensa juhlissa ja vanhojen opettajiensa hautajaisissa²⁵¹, sekä tekivät ja järjestivät avokätisiä lahjoituksia oppilaitoksiinsa. REFF:n pohjalta olisikin helppo uskoa, että MLF oli saavuttanut tavoitteensa oppilaidensa suhteen, eli luomaan sen ranskalaismielisen eliittiryhmän, jota se toivoi, ja että tutkimusajanjaksolla kouluissa opiskeleville lapsille oli odotettavissa samanlaista tulevaisuutta. Osaksi tämä olikin totta, sillä jotkut entisistä oppilaista näkivät entisten oppilaiden yhdistykset hyödyllisinä sosiaalisen kanssakäymisen muotoina, ja olivat valmiita tekemään töitä Ranskan intressien edistämiseksi omissa kotimaissaan. Toisaalta kuitenkin jotkut MLF:n entisistä oppilaista arvioivat saamaansa koulutusta huomattavasti kriittisemmin, kuten Kahanoffin tekstit osoittavat, ja Möllerin mukaan esimerkiksi Libanonissa moni MLF:n entisistä oppilaista liittyi ranskalaisvastaisiin liikkeisiin. Esimerkiksi eräs Beirutin oppilaitoksen entinen oppilas, Taqi al-Din al Sulh, perusti sisarustensa kanssa ranskalaisvastaisen sanomalehden nimeltä *al-Nida* (suom. Kutsu), jota julkaistiin vuosina 1932–1935.²⁵²

Sivilisointiprosessin tulokset olivat siis MLF:n kannalta sekä mieluisia että ristiriitaisia. Yhtäältä entisistä oppilaista oli hyötyä järjestölle, ja MLF:n luoman identiteetin omaksuneet entiset oppilaat toimivat järjestön ja Ranskan hyväksi sekä omien intressiensä että identiteettinsä velvoitteiden vuoksi. Entisten oppilaiden yhdistyksien tuoman hyödyn laatu ja merkittävyys vaihteli sen mukaan

---

²⁵⁰ Möller 2011, 100.

²⁵¹ ”Lycée de Salonique – Nécrologie”, REFF 1926, nro. 62, 268–269.

²⁵² Möller 2011, 107 ja Ayalonn 1995, 89.

missä ne toimivat, ja minkälainen Ranskan asema kohdemaassa oli. Toisaalta kuitenkin MLF oli osassa kohdemaista vielä niin uusi toimija, että sen entisten oppilaiden yhdistykset eivät pystyneet kilpailemaan paremmin järjestäytyneiden toimijoiden kanssa, ja kaikki entiset oppilaat eivät suhtautuneet saamaansa koulutukseen pelkästään myönteisesti.

Tässä tutkimuksessa ainut todella ääneen päässyt entinen oppilas on Jacqueline Shohet Kahanoff, sekä tietyssä määrin hänen lisäksi Thessalonikin ja Beirutin entisten oppilaiden yhdistyksien jäsenet, joiden kommentteja voi kuitenkin pitää melko pitkälti MLF:n näkemysten kanssa linjassa olevina. Muita tunnettuja MLF:n alumneja itäisen Välimeren oppilaitoksista ovat muiden muassa egyptiläissyntyinen runoilija ja kirjailija Edmond Jabès (1912–1991), joka tuli tunnetuksi toisen maailmansodan jälkeen Ranskassa, sekä aiemmin mainittu Ahmed Daouk, jonka henkilöllisyys ei kuitenkaan vielä toistaiseksi ole varma.²⁵³ Kyseessä voi toki myös olla joku toinen Daouk kuin Libanonin entinen pääministeri ja ensimmäinen Ranskaan lähetetty itsenäisen Libanonin suurlähettiläs, mutta todennäköisyys tälle on melko pieni – kuinka monta libanonilaista Ahmed Daoukia opiskeli Aix-en-Provencessä insinööriksi täsmälleen vuosina 1910–1914? Heidän ja muiden entisten oppilaiden kautta olisi kenties mahdollista myös tarkastella sitä, miten MLF vaikutti heidän tulevaisuuteensa. Missä he asuivat, mitä he tekivät työkseen ja miten he pitivät yllä suhteitaan järjestöön ja Ranskaan? Oppilaita aikuisuuden kynnykselle asti seuranneena olisi mielenkiintoista jatkaa matkaa heidän kanssaan vielä hiukan pidemmälle.

MLF:n oppilaiden vaiheista koulutuksen jälkeen on kuitenkin toistaiseksi olemassa hyvin vähän tutkimusta, ja näin työn lopuksi onkin pohdittava myös sitä, miksi tämä työ muotoutui sellaiseksi kuin se on, ja miten sen aihepiirien parissa olisi mahdollista jatkaa. Yksi lähtökohta tutkielmalleni ennen aiheen tarkentumista olivat Ranskan kieleen ja kulttuuriin liitetyt universaaliuden myytit, sekä minua jo pitkään häirinnyt, kliseeksi vakiintunut kuvasto Ranskasta valistuneena siirtomaaisäntänä, joka yhtäältä esittää muita eurooppalaisia valtioita inklusiivisempaa suurvaltaa, joka jakoi avokätisesti kansalaisuuksia kaikille ranskantaitoisille alamaistilaisilleen, ja toisaalta kielen ja kulttuurin voimaan valtansa perustavaa henkistä suurvaltaa, joka levitti vallankumouksen periaatteita ja ihmisoikeuksia. Mielestäni näiden mielikuvien vuoksi MLF:n ja muiden ranskalaisten koulutusjärjestöjen toiminnassa on vielä paljon tutkittavaa ja purettavaa.

Ranskan siirtomaaimperiumin lieveilmiöiden historian purku on kesken (ja onko historiantutkimus oikeastaan koskaan valmista?), sillä erityisesti monet kielen ja kulttuurin levittämiseen toimintansa perustaneet järjestöt pesivät dekolonisaation aikana ja jälkeen kätensä kytköksistään imperialismiin.

---

²⁵³ Jabèsin elämästä Jaron 2003, passim.

Esimerkiksi historioitsija Janet Horne on kritisoinut Alliance françaisea sen historian valkopesusta, ja AIU:n ristiriitaista perintöä on purettu useammassa teoksessa.²⁵⁴ MLF on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle sen koosta huolimatta: nykyään järjestöllä on 112 koulua 39 maassa. Ranskan opetusministeriön tunnustamista ranskalaisista kouluista maailmalla MLF:n koulut muodostavat yli viidesosan, ja nykyään sillä on yli 60 000 oppilasta ympäri maailmaa.²⁵⁵ Siitä huolimatta MLF:stä on kirjoitettu vain yksi historiikki, jonka järjestöä myötäilevä lähestymistapa ei anna paljoakaan kriittiselle lukijalle. Tämä oli yksi niistä syistä, jonka vuoksi tämän tutkielman aiheeksi valikoitui juuri MLF, ja samasta syystä järjestöä olisi mielestäni syytä tarkastella jatkossakin.

Möllerin mukaan järjestön entisistä oppilaista ja heidän yhdistyksistään on olemassa hyvin vähän tutkimusta.²⁵⁶ Mielestäni olisi mielenkiintoista tarkastella yksityiskohtaisemmin sitä, miten oppilaille kävi heidän valmistuttuaan, ja yksi näkökulma tähän olisi esimerkiksi Ranskaan opiskelemaan lähteneet MLF:n kasvatit ja se, miten he sopeutuivat maahan, jota heidät oli opetettu pitämään henkisenä kotimaanaan. Esimerkiksi Pariisiin opiskelemaan lähteneet entiset oppilaat olisivat yksi mahdollinen tutkimuksen kohde, sillä maailmansotien välisenä aikana Pariisissa oleskeli paljon opiskelijoita ympäri maailmaa, myös Ranskan siirtomaista ja niin sanotusta kolmannesta maailmasta. Michael Goebel tarkastelee tätä näkökulmaa teoksessaan *Anti-imperial Metropolis* (2015), ja väittää, että moni toisen maailmansodan jälkeinen imperialisminvastainen ja nationalistinen liike sai tuulta alleen nimenomaan maailmansotien välisenä aikana Pariisissa, erilaisten ihmisten ja maailmojen kohtaamisten kautta.²⁵⁷

Haluaisin tarkastella esimerkiksi sitä, miten MLF:n entiset oppilaat ja myös muut itäisen Välimeren alueelta lähtöisin olevat opiskelijat Pariisissa sijoittuivat tähän yhtälöön: tunsivatko he kuuluvansa samaan viiteryhmään siirtomaista lähtöisin olevien opiskelijoiden kanssa, vai kokivatko he olevansa jotakin muuta? Tunsivatko he Ranskassa olevansa osa sitä kielellistä ja kulttuurista yhteisöä, johon heidän olisi MLF:n mukaan pitänyt jollain lailla kuulua? Miten heidän suhtautumisensa Ranskaan muuttui, vai muuttuiko se? Osallistuivatko MLF:n entiset oppilaat kansallisiin tai poliittisiin liikkeisiin joko kotimaissaan tai jopa Ranskassa? Möllerin mukaan moni MLF:n entisistä oppilaista Libanonissa osallistui ranskalaisvastaiseen toimintaan, mutta mielestäni olisi hyvä tarkastella myös Thessalonikin ja Egyptin lyseoiden entisiä oppilaita heidän koulutuksensa jälkeen, sillä myös heidän

---

²⁵⁴ Horne 2017, 95–97. AF:n verkkosivuilta löytyvä historiallinen aikajana on mielenkiintoinen, siinä järjestö perustetaan vuonna 1883 ja seuraavan kerran jotain mainitsemisen arvoista tapahtuu vasta toisen maailmansodan jälkeen. Välissä on tyhjää, kuin kartan valkealla kohdalla. AIU:sta Rodrigue 1990, passim ja Miccoli 2015, 20–52.

²⁵⁵ Mission laïque françaisen internetsivusto, ”Établissements”, päiväämätön (luettu 11.2.2020). Yksi kouluista on Suomessa, Raumalla.

²⁵⁶ Möller 2016, 266, 274–275.

²⁵⁷ Goebel 2015, passim.

kotimaansa ja -kaupunkinsa olivat suurten muutosten keskellä, ja heidän suhteensa Ranskaan oli kenties vielä tiukemmin sidoksissa heidät kouluttaneeseen järjestöön kuin libanonilaisten ja syyrialalaisten. Entisten oppilaiden yhdistysten julkaisemien lehtien avulla pääsisi todennäköisesti melko nopeasti entisten oppilaiden jäljille, ja myös MLF:n omat arkistot, joita säilytetään nykyään Ranskan kansallisarkistossa Pariisin pohjoispuolella, sisältävät epäilemättä mielenkiintoista aineistoa, mikäli Pariisissa opiskelleet oppilaat todella olivat yhteydessä heidät kouluttaneeseen järjestöön.

4. Johtopäätökset

Olen tässä työssä osoittanut, että MLF:n oppilaissa väitetysti tapahtunutta muutosta käytettiin tietoisesti järjestön toiminnan oikeutuksen perusteena. Järjestö pyrki osoittamaan, että sen edustama maallinen ja tasavaltalaiseen ideologiaan pohjaava ranskalainen koulutus ja sen muovaama identiteetti olivat parempia vientituotteita ulkomaille kuin katolisten lähetystyöjärjestöjen vastaava koulutustyö ja uskonto. Oppilaitostensa ja oppilaidensa kautta MLF myös yritti määritellä uudelleen roolia, joka sen kotimaalla oli ollut itäisen Välimeren alueella vuosisatojen ajan. MLF näki edustavansa uutta aikaa, uutta maailmaa ja uutta Ranskaa. Uuteen rooliin ei kuulunut imperialismin vanha väkivalta eikä tukahduttavana pidetty kytkös katoliseen kirkkoon ja lähetystyöntekijöihin, joiden katsottiin vieraannuttavan ranskalaisen koulutuksen piiristä muslimit ja ei-kristittyihin vähemmistöihin kuuluneet lapset ja siten entisen Osmanivaltakunnan alueen ihmisten enemmistö.

Kouluihin tulevat oppilaat olivat taustoiltaan moninaisia, ja MLF olikin kohdemaissaan 1900-luvun alussa enimmäkseen vähemmistöjen suosiossa inklusiivisen ideologiansa vuoksi. Tämän aiheuttamaa pettymystä ei ilmaistu REFF:n sivuilla, vaan oppilaiden moninaisuus pyrittiin kääntämään voitoksi, ja sen kautta perusteltiin MLF:n opetusideologian toimivuutta. Oppilaiden taustat ja identiteettien rakenne eivät täysin avautuneet MLF:lle, mutta se pyrki kuitenkin luokittelemaan ja jäsentämään oppilaitaan tavoilla, jotka korostivat heidän moninaisuuttaan ja MLF:n tarjoaman koulutuksen sopivuutta kaikista ryhmistä tuleville oppilaille. Rodun, etnisyyden, kansallisuuden ja uskonnon kategorioita käytettiin suhteessa oppilaisiin limittäin ja toisinaan epäjohdonmukaisesti, mutta joidenkin kategorioiden, kuten kansallisuuden tai uskonnon, esitettiin selittävän sitä, minkälaisia oppilaat olivat ja esimerkiksi heidän mielenkiinnon kohteitaan ja oppimisen tapojaan. Kategorioita käytettiin korostamaan sitä, miten oppilaat poikkesivat koulutuksen alussa ranskalaisista lapsista ja miten opetusta oli sovellettava heidän tarpeisiinsa, mutta myös sitä, miten MLF:n koulutusideologia lopulta kuitenkin sopi moninaiselle oppilasjoukolle.

Kategorioiden kolmas käyttötarkoitus oli osoittaa, että alun moninaisuudesta huolimatta koulutuksen tavoitteet toteutuivat, ja että oppilaista tulisi sen päätökseksi sitä, mitä MLF toivoi. Järjestöllä oli useita tavoitteita oppilailleen, joista tärkein oli Ranskan kielen ja kulttuurin oppiminen. Tähän tavoitteeseen kuului myös kulttuurisen identiteetin omaksuminen, joka tarkoitti Ranskalle myönteistä tulkintakehystä ja tapaa tarkastella maailmaa MLF:lle mieluisalla tavalla. Oppilaiden haluttiin oppivan kiitollisuutta heidät kouluttanutta järjestöä ja sen kotimaata kohtaan, sekä tukevan ja edistävän niiden toimintaa ja intressejä kotimaissaan. Tavoitteiden toteutumista pyrittiin edistämään

luomalla ja ylläpitämällä oppilaiden suhteita sekä oppilaitoksiinsa että Ranskaan. Oppilaat oppivat jo kouluaikoinaan monenlaisia vaikuttamisen ja kanssakäymisen tapoja, joita harjoitettiin myös entisten oppilaiden yhdistyksissä. Näitä olivat muassa Ranskaa ja MLF:n oppilaitoksia hyödyttävät hyväntekeväisyyskeräykset, kulttuuritoiminta ja jopa Ranskan edustajiin vaikuttaminen itsenäisesti tai MLF:n apuna.

MLF esitti moninaiset oppilaansa nopeasti yhtenäiseksi muuttuvana joukkona, jonka varttuessa yhdessä uskonnolliset ja kansalliset kategoriat häipyivät taustalle ja muuttuivat toisarvoisiksi. Oppilaista tuli niin sanotusti henkisesti yhtenäisiä keskenään. Vaikka MLF kertoi tavoitteekseen kouluttaa oppilaansa tavalla, joka kunnioitti heidän taustojaan ja kulttuureitaan, usein heidän odotettiin kuitenkin koulutuksen edistyessä muistuttavan yhä enemmän ranskalaisia ikätovereitaan. Oppilaita kannustettiin olemaan ”kuten ranskalaiset lapset”, ja MLF:n hallintoneuvoston jäsenet esittelivät muun muassa lasten käytöstä ja ulkonäköä sen kautta, miten paljon ne muistuttivat ranskalaisten ikätoveriensa tapaa käyttäytyä ja pukeutua. Tämä korostui erityisesti tyttöoppilaiden kohdalla, ehkä siksi, että tyttöjen osalta koulutuksen tavoitteet eivät olleet aivan yhtä selkeitä kuin poikaoppilaiden.

Tyttöjen kouluttaminen oli yksi keino, jolla MLF pystyi korostamaan edistysellisyyttään ja tarpeellisuuttaan kohdemaissa, ja sitä se siinä mielessä olikin, että osa sen tyttöoppilaista sai oikeuden osallistua baccalauréat-kokeeseen jopa ennen ranskalaisia tyttöjä. Tytöt saivat mahdollisuuden kouluttautua suhteellisen pitkälle, mutta mahdollisuuksilla oli rajansa, eikä edes MLF:llä välttämättä ollut selkeää käsitystä siitä, mitä tyttöjen olisi pitänyt tehdä koulutuksen jälkeen. Tytöille oli myös omia entisten oppilaiden yhdistyksiä, ja nämä osallistuivat niiden kautta oppilaitostensa toimintaan ja jatkoivat Ranska-suhteensa ylläpitoa, mutta heidän ei ilmeisesti odotettu välttämättä työllistyvän tai jatkavan opintojaan edes MLF:n taholta.

Koulutuksen tuloksena MLF:n opetusideologian tasavaltalaiset ja ranskalaiset ideaalit omaksuneista oppilaista oli tarkoitus tulla Ranskalle myötämielisiä välittäjiä omissa kotimaissaan, olipa kyse taloudellisista, poliittisista tai yhteiskunnallisista kysymyksistä. Oppilaista oli tarkoitus tulla kotimailleen hyödyllisiä kansalaisia, mutta MLF:n näkökulmasta tämä hyöty kattoi myös sen omien ja Ranskan intressien edistämisen muun muassa entisten oppilaiden yhdistysten tekemän työn kautta. Hyöty saattoi olla hyvin konkreettista, kuten oppilaitosten hyväksi tehdyt lahjoitukset, mutta myös yleistä Ranskan etujen edistämistä ja vaikutusvallan ylläpitoa.

Oppilaiden käyttö toiminnan perusteena on monella tavalla looginen ratkaisu, sillä he olivat MLF:n ideoiden pääasiallinen yleisö ja opetuksen vastaanottajat. Oppilaat olivat myös helpommin hallittavia

ja ohjailtavia kuin aikuiset, jopa Ranskalle myötämieliset sellaiset – lapset pääsivät ääneen vain silloin kuin heidän annettiin puhua, ja silloinkin lapset puhuivat asioista MLF:n ja opettajiensa tarkassa ohjauksessa. Oppilaat saivat näkyä, mutta harvoin kuulla, kuten kilttien lasten pitikin. Heidän kautta MLF pystyi esittämään oppilaitostensa tarjoaman koulutuksen lähtökohdat, edistymisen ja tulokset sekä konkreettisella että niin sanotusti henkisellä tasolla. Prosessi oli myös helppo esittää heidän kautta oppilaiden kasvaessa ja oppiessa. MLF:n sivilisointiprosessi oli REFF:n sivuilla esitettynä oppilaissa koulutien aikana tapahtunut muutos, jossa erilaisista ryhmistä tulevista ulkomaalaisista lapsista tuli MLF:lle ja erityisesti Ranskalle hyödyllisiä toimijoita, jotka osasivat puhua ranskaa ja toimia ranskalaisten kanssa, ja levittää tarvittaessa Ranskalle myötämielistä propagandaa omissa lähiympäristöissään.

MLF oli monista ristiriitaisuuksistaan huolimatta uudenlainen toimija verrattuna muihin ranskalaisiin koulutusjärjestöihin ja siirtomaiden koulujärjestelmiin, ja sen omissa teksteissä esiintyvä holhoava ja paikoitellen alentuva kielenkäyttö on esimerkiksi Marokon siirtomaakoulujen oppilaita käsitteleviin teksteihin verrattuna huomattavan pehmeää – koska MLF väitti ymmärtävänsä oppilaitaan, sen oli myös esiinnyttävä sen mukaisesti. MLF ehkä pyrki johonkin idealistisempaan, kuin mihin se kykeni, sillä järjestö ei pystynyt tunnistamaan omien tavoitteidensa ja hyvinä pitämiensä tulosten välistä ristiriitaa. MLF:n ideologian mukaisesti koulutuksen tuli kunnioittaa lasten omia lähtökohtia ja heidän omia identiteettejään, mutta silti koulutuksen tuloksena heidän olisi tullut olla ”kuten ranskalaiset lapset”, kuten Kahanoff asian ilmaisi.

MLF kenties yritti ymmärtää oppilaitaan, mutta ei täysin pystynyt siihen, sillä se yritti ymmärtää heitä liikaa omista lähtökohdistaan käsin. Oppilaita käsiteltiin joko yhtenä, suunnilleen samat piirteet omaavana massana – orientaalisina lapsina, joiden ominaisuudet pystyttiin niputtamaan tuon määreen alle, tai toisaalta heidät luokiteltiin uskontojen tai kansallisuuksien kategorioiden mukaisesti, ikään kuin ne yksin olisivat pystyneet selittämään sen, keitä oppilaat olivat, mistä oppiaineista he pitivät ja miten he käyttäytyivät.

Oppilaiden identiteettien monitahoisuutta ei tuotu esille – joko niitä ei ymmärretty tai niiden esiintuomisesta ei yksinkertaisesti olisi ollut mitään hyötyä MLF:lle. Järjestöllä oli tarina, jonka se halusi itsestään ja oppilaistaan kertoa, ja siinä MLF esitti valistuneen ja hyväntahtoisen opettajan osaa, kun taas oppilaiden rooli oli olla helposti ymmärrettäviä, luokiteltavia, koulutettavia ja muovattavia. Liian monimutkainen narratiivi tuskin olisi ollut yhtä toimiva ja helposti hallittava kuin kohti Ranskaa kirkkain silmin katsovat lapset ja nuoret, jotka tekivät töitä henkisen kotimaansa hyväksi kiitollisuuden ja kiintymyksen vuoksi. Verrattaisesta valistuneisuudestaan huolimatta MLF ylläpiti tiettyjä Ranskan kieleen ja kulttuuriin liitettyjä myyttejä, kuten kulttuurin universaali

soveltuvuus kaikkien ihmisten tarpeisiin, ja kielen oppimisen myötä oppilaille välittyvä selkeä ja looginen ajattelukyky. Näitä ominaisuuksia edustavana toimijana MLF asetti itsensä oppilaidensa yläpuolelle, ja siten järjestö asetti oppilaiden omien lähtökohtien yläpuolelle myös sen kulttuurin, universaalin, tasavaltalaisen ranskalaisuuden, jota se katsoi edustavansa.

Eurooppalaisten asenteellisuus, siirtomaavaltojen käsitys oman kulttuurinsa ylemmyydestä tai Ranskan perinteinen kulttuurinen hegemonia eivät kuitenkaan ole uusia asioita eikä niiden paljastaminen varsinaisesti ole ollut tämän työn tarkoitus. Tarkoitukseni on ollut pikemminkin osoittaa se, että vaikka 1920-luvulla tehtiin muun muassa Kansainliiton perustamisen myötä retorisia harppauksia valtioiden ja kansojen välisissä suhteissa, vanhoista valtarakenteista eroon pääseminen osoittautui usein vaikeammaksi. Myös niin sanotuilla hyväntahtoisilla ja valistuneilla toimijoilla, jotka lähtivät Euroopasta levittämään milloin uskontoa, milloin valistusta, milloin vapautta, oli omat intressinsä. Vaikka osa näistä intresseistä saattoi ollakin pyyteettömiä, niin ne eivät olleet puolueettomia, eivätkä ne esimerkiksi MLF:n tapauksessa varsinaisesti pyrkineet kohti valtarakenteiden purkamista, vaan niiden muodon ja käytänteiden muuttamista toiseen muotoon.

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Gourdon Henry, ”Les établissements de la Mission laïque française dans la Méditerranée orientale”, julkaisussa *Notre langue dans le bassin de la Méditerranée*. Toim. Alliance Française. Congrès de l’Alliance Française à l’exposition coloniale de Marseille, 1923: 186–194.

Kahanoff Jacqueline, ”Childhood in Egypt”, Teoksessa *Mongrels or Marvels: the Levantine Writings of Jacqueline Shohet Kahanoff*. Toim. Somekh Sasson ja Starr Deborah A. Stanford University Press: Stanford 2011 (Alkuperäinen julkaisuvuosi 1959a), 1–13.

Kahanoff Jacqueline, ”Europe from Afar”, *Mongrels or Marvels: the Levantine Writings of Jacqueline Shohet Kahanoff*. Toim. Somekh Sasson ja Starr Deborah A. Stanford University Press: Stanford 2011 (Alkuperäinen julkaisuvuosi 1959b), 100–113.

Lycée français du Caire ja Mission laïque française, *Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire: grand lycée de garçons, petit lycée de jeunes filles, école de commerce*, 1927. Saatavilla osoitteessa <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb328168884/date> (Bibliothèque nationale de France).

Lehdistö

Revue de l’enseignement français hors de France 1920–1926/27

Tutkimuskirjallisuus

Painettu tutkimuskirjallisuus

Abécassis Frédéric, ”L’enseignement du français en Egypte dans les années 1920 : une nébuleuse à plusieurs degrés de francité”. *Documents pour l’histoire du français langue étrangère ou seconde*, vol 1: 27 (2001) 1–13.

Abécassis Frédéric, ”Les lycées de la Mission laïque française en Egypte (1909-1961). L’exportation d’un modèle français en Orient et ses contradictions.” Teoksessa *Lycées, lycéens, lycéennes, deux siècles d’histoire*. Toim. Caspard Pierre, Luc Jean-Noël ja Savoie Philippe. Institut national de recherche pédagogique : Pariisi 2005, 131–143.

Akan Murat, ”Diversité: Challenging or constituting laïcité?” *French Cultural Studies* vol. 28:1 (2017): 123–137.

Ayalonn Ami, *The Press in the Arab Middle East: A History*. Oxford University Press: Oxford 1995.

Burrows Mathew, “‘Mission civilisatrice’: French Cultural Policy in the Middle East, 1860-1914”. *The Historical Journal*, vol. 29:1 (1986): 109–135.

Chronakis Papamichos Paris, “Global Conflict, Local Politics. The Jews of Salonica and World War I”. Teoksessa *World War I and the Jews. Conflict and Transformation in Europe, the Middle East and America*. Toim. Rozenblit Marsha L. ja Karp Jonathan. Berghahn: New York 2017, 175–200.

Conklin Alice L., *A Mission to Civilize. The Republican Idea of Empire in France and West Africa, 1895-1930*. Stanford University Press: Stanford 1997.

Daughton, J.P., *An Empire Divided. Religion, Republicanism, and the Making of French Colonialism, 1880-1914*. Oxford University Press: Oxford 2006.

Daughton, J.P., “Behind the Imperial Curtain: International Humanitarian Efforts and the Critique of French Colonialism in the Interwar Years”. *French Historical Studies* vol 34: 3 (2011): 503–528.

Deguilhem Randi, “Turning Syrians into Frenchmen: The cultural politics of a French nongovernmental organization in Mandate Syria (1920-67) -- the French Secular Mission schools”. *Islam and Christian-Muslim Relations* vol. 13:4 (2002): 449–460.

Dueck, Jennifer M., “Educational Conquest: Schools as a Sphere of Politics in French Mandate Syria, 1936-1946”. *French History* vol 20: 4 (2006): 442–459.

Dueck, Jennifer M., ”Flourishing in Exile. French Missionaries in Syria and Lebanon under Mandate Rule”. Teoksessa *In God’s Empire: French Missionaries and the Modern World*. Toim. White Owen ja Daughton J.P. Oxford University Press: 2012, 151–172.

Ezra Elisabeth, *The Colonial Unconscious. Race and Culture in Interwar France*. Cornell University Press: Ithaca ja Lontoo 2000.

Fieldhouse D.K., *Western Imperialism in the Middle East 1914–1958*. Oxford University Press: Oxford ja New York 2006.

Flitouris Lampros, “La Mission Laïque de Salonique: berceau et vecteur de la francophonie en Europe de sud-est de 1906 à la fin des années 1940”. *Documents pour l’histoire du français langue étrangère ou seconde*, 54 (2015): 97–115 (verkkojulkaisussa 1–14).

Goebel Michael, *Anti-imperial Metropolis. Interwar Paris and the Seeds of Third World Nationalism*. Cambridge University Press: New York 2015.

Hall Stuart, *Identiteetti*. Suom. ja toim. Lehtonen Mikko ja Herkman Juha. Vastapaino: Tampere 1999.

- Hall Stuart, ”Kulttuuri, paikka, identiteetti”, Teoksessa *Erilaisuus*. Toim. Lehtonen Mikko ja Löytty Olli. Vastapaino: Tampere 2003, 85–128.
- Horne Janet, ”’To Spread the French Language Is to Extend the *Patrie*’ The Colonial Mission of the Alliance Française”. *French Historical Studies* vol. 40:1 (2017): 95–127.
- Jaron Steven, *Edmond Jabès and the Hazard of Exile*. Legenda: Oxford 2003.
- Koivisto Hanne, ”Yksilö ja valta – oikeustapahtumaa kuvaavien lähteiden ristiinlukeminen”. Teoksessa *Tulkinnan polkuja*. Toim. Nivala Asko ja Mähkä Rami. Turun Yliopisto: Turku 2013, 136–169.
- Majumdar Margaret A. “Exceptionalism and Universalism: The Uneasy Alliance in the French-speaking World”. Teoksessa *The French Exception*. Toim. Godin Emmanuel ja Chafer Tony. Berghahn Books: New York ja Oxford 2004, 16–29.
- Majumdar Margaret A. *Postcolonialism. The French Dimension*. Berghahn Books: New York ja Oxford 2007.
- Miccoli Dario, *Histories of the Jews of Egypt. An Imagined Bourgeoisie, 1880s-1950s*. Routledge: Lontoo ja New York 2015.
- Möller Esther, “Elites as the Least Common Denominator”. Teoksessa *Elites and Decolonization in the Twentieth Century*. Toim. Dülffer Jost ja Frey Mark. Palgrave Macmillan: New York 2011: 94–109.
- Möller Esther, “Une union éternelle? Les catholiques libanais et les écoles françaises au Liban 1900-1950”. *Documents pour l’histoire du français langue étrangère ou seconde* 45 : (2010) 43–68 (verkkojulkaisussa 1–18).
- Möller Esther, ”’We do not learn for school, but for life’: Alumni Associations at French Schools in Libanon in the 1930s and 1940s as Privileged Spaces of Sociability”. Teoksessa *Entangled Education. Foreign and Local Schools in Ottoman Syria and Mandate Lebanon (19-20th Centuries)*. Toim. Hauser Julia, Lindner Christine B., Möller Esther. Orient-Institut Beirut: Beirut 2016, 265–282.
- Nuñez Rachel, “Rethinking Universalism. Olympe Audouard, Hubertine Auclert, and the Gender Politics of the Civilizing Mission”. *French Politics, Culture & Society*, vol. 30: 1 (2012): 23–45.
- Pedersen Susan, *The Guardians: The League of Nations and the Crisis of Empire*. Oxford University Press: New York 2015.

Provence Michael, "French Mandate counterinsurgency and the repression of the Great Syrian Revolt", teoksessa *The Routledge Handbook of the History of the Middle East Mandates*. Toim. Schayegh Cyrus ja Arsan Andrew. Routledge: Lontoo ja New York 2015, 136–152.

Provence Michael, *The Last Ottoman Generation and the Making of the Modern Middle East*. Cambridge University Press: Cambridge ja New York 2017.

Rodrigue Aron, *French Jews, Turkish Jews. The Alliance Israélite Universelle and the Politics of Jewish Schooling in Turkey, 1860-1925*. Indiana University Press: Bloomington ja Indianapolis 1990.

Russell Mona, "Marketing the Modern Egyptian Girl: Whitewashing Soap and Clothes from the Late Nineteenth Century to 1936". *Journal of Middle East Women's Studies* vol. 6: 3 (2010): 19–57

Said Edward W, *Culture and Imperialism*. Vintage: New York 1994.

Said Edward W, *Orientalismi*. Suom. Pitkänen Kati. Gaudeamus: Helsinki 2011.

Somekh Sasson ja Starr Deborah, "The Editor's Introduction. Jacqueline Shohet Kahanoff – A Cosmopolitan Levantine." Teoksessa *Mongrels or Marvels: the Levantine Writings of Jacqueline Shohet Kahanoff*. Toim. Somekh Sasson ja Starr Deborah A. Stanford University Press: Stanford 2011, xi–xxix.

Sbaiti Nadya, "A massacre without precedent: pedagogical constituencies and communities of knowledge in Mandate Lebanon", teoksessa *The Routledge Handbook of the History of the Middle East Mandates*. Toim. Schayegh Cyrus ja Arsan Andrew. Routledge: Lontoo ja New York 2015, 321–335.

Spaëth Valerie, "Mondialisation du français dans la seconde partie du XIXe siècle : l'Alliance Israélite Universelle et l'Alliance Française". *Langue française* vol. 3: 167 (2010): 49–72.

Spagnolo John P., "The Definition of a Style of Imperialism: The Internal Politics of the French Educational Investment in Ottoman Beirut". *French Historical Studies* vol. 8: 4 (1974): 563–584.

Talhami Ghada, *Historical Dictionary of Women in the Middle East and North Africa*. Scarecrow Press: Lanham 2013.

Thévenin André, *La Mission Laïque à travers son histoire 1902-2002*. Mission Laïque française: Pariisi 2002.

Thobie Jacques, *Les intérêts culturels français dans l'Empire ottoman finissant. L'enseignement laïque et en partenariat*. Peeters: Pariisi ja Louvain 2009.

Thomas Martin, *The French Empire between the wars*. Manchester University Press: Manchester ja New York 2005.

Vergès Françoise, "Colonizing, Educating, Guiding. A Republican Duty". Teoksessa *Colonial Culture in France since the Revolution*. Toim. Blanchard Pascal, Lemaire Sandrine, Bancel Nicolas ja Thomas Dominic. Indiana University Press: Bloomington ja Indianapolis 2014, 250–256.

Painamaton tutkimuskirjallisuus

Jestin Mathieu, *Le consulat de France à Salonique 1781–1913*. Historian väitöskirja yliopistossa Université Panthéon-Sorbonne – Paris I, 2014.

Saul Samir, *La France et l'Égypte de 1882 à 1914. Intérêts économiques et implications politiques*. Talous- ja yrityshistorian väitöskirja yliopistossa Université de Paris VIII, 1991. Uusi painos [verkossa] Institut de la gestion publique et du développement économique : Pariisi 1997. Saatavilla osoitteessa <http://books.openedition.org/igpde/7467>

Verkkosivustot

Institut français de l'éducation-internetsivusto. *Revue de l'enseignement français hors de France*, päiväämätön. http://www.inrp.fr/presse-education/revue.php?ide_rev=993 (luettu 25.11.2018).

Mission laïque française internetsivusto, *Établissements*, päiväämätön. Saatavilla osoitteessa <http://www.mlfmonde.org/etablissements/> (luettu 11.2.2020).

L'Orient Le Jour-internetsivusto. Malsagne Stéphane, "Ahmad Daouk, acteur oublié de l'indépendance et de l'amitié avec la France", 24.11.2018. Saatavilla osoitteessa <https://www.lorientlejour.com/article/1144955/ahmad-daouk-acteur-oublie-de-lindependance-et-de-lamitie-avec-la-france.html> (luettu 6.2.2020).

Oxford Islamic Studies Online. "Druze." *The Oxford Dictionary of Islam*. [verkossa] Toim. Esposito John L. Saatavilla osoitteessa <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e560> (luettu 5.2.2020).

Kuvaluettelo

Kuva 1: Kairon ranskalaisen lyseon oppilaita kevätjuhlassa. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927.....	Kansilehti
Kuva 2 Tyttölyseon oppilaiden kulkue lippujuhlassa 15.2.1927. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927.	49
Kuva 3 Kairon lyseon kevätjuhlassa esiintyneiden oppilaiden ryhmäkuva. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927.	50
Kuva 4 Kairon lyseon tyttöoppilaiden tanssiryhmät. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927.....	51
Kuva 5 Oppilas Katzin puhe Kairon lyseon lippujuhlassa 15.2.1927. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927	54
Kuva 6 Kairon lyseon tyttöoppilaita vuoden 1927 kevätjuhlassa. <i>Bulletin et palmarès du Lycée français du Caire</i> , 1927	58